6
11-c
71

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
7 A
8

Digitized by Google

JANI VINCENTII

GRAVINAE

JCti & Anteceſsoris Romani

ORATIONES

Quarum ſeries conſpicitur
poſt praefationem.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Ex Lib. Hieronymi Sirolami

Neap. Typis Felicis Moſca 1723.

Superiorum Permiſſu.

FRANCISCO PIGNATELLO

E DVCIBVS VIBONENSIBVS S.R.E.CARD.

ARCHIEPISCOPO NEAPOLITANO

SACRIS ET CIVILIBVS REBVS DOMI

FORISQVE GERVNDIS.

MAGNIFICENTIA PIETATE SAPIENTIA

NVLLI SECVNDO

J. VINCENTIVS GRAVINA

CVM NIHIL NON EI DEBEAT

ORATIONES HASCE NOVEM

DICAT CONSECRATQ.

AD LECTOREM

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Hominum generi ea ſunt utiliora ſcripta, quae fallacibus adverſantur opinionibus: quibus plerique aut propter ignorationem veritatis, aut propter ambitionem turpiſſime blandiuntur, quaſi aſſerendis, non avertendis erroribus inventa ſint ſtudia literarum. Nimirum pars magna hominum potius eruditionem ad popularem famam, quam ſapientiam ad rerum humanarum contemtum e literis ducunt. Quo pluris faciendae ſunt lucubrationes eae, quae veritate detegenda, plus legentibus, quam ſcribentibus proſunt. Quales hae ferme ſunt orationes, quarum edendarum, injuſſu auctoris, conſilium cepimus, nihil veriti ne iraſcatur. Qui enim in tot invidioſis argumentis ſenſus, palam nuncupavit ſuos, oſtendit ſatis, quanti mortales honores, & vulgi ſuffragia aeſtimet, prae amore veritatis, communique ſtudioſorum utilitate, quo toto ſuorum ille curſu laborum intendit: utpote qui a diuturno cultu

Romanae linguae, Romanique juris, mores contraxerit, mentemque Romanam; ſine quibus neque egerit fortiter, neque ſcripſerit egregie quiſquam. Nam quid eſt aliud eloquentia, niſi recte, atque eleganter expreſſa ſapientia? Quid igitur ſtultius quam expertem Romanae virtutis, Romanam ſibi ſperare facundiam, tamquam latine quis unquam dixerit, qui non & latine identidem cogitaverit? Niſi latinam dictionem ducamus Nizolianas quorundam offas, phraſiumque manipulos, quibus alicubi quilibet in honorum petitione vel tecum feliciter certaverit, Marce Tulli. Quid mirum igitur ſi noſter, qui latinis a ſtudiis latinos ſibi animos arripiendum cenſuit, calumniarum imbrem, nullo ſcripto, ſed ſola integritate vitae, animique praeſentia in ipſos refudit auctores? Quibus diu ſuſtinendis virtus ejus ita percalluit, ut eo vehementius incumbat, ubi recta ratio potentioribus fraudibus occultatur. Qua conſtantia in errores vulgares vehementer irrupit: aſſuetus eo minus vereri hominum inſaniam, quo religioſius divinas colit humanaſque leges: quae ſemper, praeſertim ſub ſanctis aequiſque moderatoribus, vindices texere veritatis. Iſque ingenium ita obfirmavit

ſuum,

ſuum, ut cum placere maxime ſtudeat bonis, aliorum offenſionem nihili pendat: nec refugiat iis diſplicere, quibus ipſe gratuito, & immerito diſplicet. Honorum vero ſpem, quam inſidiis, credo, ſuis ereptum ibunt, jamdiu ille ultro remiſit iis, qui ut paucis aliquando imperent, ſervire perpetuo gaudent univerſis. Enim vero praemia literis vel numquam, vel tam ſero tribuuntur, ut praeſtet brevi ornamento ſenectutis, quam tota vita honeſta ingenii libertate carere, conſiliaque ſua ſuſpendere ab inanibus pariter, & incertis. Tanti doctis viris non emitur popularis aura, judiciumque ſtultorum, qui ſapientiam non virtute, ſed ſucceſſu ponderant: nec ſtudiis merita hominum, ſed veſtium colore diſcernunt. Cetera vitae commoda, ſi non opinione, ſed neceſſitate definiantur, neque inſidiis hominum patent, neque ipſius imperio fortunae. Hominibus etenim frugalibus omnia ſuppetunt ab ipſa natura: cujus opes ibi deſunt, ubi ſuperant vitia, quibus nullus unquam ſumtus fuerit ſatis. Nec pecunia opus eſt ad oblectamentum iis, qui voluptates inemtas capiunt, & maximas e communibus deliriis hominum, qui dum vanis rerum inflantur, & ſurſum deorſum in honorum contentione ferun-

runtur, quem ludum, DI *boni, praebent ſapientibus! Haec ſecum reputantem hominem, haud arbitror mihi offenſum iri, ſi haſce Orationes, inconſulto ipſo auctore, typis excipiendas curaverim; utpote dignas, quae propter earum ſalubritatem animis plurimorum haererent, & tibi, humaniſſime lector, ac reipublicae perpetuo prodeſſent. Vale.*

ORA-

ORATIONUM SERIES

I. De Inſtauratione ſtudiorum. 1

II. De Sapientia univerſa. 60

III. De Juriſprudentia. 95

IV. De recta in jure diſputandi ratione. 123

V. De repetendis fontibus doctrinarum. 145

VI. De canone interiore. 169

VII. Pro Romanis legibus. 187

VIII. De Foedere pietatis, & doctrinae. 230

IX. Pro Legibus Arcadum. 252

Rev.

Rev. Domin. D. Januarius Majellus videat, & in ſcriptis referat.

SEPTIMIUS PALUTIUS V. G.

D. Petrus Marcus Giptius Can. Dep.

EMINENTISSIME PRINCEPS.

JUſsu E. T. legi Jani Vincentii Gravinae Juriſconſulti, & Anteceſſoris Romani Orationes novem, dicendi vi, cultuque ſermonis felicibus illis Auguſti temporibus aſſignandas; ſapientia autem, quae, ut ceterarum rerum omnium, ſic etiam eloquentiae fundamentum, & decus eſt, auctori ſuo a ſapientiſſimis celebriorum ſectarum principibus invidendas: Neque in eis quidquam aut orthodoxae fidei, aut bonis moribus oppoſitum deprehendi: ſed omnia ad juventutis eruditionem, ſapientum jucunditatem, & hujus ſeculi gloriam, ſplendoremque compoſita, ornata, & artificio ſingulari, atque expolitione diſtincta miratus ſum. Quare Typis vulgandas cenſeo, ſi ita E. T. videbitur.

Ex Aedibus Seminarii Archiepiſcopalis, Nonis Septemb. 1712.

E. T.

Humiliſs. Addictiſs., & Obſeq. Serv.
Januarius Majellus.

At-

Attenta ſupradicta relatione, Imprimatur, Neap. 6. Septemb. 1712.

SEPTIMIUS PALUTIUS V.G.

D. Petrus Marcus Giptius Can. Dep.

Magnif. U. J. D. Antonius Piſtoja videat, & in ſcriptis referat.

GUERRERO R. GAETA R. ARGENTO R. MAZZACCARA R.

Proviſum per S. E. 5. Octobr. 1712.

Lombardus.

EXCELLENTISS. DOMINE

ORationes J. Vincentii Gravinae J. C. & Anteceſſoris ſumma voluptate perlegi: praeclariſſimi quidem Viri, & in omni doctrinarum genere exculti, ut merito gratiam ſit promeritus munifici Mecoenatis ſui Eminentiſſimi noſtri Archiepiſcopi, qui poſtquam Hiſpanias, & Poloniam perennibus ſuis virtutibus irradiavit, nunc Sacro S. R. E. Cardinalium Collegio decus addens, celeber-

berrimus ubique, ac praecipue in hac nobiliſſima Urbe effulget. Nihil in univerſo opere animadverti, quod Juri Regio detrahat, nihil quod bonos mores laedat. Proinde mea eſt ſententia, ut typis meritas laudes aſſequatur. Neap. 10. Octobris 1712.

E. V.

Addictiſſimus
Antonius Piſtoja.

Viſa ſupradicta Relatione imprimatur, verum in publicatione ſervetur Regia Pragmatica.

GASCON R. GUERRERO R.
GAETA R. ARGENTO R.
MAZZACCARA R.

Proviſum per S. E. 17. Octobr. 1712.

Lombardus.

J. VIN-

J. VINCENTII GRAVINAE

De Inſtauratione ſtudiorum

AD
CLEMENTEM XI.
P. M.

ORATIO I.

SUpientem ſaepenumero me retegere vitia ſtudiorum, & rationem emendandarum artium; diuturnis cogitationibus mihi collectam, pandere meditantem; revocavit modo ſemidoctorum inſolentia, qui rationibus iiſdem, quibus doctrinae famam peperere ſibi, etiam tuentur; audacia nempe ſua, & errore alieno; modo verò in tanta oblivione publicae utilitatis abduxit exitus aliqua deſperatio, cum animo vix unus, aut alter occurreret, qui quam poſſet maxime, idem, & vellet opem ferre doctrinis. At poſtquam, Clemens optime,

divinarum, humanarumque rerum poteſtas ad te devenit, & literae ſpem, innocentia ſecuritatem recuperavit, redditus eſt etiam ille mihi animus erga ſtudia, quem abſtulerat obtrectatio perditiſſimorum hominum, qui, cum gravioribus doctrinis iraſcerentur, & literulis eorum ridicule inflarentur, ſuum in me ſtomachum eruperunt, quem voce, atque ſcriptis cultum ſeveriorum artium excitaturum ſuſpicabantur; ſuiſque vitiis mihi, per ſummam impudentiam, tributis, meam tenuem qualemcumque operam ſtudioſis eripere voluerunt.

Quando igitur nos, qui vix per livorem, & inſolentiam illorum recte ſentiendi facultatem retinebamus, nunc, tuo ſub imperio, libertatem etiam recepimus recte dicendi, ut jam liceat impune prae nobis ferre meliora; non gravabimur ea repetere animo, atque in medium adferre, quae diffluxerant; nec pudebit eadem ad tuum, ſapientiſſime Pontifex, adducere judicium, ut omnia ſi reſpueris, nos errore liberemur; ſi quae vero tibi probentur, ea conferantur ad emendationem ſtudiorum: itaque alterutrum, vel mihi privatim, vel aliis publice proſim. Praeſertim cum ſtudiorum regimen, nuſquam

ſit magis, quam Romae neceſſarium, ubi praemia potius doctrinarum, quam ipſae doctrinae appetuntur; ideoque plura perturbate, ac praemature arripiuntur ab adoleſcentibus, opinionem tantum eruditionis, non ſine fraude publica, ſaepe apud Principes ambientibus. Etenim utilius eſt tum publice, tum privatim ignorare prorſus literas, quam profiteri falſas; cum longe crebriores errores ex variarum rerum confuſa cognitione, quam ex earum ignorantia oriantur. Quo plura enim perverſe diſcimus, eo majorem facultatem ad alios, ac nosmetipſos decipiendos adipiſcimur.

Quod ſi ſtudia literarum ab recta inſtitutione deerraſſe oſtendero, ut certe deerrarunt; per quem unquam reducentur in viam, niſi per eam poteſtatem, quam ingeniis, & moribus expiandis, atque ad rectam operum, & ſententiarum normam referendis Chriſtus inter homines locavit? Nam, ut ait Plato, non ſuam tantum Princeps debet curare, ſed & aliorum etiam colere, atque augere virtutem.

Eam vero poteſtatem, quiſnam mortalium ad cultum literarum libentius, quam Tu, flexerit, atque felicius, qui per doctrinarum ſeriem,

continenti laborum curſu, ad hunc dignitatum verticem evolaſti? quique privatus adhuc regiam beneficentiam bonis artibus adeo exhibuiſti, ut literarum tutelam in morem tibi verſam etiam antea crediderimus; & quidquid ſummum eſt Pontificiarum curarum, non tantum ex lege muneris tui, ſed proprio Marte videare praeſtiturus.

Quod igitur omnium philoſophorum ſententia traditur, virtutum, & vitiorum initia, & progreſſus oriuntur ab educatione puerorum; irritae ſunt enim leges, niſi educatione in animis hominum inſerantur, unde Prothogenes Pitagoraeus.

Leges non ſunt domibus, & hoſtiis, ſed in civium ingeniis includendae; unde autem civilis regiminis initium? A juvenum educatione. Sic ille.

Neque enim edictorum frequentia, ſed recta inſtitutione vitae, ac perſuaſione virtutis vitia tolluntur: quia non poenis hominum animi, ſed doctrina mutantur. Quamobrem qui remedia vitiis adhibent, ſine malorum extirpatione, per bonam educationem, imitantur eos, qui victus ratione minime mutata, pharmacis utuntur, e quibus nulla ſanitate cor-

po-

poris, morborum ſolummodo mutationem, ac varietatem aſſequuntur. Puerorum autem ingenia, propter flexilem aetatem, ac vacuitatem curarum, ſunt oppido idonea bonorum itidem, & malorum ſeminibus concipiendis pariter, atque retinendis. Quidquid enim in ſimplex, ac nudum ingenium initio illabitur, brevi coaleſcit; atque ubi ſemel radices protenderit, nova, & adventitia poſtmodum excludet. Virtutum autem, aut vitiorum amor arripitur ex eorum exemplo, a quibus homines educantur. Hinc ingenia Nobilium puerorum plerumque ſunt ad virtutem hebetiora, praeſertim in Italia; quia hic educantur a mulieribus in roſa, inter gregem ancillarum, eis vili obſequio, mollique cultu blandientium; proniora vero ad vitium propter inſolentiam laborum, & conſuetudinem voluptatum. Ac ſicuti muliebri educatione pueri abducuntur a virtute; ita, vulgaribus erroribus a nutrice hauſtis, deflectuntur in poſterum a veritate; ut non mirum ſi poſtea, dum veros rerum aeſtimatores audiunt, quae veriora ſunt, ea ducant abſurdiora. Sed jam ad incommoda transeamus, quae veniunt a viris; ac primo a praeceptoribus latinitatis,
 qui

qui nihil magis laborant, quam ut augeant, docendo, difficultates, quas in latinam linguam invexerunt multitudine, atque involucris regularum: quibus addiſcendis abſumitur tempus longe utilius, atque jucundius in vocabulorum explicatione, ac bonorum auctorum interpretatione traducendum. Etenim praeceptis magis ad ſcribendum, quam ad intelligendum utimur. Stultum eſt autem irretire praeceptis, ignorantem adhuc vocabulorum ſenſum, & uſum, qui legendis tantum arripitur, explicandiſque ſcriptoribus; quorum conſuetudine nos, nec opinantes regularum lucem animo concipimus: quas in regulas deinde etiam ſtylus incurret ipſe per ſe, more illorum, qui non arte, ſed natura ducuntur: cum ex naturali loquutione regulae, quas diſcimus, collectae initio fuerint. Verum quia ſola conſuetudo non arcet errorum periculum, niſi praeſto ſit ratio, quae uſui tribuat auctoritatem, regatque, certa cognitione, ſtylum ſcribentis; ideo poſtquam peritior aliquanto quis explicandis auctoribus evaſerit, ſi ſe ad ſcribendum conferet, opus certis habebit, quibus ducatur, legibus; ut ſi quando imprudenter ab auctorum conſuetudine ab-

er-

erraverit, memoria praeceptorum revocetur. Eſt enim difficile continere animo exempla ſingula: ideo ex pluribus eorum induſtria conductis, communis quaedam fuit colligenda, & evocanda ratio, quae peperit regulam, formamque perpetuo haerentem animo, cogitationeſque noſtras dirigentem, quae adſit nobis ubi exempla deſtituant. Quocirca tum paucas oportet eſſe regulas, tum etiam uberes, lateque profuſas, ne aut ab exilitate multiplicentur, ut iis retinendis minime ſufficiamus; aut nimio ſtudio eas conſervare cogamur, diſtrahamurque ab aſſidua lectione veterum; itaque revolvamur ad plurium exemplorum difficultatem, cui vitandae regulas invenerunt.

Igitur ſtatim ut puer flexiones nominum, ac verborum ſimul cum aliis grammaticae rudimentis memoriae mandaverit, ad Scriptores eſt adducendus, eique (ut nobis olim diſcentibus mos erat) praebendus in primis Ludovici Vives nitidiſſimus, atque utiliſſimus exercitationum libellus: ex quibus domeſtica, & familiaria primum hauriantur, atque quotidiana vocabula, dicendique genera illa, quae in uſu vitae frequentius occurrunt; ita enim pueri notis

in rebus, materieque ſua intelligendi facilitatem invenient, & ſimul cum delectatione utilitatem. Quid enim inhumanius, quam ingenia puerorum expertia prorſus rerum humanarum, ignaraque omnino civilis vitae, irretire negotiis publicis, aut Graecorum, aut Romanorum, in quibus veteres verſantur auctores? & ad obſcuritatem linguae, addere obſcuritatem factorum, quorum in vita nondum animo acceperunt exempla. Qualis plerumque materies eſt epiſtolarum, & orationum Tullianarum, aliorumque librorum, qui pueris initio proponuntur; cum ante detinendi fuiſſent in humilioribus, ac notioribus argumentis, atque e puerilibus exercitationibus, ad Phaedri fabulas traducendi ſtatim eſſent, & Terentianas comoedias, neque materie obſcuras, neque oratoria verborum circuitione moleſtas; cum ſententias Comici contineant in medio poſitas, & orationem fundant ſermoni familiari ſimilem, nullo nempe ſeveriori artificio inflatam, aut contortam, ſed fluentem, & liberam, atque ſimplicem, cujus candorem, & proprietatem illi aetati facile adhaereſcentem, ubi adoleverint, nec opinantes oratione reddiderint atque ſtylo. Plau-

tum

tum tamen ad aetatem rejicimus grandiorem, atque ad maturius judicium, ne, aut impuritate rerum, aut inſolentia verborum, ſimplicitas puerilis imbuatur: utcumque iſte, non modo copia, ſed & proprietate ſermonis, & lepore vernaculo ceteris ſane fluat abundius.

Scriptores alii, praeter comicos, vel antiquarum tabularum exemplis referciuntur, vel negotiis plerumque implicantur publicis; ut qui ſine fabularum, aut hiſtoriarum cognitione illos adierit, videatur ſine face per tenebras oberraturus, vixque unquam percepturus rerum ſenſus: quibus ignoratis, vis quoque latet, atque notio vocabulorum. Ideo in Ovidii libris Metamorphoſeon ſunt exercendi, donec mentes factis illis impleantur; cumque iis conjungenda Juſtini lectio hiſtoriarum, ut una opera cognoſcat breviter puer quidquid ficti, aut veri ferat antiquitas, uſque ad tempora Romanorum. Quorum res geſtae, initio per compendium petendae ſunt a Lucio Floro, & Vellejo, & ab Epitome praeſertim Liviana, hiſce ambobus longe ſimpliciori, atque candidiori; utpote quae res geſtas exprimat propriis, & convenientibus verbis, abſque fuco, & argutiis, quibus

non ſatis Vellejus, & Florus abſtinuerunt: unde periculum fuerit, ne puerorum animi fallacibus illis, & meretriciis orationum ornamentis, a nervoſa, & virili ſcribendi conſuetudine abducantur.

Ubi autem breviter Graecorum, & Romanorum tempora percurrerint, ac ſummam quamdam acceperint eorum, in quibus aliorum, ſive poëtarum, ſive oratorum, ſive hiſtoricorum oratio frequentius vertitur; tum iis princeps omnium, ad perpetuam exercitationem ſtyli, tradendus eſt Cicero, explicatis ante brevioribus illius epiſtolis, orationibuſque facilioribus, promtaque ſimul, vel ex Plutarcho, vel ex recentiori ſcriptore illius vita; ut ex factis peculiaribus illorum temporum, Tulliana ſcripta clarius pateſiant. Eamque lectionem comitabitur Livius, Salluſtius, Cornelius Nepos, & Caeſar, quos excipiet ſtudium, & explicatio poëtarum, Virgilii potiſſimum, & Horatii, Ovidiique: etſi neſcio, an propter ſermonis proprietatem praeire debeat Catulli, Tibulli, & Propertii lectio; quo enim iſti humiliora tractarunt, eo minus coacti fuerunt voces a nativa ſignificatione abſtrahere ad ſublimitatem, novitatemque re-

rum.

rum. Atque ex his, aliiſque aetatis aureae Scriptoribus, quae Auguſti aevo concluditur, carpenda ſunt, atque proferenda pueris faciliora ex ordine, atque honeſtiora: ut ſingulorum auctorum ingenium, ſtyluſque deguſtetur; atque inter explicandum flectendae ſunt mentes puerorum ad obſervationem Syntaxeos cujuſcumque verbi, & agnitionem praeceptorum, quae commiſſa cum exemplis, & ad uſum aſſidua ſtyli exercitatione traducta, firmius inoleſcent animis, quam recitata memoriter.

Porro in traditione praeceptorum, id, meo judicio, peccatur in ſcholis maxime, quod quae ad latinae linguae intelligentiam requiruntur, latine praebentur, atque ita obſcura per obſcuriora panduntur. Etenim regulae ad auctorum ſenſus referandos inſtitutae, ipſaemet indigent eadem clavi, cujus uſum e regulis petimus. Quid autem abſurdius, quam petere lucem a tenebris, & linguae intelligentiam quaerere a praeceptis eadem lingua nondum intellecta conſcriptis? cum naturalis rerum ordo poſtulet, ut ad obſcura per aperta pergamus, ac vernaculis vocibus regula illa tradatur, cujus ad aliam linguam aperiendum eſt uſus. Et praeterea longe fa-

citius haerent memoriae clara, quam obſcura praecepta. Nihil gravius enim, nihil aerumnoſius, quam ediſcere prorſus ignota. Quo novo ſupplicii genere afficitur aetas illa hominis maxime innoxia, nempe puerilis, quae poenas in ludo literario pendit ignorantiae magiſtrorum.

Praeter obſcuritatem, non leve incommodum parit multitudo praeceptorum, & exceptionum, quarum copia regulam aliquando adeo extenuat, ut inutile fuerit redegiſſe in regulam, quod tot exceptionibus erat exhauriendum: quod accidit cum paucis ab exemplis regulae concluduntur; tum enim ex exemplis contrariis, atque de regula excluſis, oriuntur exceptiones. Unde quo ſunt anguſtiora praecepta, eo magis & praecepta ipſa, & exceptiones increbreſcunt; perinde atque hydra ſecetur. Quamobrem eas utiliores putaverim regulas, & commodiores, quae minores numero quidem ſint, complexu vero latiores, e quibus quam minimum carpat exceptio.

Igitur e tanto numero Grammaticorum is, meo judicio, ſtudia latinitatis ineuntibus maxime proderit, qui e Sanctiana ratione ſuas eruerit regulas. Siquidem Grammaticorum natio

par-

partim vetuſtior eſt, partim recentior. Vetuſtior grammatica, non tam rationibus, quam obſervationibus coaluit, a quibus artem traxere ſuam Deſpauterius, & ejus diſcipulus, merito laudatiſſimus, Emmanuel Alvarus. Recentiores vero ad naturalem rationem, duce philoſophia, & ad ſimpliciora principia obſervationes revocavere ſuas; unde numerum regularum utiliſſime minuerunt. Quorum princeps Julius Caeſar Scaliger, qui grammaticae partes ad philoſophorum examen adduxit; & Franciſcus Sanctius, qui Syntaxin potiſſimum ab uſu adegit ad ſcientiam, eamque in multis dicendi generibus latentem per ellipſin expedivit. Quorum e ſcriptis breves una, & ampliſſimas compoſuere regulas Voſſius, & Scioppius. Verum quia rationibus, quibus agglutinantur Sanctiana praecepta, puerilis aetas eſt impar, utcumque breviſſima illa ſint, atque ſimpliciſſima; ideo commodior erit ad Scholarum uſum Voſſii grammatica minor, quae hodie in Scholis Belgicis celebratur. Ea enim, & a philoſophorum ratione progreditur, & facilius flectitur ad captum puerorum; quorum ſi quis a ſcholis dimiſſus latinitati ſtudere velit impenſius, ei labor eſt ſubeun-

ſubeundus major, cumque veteribus nova conjungenda, & ad Scaligeri, Sanctiique lectionem addendus etiam Alvarus, qui Deſpauterium ad aptiorem digeſſit uſum.

Verum quoniam eloquentia rebus conſtat, & verbis, quae rebus pandendis ſunt neceſſaria; ideo ubi pueri ſignificationes, ordinataſque compoſitiones verborum calluerint, adducendi continuo erunt ad fontes rerum, quos minime aperit vulgaris illa, ſterilisque Rhetorica, verborum potius coloribus notandis, quam ſententiarum radicibus proferendis idonea.

Diſputaturus etenim copiose aliqua de re, atque eleganter, eam noſſe opus habet e ſuis cauſis, & percurrere ſingulas partes illius. Huic enim, ſi ad eam cognitionem diuturnum auctorum uſum adjunxerit, verba ipſa de re ultro ſe offerent.

Hominum porro diſputationes omnes, vel in certis ſcientiis, artibuſque verſantur, qualis eſt Juriſprudentia, Scientia rerum naturalium, Aſtronomia, & artes denique omnes, quae aut mente, aut lingua, aut manu expediuntur; vel occupantur in moribus hominum, ac regimine civili, rebuſque poſitis in communi cognitione atque uſu, nempe, virtutibus, & vitiis,

tiis, atque affectionibus animorum, negotiiſque privatis, aut publicis, quae crebrius, & facilius in conſuetos hominum ſermones incurrunt. Ex quibus, eorumque cauſis, vetuſtiores Rhetores longe graviores, atque utiliores, duce potiſſimum Ariſtotele, artem conflavere ſuam, quae non tam in depingendis imaginibus verborum, conſtruendiſque membris orationis, & enthymematis, elenchiſque nectendis, quam in exponendis humanarum cupiditatum, & actionum cauſis, diſtinguendiſque virtutibus a vitiis laborabat. Quamvis autem aliae artes, atque ſcientiae peculiares dignae etiam cognitu ſint homini eloquenti, deque omnibus oblata occaſione diſputaturo; tamen cum vis ingenii humani nequeat univerſa ſuſtinere; oratoris facultas potiſſimum redigitur ad mores hominum, & facta civilia, reſque illas in quibus hominum omnis ferme vita traducitur. Etſi haud negaverim influere multa ex varietate cognitionis in os dicentis, quae orationem illius reddant pleniorem, etiamſi de re vulgari loquatur: ita ut in humilibus etiam, ac quotidianis diſputationibus, ingenium emineat ſapientis.

Sed quia res, affectioneſque huma-

nae patere ſatis nequeunt e definitionibus philoſophorum, niſi acceſſerit uſus hominum, & lux commerciorum; ideo Rhetorica illa veterum robuſtior eſt ad aetatem differenda maturiorem: intereaque pueri, abſoluta grammatica latina, eodem ſervato docendi ordine, quem in ea praeſcripſimus, literis detinebuntur graecis: quarum initia e Voſſii accipient grammatica minori, additis exercitationibus grammaticis in praecipuos ejus linguae Scriptores, quas ad Clenardum attextas habemus. Eas continuo exercitationes excipiet Homeri lectio, qui omnium Scriptorum inſtar erit; cum optimi quique ab eo profluxerint, vixque aliquod ſit aut bene cogitatum, aut bene dictum, cujus primordia non ſparſerit Homerus: a quo nata eſt, non Poëtarum lingua modo; ſed & Oratorum, Philoſophorum, atque Hiſtoricorum, qui omnes ab Homero ſumſere lumina ſententiarum, & dicendi colores, atque formas; ut is unus eloquentiae, ac ſapientiae univerſae commune ſit elementum. Neque vero ſatis Homerum quis admirabitur, niſi ad judicii maturitatem, & ſapientiae pervenerit culmen. Tum enim ea extollet plurimum, quae ſtultis, atque

im-

imperitis Homerum inauſpicato legentibus riſum plerumque movere, videmus; ut quanti facimus Julii Scaligeri eruditionem, & acumen, tantum illius perverſitate judicii ſtomachemur. Ex qua ſequens aetas tantam hauſit audaciam, ut ſemidoctorum numerum effuderit infinitum, qui ſuum Virgilio tribuere neſciunt, niſi Homero detraxerint: cum ſi Virgilius umquam ad nos rediret, faſtidiret plurimum laudes prodeuntes ab iis, quibus faſtidio eſſet Homerus. Cujus ipſe ingenium Aeneide ſua in latinam adduxit linguam, & ad majeſtatem vertit, compoſuitque Romanam, contractius reddens, atque contentius, quod Homerus lenius, uberiuſque profuderat.

Eodem tempore, quo graecas docentur literas, erudiri etiam poterunt adoleſcentes communioribus Rhetoricae praeceptis, quae ſcilicet non tam ad inveniendum proſunt, quod unice a philoſophia petendum, quam ad diſponendam, & ornandam orationem; qualia ſunt ea, quae in Rhetoricis ad Herennium continentur. Qui libri, neglectis centonibus, & ineptiis recentiorum, ſumma cum utilitate ſtudioſis anteponentur.

A vulgari Rhetorica, & a ſtu-

dio

dio linguarum conſuevere pueri ad ratiocinandi, ac diſputandi artem, nempe ad Dialecticen decedere; quae perinde, atque Rhetorica fuerit inanis, niſi materiem ſibi, vel ex communibus rebus, vel e ſcientiis aliis contrahat. Quantumcumque enim quis definitionis regulas calleat, numquam tamen recte, ſine rei definiendae cognitione, definiet. Fac enim ſit quis legatum definiturus, qui legatum tamen ignoret, neque diſcrimen inter legatum, & hereditatem intelligat; certe utcumque dialecticam ſuam excutiat, numquam, neque fortuito legatum delibationem hereditatis appellaverit. Contra vero, ubi didicerit hereditatem eſſe ſucceſſionem in jus univerſum, quod defunctus habebat; legatum vero particulam ex bonis hereditariis teſtamento detrahendam; etſi nullam definiendi teneat regulam, tamen tam perſpicue legati naturam nobis expediet, quam ſtructor murarius parietis, aut faber lignarius menſae; ita ut in ſuo quiſque artificio, etſi dialectices omnino expers, tamen plus definiendo polleat, quam Porphyrius aliquis, aut Simplicius, aut Averroës, aut Philoponus, aut ipſemet Ariſtoteles: qui cum, ineruditorum opinione, ſit in diale-

ctica Legiſlator, & Princeps, ac pro inventore illius habeatur ab ignaris antiquitatum; neſcio quanta, praeſertim in rebus naturalibus, ac Coeleſtibus, ex vero definierit, cum omnia ex arte definire contenderit. Pergamus vero, & a Dialectica diſtinguendi regulas petamus. Uter quaeſo heredum differentiam oſtendet expeditius, Dialecticus ne, an J.Conſultus; qui probe teneat, heredum alios eſſe ſuos, & neceſſarios, ut filiusfamilias; alios neceſſarios tantum, non ſuos, ut ſervus; alios neque ſuos, neque neceſſarios, ut extraneus? an Dialecticus, qui vix heredum nomen fando acceperit? Niſi multum referre putemus, quod Dialecticus, qui jura noſſet, haec diſtinxiſſet longe ſubtilius, arteque ſua, tria illa membra imparia, redegiſſet ad aequalia duo; eorumque alterum in minora totidem diremiſſet: nempe ita. *Heredum alii neceſſarii ſunt, alii extranei; neceſſariorum vero alii ſui, alii non ſui*. Quae diviſio, quamvis e ſummo artificio veniat; adoleſcentibus tamen longe majus negotium faceſſit, utpote quae mentes in aequo inſiſtentes, diviſione alterius membri deorſum trudat; nempe in duos illos inferiores gradus, in quos diviſit vir ille mirabilis heredes neceſ-

ceſſarios: cum ex alia pinguiori quidem, at utiliori tamen, atque faciliori, tria illa feliciter, eademque progreſſione mentis recta percurramus. Propterea contenti fuerunt J. Conſulti multa diſtinguere, ac definire craſſius, ne nimio artificio, atque ſubtilitate, ingenia diſcentium excruciarent. Quorſum enim ea in dividendo ſuperſtitio, atque anxietas, ſi res, quibus aperiendis, diſtinguendi ars fuit inventa, per pinguiorem diſtinctionem erunt longe promtiores; diſtinctio vero ſubtilior, tenebras potius, multiplicatione partium, inducit, iiſque comminuendis res oculis ſubtrahit? Sed locos jam ſubeamus argumentorum, quos non Rhetores modo quaeſtus cauſa, ſed & Cicero Senator Romanus, & homo conſularis, tanti fecit, ut librum de iis conſcripſerit ad Trebatium: credo ut tempus in iis addiſcendis poſitum lucraretur. Age itaque, num is, qui ſciat donationem cauſa mortis referri ad ultimas voluntates, probare non poterit eam eſſe revocabilem, niſi a nugigerulis noſtris didicerit, omnia quae conveniunt generi, ſpeciei etiam convenire; propterea que revocabilem eſſe donationem cauſa mortis, quia ſpecies eſt ultimarum voluntatum, quod omne genus
eſt

eſt revocabile? Quaſi non ſatis fuerit enunciatum ex jure illud aſſumſiſſe, quo totum argumentum, ſine ulla ope dialecticae concludatur. Tandem ut ad judicium de vero, & falſo veniamus, cujus eruendi facultatem ſibi prae ceteris adrogant praeſtigiatores iſti per illas trutinas veritatis, quas modos argumentorum appellant; nempe per monſtra illa verborum perterrefaciendis pueris inventa *Barbara*, ſcilicet, *Felapton*, *Friſeſomorum*, & ſimilia: ſi Titius moriens centum habebat in bonis; adita vero hereditate reperiatur minus; heresque, legatis oneratus, velit ea pro deminuta parte deminuere, repugnantibus legatariis; nonne ſatis erit habere a ſcientia juris regulam illam, quae tradit, in definienda quarta, ſpectandam eſſe patrimonii quantitatem, quae ſupereſt tempore mortis, non tempore aditionis, ut facile judicetur legatariis idem praeſtandum, quod obtinuiſſent, ſi heres tempore mortis confeſtim adiiſſet? an vero judicium hoc nullo modo proferetur, niſi contorqueatur arcus dialecticorum, & argumentum conferatur in figuram illarum aliquam, quae veluti picta tabella obiiciat oculis hujus judicii veritatem, & homines de re contendentes

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

tes trahat ad concertationem verborum? Quando igitur dialecticis regulis, neque ad inveniendam, neque ad ſecernendam veritatem opus habemus; num ideo hanc prorſus artem nobis tanto ſtudio a veteribus commendatam abjiciemus? minime id quidem. Etenim, utcumque ſpem fruſtretur noſtram, haud tamen indigna eſt cui partem aliquam otii noſtri tribuamus, trium ſcilicet, aut quatuor menſium exercendo, expediendoque ingenio, ut conſueſcamus introſpicere, ac rem volvere quoquo verſum per partes, & genera; dummodo meminerimus hujuſce artis ſtudium, non ſua, ſed aliarum doctrinarum cauſa ſuſcipiendum eſſe: ne, dum inſtrumentum excolimus, more ſcholaſticorum, ipſum obliviſcamur opus: illud etiam nobis perſuadeamus oportet, quae faciliora ſunt hujus artis, atque breviora, eas uſus eſſe majoris; caveamuſque, ne pueros ad fallendum, & calumniandum, inque rebus perſpicuis rixandum aſſuefaciamus. Ut ſaepe inter diſcipulos tenebrionum uſu venit: qui cum inepte, ac ſumma cum patrimoniorum jactura garriant in circis, & crocitent, pro literariis exercitationibus, exhibent populo deridenda ſpectacula; perinde ac ſi e plau-

ſu

ſu ſtultorum AEdilitatem, aut Praeturam, aut ſpem Conſulatus aſſequantur. Quamobrem prudentiſſime Plato, non ante annum trigeſimum, poſtquam longo uſu per bonam educationem virtutes imbiberint, homines caute, atque parce dialectica praecipit imbuendos; ne acumine ſuo ſibi blandientes, exerceantur contra juſtitiam, & veritatem. *Etenim*, ait, *adoleſcentes diſputationes deguſtantes, iis, veluti per luſum, in contrarias partes utuntur, invicem ſe redarguentes, ac tamquam catuli proximum quemque ſibi diſtrahentes, ac ſermone ſuo lacerantes*. Ideo non a ſenticeto, labyrinthoque ſcholarum ars iſta petenda; ſed a candidiore aliquo, cultoque Scriptore, qui, more veterum, eam elegantibus verbis, ac latinis potius, quam gothicis, & arabicis vocibus, quales nunc habemus, explicarit: ut ingenti cum laude fecit Groſcius, qui ſua in dialectica, & rerum delectum habuit, & vocabulorum, quae de Tullianis fontibus hauſit, una cum exemplis ad ſingulas dialecticae regulas accommodatis.

Cum autem dialectica emendandae menti potiſſimum ſtudere debeat; certe omnium hoc optime Geometria praeſtiterit, quae mentes, ordine cer-

to, a certis quoque ducit, ſimplicibuſque principiis, unde obſcura diluuntur, diſſolutaque componuntur, & compoſita in ſuas dirimuntur partes: ut hac recta diſſerendi conſuetudine, mens aſſueſcat ſemper inſiſtere ipſis rebus, atque ita omnis cogitatio, ſerieſque omnis argumentorum progrediatur a verſis, & mens exuat ſibi ſenſim, quod e vulgari judicio temere, ac ſtulte conceperat; neque deinceps admittat, niſi quod ordine illo expenſum fuerit, & exploratum: unde hac una ſcientia veteres facile retexuntur errores, novique praecaventur. Neque enim Geometria in ſola quantitate vertitur, ſed in rebus omnibus, quae ordine geometrico pertractantur. Nam affectiones quantitatis, minime Geometriae ſubjiciuntur, tamquam unicum illius opus; ſed tamquam exempla clariora, & ſimpliciora, in quibus matheſeos poteſtas magis perſpicue cernitur; utpote quarum notio ab ipſa natura mentibus imprimitur. Ceterum undecumque ratiocinando ita progredimur, ut e notis ignota devolvamus, & a ſimplicioribus ad compoſita ſuis feramur gradibus, ac dividendo a compoſitis ad ſimplicia deveniamus; ibi nihilominus, atque in quantitatis affectionibus, mentem ad matheſin

exer-

exercemus. Si qua enim patere homini veritas naturaliter poteſt, ea ex ipſamet mente humana educitur, ſi confuſae rerum notiones in ordinem ab adminiſtra veritatis tribuantur. Quidquid autem Geometriae ſatis fuerit profeſſori divini, humanique juris, ad quem potiſſimum inſtituendum iſta meditamur, praebebit Euclides a Mercatore digeſtus. Cui ſtudio recte attexetur Aſtronomia, quam breviter arripere licuerit à Gaſſendo: itemque Geographia, quae facile, & celeriter addiſcetur ab introductione Clueriana, quam recens habuimus auctiorem.

Cum quis igitur per Dialecticam, ac Geometriam naturales animi facultates promorit, atque direxerit, ante quam doctrinas attingat alias, ad caput veritatis, fontemque notionum omnium, nempe ad naturae ſtudium ſe tantiſper conferet, quoad generales rerum cauſas, & Univerſitatis hujuſce generationem, ordinemque, ac motum, ſive ortum interitumque rerum, pro viribus mentis humanae, comprehenderit; ac ſi per ſingula non excurrerit, attamen proſpexerit Univerſa, mentemque illam depoſuerit anilem educatione muliercularum, & conſuetudine imperitorum ſomniis,

atque ineptiis circumfuſam ; ut vel hoc nomine ſapere incipiamus, quod aliquando delirare deſtiterimus, ignorantiamque noſtram perſenſerimus; ac ſi non hauriamus lucem, ſaltem tenebras excludamus. Summus enim eſt humanae ſapientiae gradus imbecillitatem propriam, & perpetuam ignorantiam ſibi conſcire a contemplatione principiorum. At undenam creperam hanc, & dubiam utcumque lucem vulgares tenebras diſſipantem eliciemus? Num quod quatuor jam ſaeculis, deplorabili temporis jactura, fruſtra tentatur e ſcholis Peripateticorum? Cujus familiae primores, praeſertim Arabes, non alio, admirabilem alioqui vim ingenii ſui tetendiſſe videntur, quam ad alimentum vulgarium opinionum ope, atque auctoritate philoſophiae, facultatem omnem dialecticam convertentes in munimentum praejudiciorum, docentes poſteros errare ſubtilius, verbaque ſenſu vacua, & e barbariae foecibus educta, pro rebus ipſis obtrudentes. Quid igitur ſperandum ſupereſt ab ea ſchola, quae tam longo curſu ſaeculorum, aeſtuantibus innumerabilium hominum ingeniis, nihil novi adhuc extulerit, neque ignoti detexerit quidquam; ſed vana opinio-

nio-

nione ſapientiae curioſitatem, & facultatem etiam omnem inveniendae veritatis abſtulerit? Quem ſane morbum, non alia ratione pellere licuerit, quam cognitione ignorantiae, quae de Socraticis diſputationibus animadvertitur; ut ſi ante ſapientiam nobis adrogantes, in nugis, tamquam ſolidis in rebus acquieſcebamus; ſtultitia dehinc patefacta, pergamus ulterius, & eſtrema tentemus, Platonem invocantes ducem: qui dum notiones temere acceptas, oppoſitis, atque undique contractis rationibus exagitat, mentem ex falſa opinione ſcientiae, ad agnitionem ignorantiae translatam, ad eas attollit cauſas, e quibus pax, atque tranquillitas oritur animorum. Hinc Socrates, qui omnibus fere Platonicis in libris doctor inducitur, omiſſis cauſis rerum ſingularium, quarum cauſarum cognitione minus indigemus, ſtudium complexus divinae, humanaeque naturae, atque Univerſitatis rerum, extruxit inde artem vitae beatae, omniaque contraxit ad uſum hominis, atque ad regimen, doctrinamque morum: ut juſtitiam, quae Civitatem ſervat incolumem, & ſingulis Civibus tranquillitatem parit, Urbibus praeficeret, atque in mentium humanarum arce

locaret, ſepoſitis aliis rerum naturalium ſtudiis, ad curioſitatem potius alendam conferentibus, quam ad pacem procreandam animorum. Veritatem autem Plato, non e fallacibus humanorum ſenſuum experimentis, ſed ex aeterna divinitatis notione in animis noſtris inſcripta, feliciſſime repetiit; ut fauſto ſidere ductus, ad Chriſtianae religionis oras, ratiocinando fuerit appulſus. Is enim ſolidis, & ineluctabilibus argumentis vicit unum Deum eſſe, qui cura, providentiaque ſua, ſumma ſimul, & infima, maxima pariter, & minima complectatur; quique non donis, & muneribus, ex vitiorum proventu proficiſcentibus, neque ſcelerum fructibus; verum cultu virtutis, & innocentia teneatur; ac ſola morum emendatione placetur: atque ita Poëtarum Theologiam explicavit ex erroribus vulgi, a quo inde ſuperſtitio illa ſumma veterum trahebatur. Philoſophi enim fabularum interiorem ſenſum eruerunt, & ex earum velamentis expedierunt naturalem divinitatis notionem, Dei ſimplicitatem aſſerentes, eique affectiones detrahentes humanas: ita ut ſtudio divinae veritatis offenſionem incurrerint ignavae, ac ſtolidae multitudinis:

quae

quae Deos expetebat plures, in factiones diſtractos, & contagionis humanae participes, quos nullo juſtitiae ſenſu, tantum caeſis pecudibus demulceret, tamquam non Dei ſint *omnes ferae Sylvarum*. Cum igitur Deos ideo vulgus coleret, ut perpetuos honorum, divitiarum, ac voluptatum largitores haberet; philoſophis, qui benevolentiam Dei virtutum exercitatione, odioque vitiorum excitandam praecipiebant, donaque impiorum indigna, & inviſa Deo reputabant, multitudo vehementer iraſcebatur: quia ſublata ſuperſtitione, amotiſque venalibus Diis, facultatem ſibi redimendorum criminum, & ſuarum cupiditatum adminiſtros ademtos arbitrabantur. Plato autem, ut veram virtutum notionem, ſuperſtitione avulſam, animis redderet, hominem juſtiſſimum expreſſurus amovit a juſtitia illius omnia lucra, & praemia, quae ab hominibus perſpectae virtuti aliquando tribuuntur; eidemque homini juſto amorem ademit aliorum, ac famam etiam, opinionemque juſtitiae; ut juſtiſſimus cum ſit, injuſtiſſimus reputetur: ne per opinionem juſtitiae, commodi aliquid, aut honoris ab hominibus aſſequatur; neve ad ejus virtutis cultum

ab aliquo emolumento vocetur; ſed ſolius juſtitiae ſuae conſcientia beatus, pro nihilo ducat aliorum de ſe opinionem: unde juſtitiae cauſa in odium univerſorum adductus, graviterque, ac diu calumniis, injuriiſque vexatus, tandem flagellis caeſus, Cruci ſuffigatur. Quam ſane perfectiſſimam extremae juſtitiae formam poſt homines natos, in ſola Jeſu Chriſti perſona videmus exculptam. Is enim oratione, atque opere, juſtitiam redarguturus Phariſeorum, quae tota verſabatur extrorſum; neque ſenſibus animi, ſed macie, vultuque, ac labiis, & veſtibus exprimebatur; benefacta ſua tegebat, preces, & jejunia, mirabileſque actus ab oculis aliorum auferebat. Haec enim ſaepe ſublata plauſu, & admiratione hominum ab amore ſupremae juſtitiae, ad humanae gloriae ſtudium traducuntur. Unde honores omnes, & opes, propriique generis nobilitatem a ſeſe abdicans, oblata ſibi regna repudiavit; quo inter cetera ſignificaret, juſtitiam in ſemetipſa ſummum habere praemium, ac propriam felicitatem in Deo locare: cujus felicitatis partem nullam, neque amore ſuo tribuerint homines, neque odio eripuerint. Ac tandem, qui unus fuit juſtiſſimus, utpote ju-
ſti-

ſtitia ipſa, opinione tamen hominum injuſtiſſimus, ſuſceptis in ſe omnium injuſtorum poenis, poſt longam, & acerbiſſimam divini Corporis lanienam, medius inter capitalium criminum reos vitam in Cruce profudit. Quo ſuum quoque juſtiſſimum hominem his verbis lib. 2. de rep. Plato perducit. *γυμνωτέος δὴ πάντων πλὴν δικαιοσύνης καὶ ποιητέος ἐναντίως διακείμενος τῷ προτέρῳ. μηδὲν γὰρ ἀδικῶν, δόξαν ἐχέτω τὴν μεγίστην ἀδικίας. ἵν' ᾖ βεβασανισμένος εἰς δικαιοσύνην τῷ μὴ τέγγεσθαι ὑπὸ κακοδοξίας, καὶ τῶν ὑπ' αὐτῆς γιγνομένων ἀλλ' ἴτω ἀμετάστατος μέχρι θανάτου, δοκῶν μὲν εἶναι ἄδικος διὰ βίου.*

Et paulo inferius:

Ὅτι οὕτω διακείμενος ὁ δίκαιος μαστιγώσεται στρεβλώσεται δεδήσεται, ἐκκαυθήσεται, τὼ 'φθαλμώ. τελευτῶν πάντα κακὰ παθὼν ἀνασχινδι λευθήσεται.

Cum igitur Plato ex Clementis etiam Alexandrini, & priſcorum judicio Patrum, adeo feliciter ad perfectam, veramque Juſtitiam ratiocinando collinearit; quis, obſecro, ſua ſine fraude neglexerit alimenta legis naturalis ab illius doctrina utiliter affluentia? & non rectius exiſtimaverit (quod & ille profitetur in Epinomide) admirabilem illam ſapientiae

vim, notitiamque rerum divinarum ab ſe ſcriptis traditam, commigraſſe, in Graeciam a Syris, quos promiſcue pro Hebraeis accipiebant? Itemque ab AEgyptiis, quibus longa mora, & commercia finitima Hebraeorum, non pauca, neque obſcura ſapientiae divinae oracula reliquerunt? Unde ad ſe Graeci derivarunt non vulgarem illam, & ſuperſtitioſam, ſed ſanctiorem, ac retruſiorem philoſophorum Theologiam, & Philoſophiam poëtarum (pro qua Socrates mortem oppetiit) multitudinem Deorum tollentem, divinaeque naturae ſimplicitatem a vulgi deliriis vindicantem, & beatitudinem in Deo ipſo, & interna juſtitiae perfunctione condentem; cujus notionem AEgyptiorum ſapientes deterſerant ab Hebraeis. Idem quoque Plato, haud ſecus, quam Chriſtiani, amorem ſui ipſius fontem reputat malorum omnium, radicemque cupiditatum Univerſarum, quibus humanus animus dehoneſtatur: Cum enim divinitatis luminibus ad immortalia feratur, dilectione ſui, ad caduca deprimitur, mergiturque corporeis voluptatibus. Quamobrem qui corpori nimio amore ſui ipſius indulget, maxime detrahit menti, unde fons erumpit humanae vitae,

tae,

tae, quae in cogitando, ac percipiendo verſatur; ita ut morbus animo conceptus, in affectiones, facultates, actionesque hominis penetret univerſas. Iterum Plato corporea natura priorem, atque antiquiorem oſtendit naturam eſſe animorum, ab eaque motus ducit initium.

Omnem praeterea corruptionis cauſam illinc excludens, aeternitatem aſſerit illius. Unde colligit mentem, primaevam, & infinitam, quae tempore infinito, rebus creatis omnibus anteivit, ingenito motu vigentem omnia moviſſe, ac movere perpetuo: ut inde initium, & progreſſus, generatio, & interitus rerum devolvatur. Ex quibus non modo erroris convincuntur ii, qui naturam divinam funditus tollunt; ſed illi etiam, qui Deum quidem aſſerunt, verum a cura, & gubernatione rerum ejiciunt. Ubi enim Plato docuit, mentem infinitam eſſe corpore antiquiorem; facile comprobat facultates, ac virtutes infinitae mentis, quae in providendo, regendoque verſantur, praeiſſe corporibus, motum a Deo ſemel acceptum trahentibus perpetuo: ex quo motu, a voluntate divina rebus impreſſo, varietas rerum, & ſtatus earum exoritur: unde ſecluſa di-

vinitate, quae lucem rebus, & vitam continenter tribuit, coeca, & mortua eſſent Univerſa. Oſtendit autem omnia corpora, & quae a corpore procedunt ſui met interitus, intra ſe cauſam continere; & animum ſolum, utpote imaginem divinitatis, qui vitam involuto ſibi corpori tribuit, excludere a ſe omne mortis initium; ideoque ſolum animum, pereuntibus rebus creatis ceteris, aeterno tempore permanſurum. Verum Platonis cum religione noſtra conſenſum, non eſt noſtrum explicare, cum id abunde, & longe dignius praeſtetur a veteribus Patribus ab illius doctrina venientibus. Quam Doctrinae Chriſtianae prae ceteris interſeruit Auguſtinus; adeo ut Platonem, non tantum pro Magiſtro philoſophorum, ſed etiam pro diſcipulo videatur habuiſſe Prophetarum. Quem ſenſum Schola Chriſtianorum, uſque ad Bernardum, prae ſe conſtantiſſime tulit. Unde non mirum, ſi ſcholaſtici noſtrates, omnium hiſtoriarum ignari, antiquitatem Eccleſiaſticae diſciplinae, non tempore, ſed memoria metientes, & cognitione ſua, non ultra quatuor proxima Regni Ariſtotelici ſaecula tranſeunte, haud erubeſcant ignorare Platonem, ac Magiſtri loco ſubjicere

cere

cere diſcipulum: qui non modo praeceptoris, unde abſtulit quidquid habet boni, & unde numquam ſine famae ſuae, ac veritatis jactura diſcedit; ſed & omnium ante ſe philoſophorum doctrinam per ambitionem, & malevolentiam, adeo interpolavit; ut ubi propria luce carebat, poſteris etiam inviderit alienam; rerumque cauſas, quaſi per ſe non ſatis ignotas, obruerit obſcuritate orationis: cujus artificio ita ſuos deludit Interpretes, & diſcipulos; ut unde minora diſcuntur, inde majori ſapientiae opinione ridicule impleantur.

Ubi autem quis generales rerum cauſas, & initia etiam affectionum, & actionum omnium humanarum attigerit, detexeritque rerum ſingularium, & Univerſarum inter ſe nexum, ac vinculum; confeſtim accedet ad cauſas civilis regiminis, progreſſusque ſocietatis humanae: ut perſpectis moribus hominum, cognitiſque rebus tum publicis, tum privatis, atque communibus, norit de illis utram velit in partem honeſte diſputare, atque ad voluntatem ſuam flectere animos hominum verbis, & rationibus de morali, civilique philoſophia petitis: quae merito locum apud ſaniores homines artis rhetoricae ſub-

 ierit.

ierit . Quid eſt enim aliud rhetorica , ſecluſis puerilibus illis verborum ſtruendorum praeceptis , niſi rivus erumpens a facultate civili , quam πολιτικὴν vocant ; & ex ſcientia morum , atque affectionum humanarum , quibus de cognitionibus ſuaſionis, & diſſuaſionis ratio ſimul cum publici , privatique regiminis arte , colligitur ? Ac morum ſane affectionumque humanarum notitia profluit abunde ab Ariſtotelis rhetorica , in quam ille contulit quidquid e platonicis diſputationibus , ſive pronunciatis , ſive ſcriptis arripuerat . Nam quaecumque rhetoricorum libris Ariſtoteles comprehendit , ea fere omnia ſparſim tradita in platonicis dialogis invenimus : ut non mirum ſi hoc , quotquot Ariſtoteles liquerit operum, ſit praeſtantiſſimum , ſimul cum libris Politicorum , in quibus nihil eſt inutile, aut falſum , niſi quod revocari nequeat ad Platonem . Nam libri Moralium , ubi eadem quoque fere cum rhetoricis argumenta tractantur , propter eorum ſubtilitatem ad uſum , utilitatemque civilem aegrius perducuntur ; quippe qui non tam humanos mores , & quotidiana negotia , quam ſapientis vitam , & beatitudinis cauſas contemplentur . Quas

inter

inter cauſas dum bona exteriora corporis includit, felicitatem ſapientis, quam Stoici ſimul, & Epicurei, utcumque de fine diſcrepantes, ad ſolius virtutis efficaciam referunt; Ariſtoteles vulgi aſſentator, a poteſtate ſuſpendit rerum fortuitarum.

Praeſtiterit igitur inſtitutionem ſapientis vitae ſuſcipere platonicis e libris, quo ſuperiorum omnium aetatum, atque gentium univerſarum, & veterum Theologorum, ac poëtarum ſapientia confluxit: praeſertim vero ex libris de Republica, & de Legibus, ubi uberiores affectionum, & rerum humanarum cauſae panduntur; & cum privatae, tum etiam publicae felicitatis rationes ad ſolam honeſtatem retrahuntur. A qua honeſtate manare oſtendit Plato ſubjectorum ſimul, & Principis utilitatem pariter, atque tranquillitatem: quam ſi Platonem, ſive potius rectae rationis vocem audiamus, extingunt vitia, quae animum, quo irrepſere, pavoribus complent, & anxiis curis; inter quas exagitatur quiſquis alios imperio ipſe abuſus exagitat. Unde Tyrannus longe ſibi gravior eſt, quam civibus: cogitur enim timere ſingulos, dum terret univerſos; hauriendiſque ſubſtantiis aliorum, libidinem

auget ſuam, indeque ad majorem adducitur egeſtatem, quae non ampliandis opibus tollitur, ſed cupiditatibus extinguendis; hinc longe ſe met ipſum crudelius, quam ſubjectos populos excruciat. Ab unius enim hominis atroci dominatione pedibus patet effugium; vitiorum vero ſaevitiam, nemo vitaverit, niſi effugerit ſemet ipſum.

Quam dum Plato miſerrimam Tyrannorum imaginem oculis noſtris objicit, facile ſententiam evertit, ac rationes refellit illorum, qui ſuis praeceptis dominationem in ſceleribus, & fraudibus extruunt, regnandique artem in piraticam, ac praedatoriam vertunt, ut a nullo melius quam a Platone Machiavellus, cum ſuorum decretorum aemulis Hobbeſio, Spinoſio, & Bodino proſternatur. Cujus Machiavelli atrox Principis, & immanis inſtitutio, non modo non verax, neque utilis; ſed neque ignota eſt, neque nova iis, qui Theognidis, & veterum Tragicorum, aliorumque poëtarum evolvere libros: quorum ſententias Plato Thraſymacho ſophiſtae attribuit in lib. de rep., ut eam invictis rationibus a mentibus hominum extirparet. Unde vulgares rerum civilium praeceptores, & impietatis

tatis adminiſtri, qui ſapere ſupra veteres opinantur, purgamenta illorum, & rejiculas antiquitatis opiniones, tamquam novum aliquod inventum, in Machiavello cum publicae libertatis, communiſque tranquillitatis pernicie admirantur. Cum his autem ſtudiis rhetoricorum, ſcilicet Ariſtotelis, & civilis doctrinae, moraliſque philoſophiae, recte conjungentur Ciceronis opera de arte dicendi, ac libri praecipue de Oratore, qui ut libris philoſophorum acumine, atque ſcientia cedant; longe tamen praeſtant uſu rerum, peritiaque forenſi. Quae Oratori eſt adeo neceſſaria, ut niſi quod e libris aliorum accepit, cum rebus ipſis proprio experimento, ſuaque actione vitae contulerit, oratione ſua non veritatem reddere, ſed ſcholam olere videatur. Quamobrem is eloquentia excelluerit maxime, cujus vita non ſolum inter praecepta mortuorum, ſed inter viva exempla in medio morum, & affectionum, atque caſuum humanorum longo civilis exercitationis curſu traducatur. Ad quae ſi lux acceſſerit praeteriti temporis, & memoria rerum geſtarum, ſimul cum poëtarum ad noſtram utilitatem confictis narrationibus, Oratio dicentis omnibus verborum, & ſen-

& ſententiarum luminibus abundabit. Ipſae met enim ſententiae, colores offerent, & ornamenta verborum, ſi proprietates eorum calleamus; neque difficile fuerit optime dicere, ſi recte cogitare didicerimus. Nec minoris fortaſſe facienda ſunt veterum poëtarum carmina, quam libri philoſophorum. Etenim antequam philoſophi ſcholas aperirent, & in publicas diſputationes argumenta rerum educerent, ſapientia omnis a ſuis inventoribus conjiciebatur in fabulas, carminibuſque tradebatur. Solutam enim orationem diu poſt ſapientiae ſtudium accepimus; neque antequam velamenta fabularum praeceptis philoſophiae detraherentur. Quamobrem, praeter Orpheum, Muſaeum, Homerum, Theologoſque ceteros, qui non ſolum numeris, verum etiam poëtica inventione circumdedere ſapientiam, illi etiam, qui artificium fabularum repudiarunt, veluti Pythagoras, Empedocles, Parmenides, Solon, ſcientiam alligavere metris, ut ſuavius deflueret in aures, & mellea carminum dulcedine, animos duceret; quamvis vero poſtea metri vincula philoſophia egreſſa eſſet, & ſoluta etiam oratione diſcurreret; poëtae tamen minime renunciarunt philoſo-
phis

phis docendi munus. Unde ſecluſerant quidam philoſophi poëſin: poëſis vero numquam a philoſophia diſceſſit, niſi poſterioribus temporibus, cum flos graecae, ac latinae ſapientiae jam emarceſceret. Quemadmodum & apud nos, qui cum a Dante Alighe-rio philoſophiam cum poëſi conjunctam, & per Petrarcham, & Boccatium, alioſque ſub eodem foedere conſervatam acceperimus; poſtea diremto conjugio illo poëſim philoſophia, hoc eſt ſpiritu, & vita privavimus, contenti tantummodo aurium lenociniis. Ut etenim aliquot veterum Graecorum, & latinorum poëtarum reliquerint philoſophis inveſtigationem naturae; rationem tamen divinarum, humanarumque rerum, Theologiam nempe, ac moralem ſcientiam, nullo pacto dimiſerunt; neque ſatis habuerunt commovere animos, aureſque perſonare ſtrepitu verborum; ſed reddendis per imaginem caſibus humanis, deſcribendiſque in ſimulatis perſonis animis noſtris, objecerunt oculis formam humanitatis, graviſſimiſque ſententiis paſſim interjectis, mentis curationem, & vitae regimen oſtenderunt: ut a nulla philoſophorum ſchola, quam ab Eſchyli, Sophoclis, Euripidiſque ſce-

ſcena ſapientiae meſſis exurgat uberior. Nemo enim veterum poëſim attingebat, niſi cultus, & locupletatus a philoſophis, unde auferebat ſecum acumen, & copiam ſententiarum: quorum aliqui ſolo philoſophorum nomine contenti fuerunt, quamvis eminere potuiſſent in numero poëtarum. Talis Plato fuit: quas enim ſcripſerat tragoedias, combuſſit: ne, ut ſuſpicor, qui philoſophis fama, & plauſu antecellebat, alia in re videretur inferior. Unde contemta metri lege, colores, fabulas, ac ſpiritus poëtarum, quibus dictionem ſuam attollebat, ad philoſophiam traduxit, ut poëtico dicendi genere, quo forſan ab aemulo ſuo Euripide ſuperabatur, ipſe philoſophos antecelleret. Ac fortaſſe longe graviora, & retruſiora veteres poëtae ſub involucris fabularum, quam philoſophi ſuis diſputationibus ad nos tranſmiſere: iſti enim quia ex propria plerumque, vel amicorum perſona loquebantur, ne plebis offenſionem ſuſciperent, multa reticebant: cum illi ex heroum, veterumque regum perſona effuderint multa liberius; & ſub earum larva, multitudinis errores non raro redarguerint, ac Tyrannos verbis carpſerint alienis; ut poſteris, ſi qui ſint aliquanto ſolertiores ad

rei-

reipublicae regimen, longe uberiora fortaſſe, quam praecepta philoſophorum, ex tragicorum, & veterum poëtarum verſibus expedienda ſuperſint. Eamdem ob cauſam philoſophi vetuſtiores, veluti Anaxagoras, aliique multo ſolidiora de ſuis promſere latebris, quam recentiores, qui publicis in ſcholis, & in communi luce profitebantur.

Hactenus adoleſcentes ad ſapienter cogitandum, recteque dicendum inſtituimus: nunc ut eae facultates cedant in uſum publicum, & in communem utilitatem, via pandenda eſt ad ſcientiam divini, humanique juris, quo ſtudia Viri Civilis omnia referuntur. Atque, út a Jure Civili exordiamur, omnis ejus cognitio pendet ab Interpretum delectu, quorum pars eruditione ſua enuclearunt leges; pars vero garrulitate; atque importuna ſubtilitate contriverunt. Quamobrem is nobis potiſſimum quaeretur Interpres, qui a legibus, quas explicandas proponit, minime aberret ad inanes, & intempeſtivas quaeſtiones; neque argutandi cauſa, levem quamlibet, & commentitiam legum repugnantiam aucupetur: ne ad ipſam rerum difficultatem, interpretationum moleſtiam adjungamus. Quae noſtratium

tium vitia ſedulo graeci caverunt interpretes Baſilicorum, qui neque a legum veſtigiis diſcedunt, neque vanis oppoſitionibus conantur tranquilla, & perſpicua conturbare. Hoc morbo maxime laboravit Accurſius, qui levibus quibuſque diſcriminibus inutiliter notandis, in tranquillo commovet ſaepe tempeſtates. Is tamen unus eſt, qui inter ſuos arctius haereat legibus: alii enim ab eo profecti, procul ſolverunt a portu, & ab earum conſpectu longius receſſerunt. Sunt autem duae interpretum claſſes, quae verbis legum propius inſiſtunt, vulgaris altera, in qua Princeps Accurſius, altera ſelectior, & eruditior, in qua tempore quidem, & inventionis laude primas ageret Alciatus; niſi poſtea omnium quotquot fuerunt, aut fortaſſe futuri ſunt, laudem Cujacius anteiſſet. Utriuſque tamen claſſis Principes oportet ad examen legum adhibere. Accurſius enim cum ſocio Viviano mira facilitate facti ſpeciem Tyronibus exhibent, & viam doctioribus feliciter ſternunt ad forum, quotidianis quaeſtionibus, & rebus proponendis, atque tractandis; Cujacius vero abſtruſiorem ſententiam retegit legum, & e latebris juris antiqui mentem eruit Juriſconſultorum; ut re-

ce-

ceptiora quidem ab Accurſianis; a Cujacianis tamen veriora prodantur. Ideo neutri negligentur,quia illi uſum, iſti ſcientiam praeſtant; qua pro re nata, vel confirmatur uſus, ubi cum ratione conveniat; vel ſi deflexerit a ratione, corrigitur: niſi obſtiterit ignorantia Judicum, qui contra Juſtiniani praeceptum, l. nemo, Cod. de ſenten. & interlocut. Judic., imo & contra rectae rationis normam, hoc praecipue tempore, non legibus cauſas definiunt, ſed exemplis: quorum inauſpicata volumina juriſprudentiam propemodum obruerunt. Cum autem tam eruditis ad antiquitatis interiorem notitiam, quam forenſibus ad pleniorem juriſprudentiae cognitionem utiliſſimum ſit origines evolvere, ac fundamenta detegere juris romani; neutris tamen ob obſcuritatem, & varietatem rerum, tot voluminibus diſſipatarum, vacet ea de Cujacianis interpretibus efferre; tribus nos libris, quos de originibus ſcripſimus, ea complexi ſumus: ut legentium oculis juriſprudentia ſelectior integre, atque ordine ſuo ſubjiciatur. Noſtrum etiam conſilium fuit, ut qui Juſtinianeas inſtitutiones primo ex Perezio, poſtea ex Vinnii notis, & commentariis probe calluerit, libris noſtris adhibendis per fe-

ra-

raciſſimam digeſtorum ſylvam expeditius progrediatur. Accurſiani vero, quorum primores Bartolus, Baldus, Jaſon, Caſtrenſis, Alexander, etſi leges ipſas aliquando involvant potius, quam expediant, & Accurſium ſaepius, quam leges interpretentur; in tractandis tamen forenſibus quaeſtionibus adeo pollent, ut iis aetate noſtra ſimul cum Accurſio, & ipſis met legibus, alto pulvere merſis, & ab ignorantia conculcatis, juſtitia exulet a foro, & Cauſidicorum loquacitas, ac libido judicantium, in alienis patrimoniis impune dominetur. Judices enim olim, ſi non ratio legum, Accurſii tamen, ac Bartoli, digna ſane obſequio, refrenabat authoritas; atque ad juſtitiae ſenſum, ſi non propria ſcientia, mens ſaltem revocabat aliena. Oportet enim ut legibus quamplura concludantur, & affectionibus hominum, arbitrioque viventium quamminimum permittatur: ferinam enim naturam continet affectio; lex autem utpote ratio pura, affectionis eſt expers, continetque tantummodo divinum. Nunc vero pulſis omnibus Juriſconſultorum familiis, ſive Cujacianis, ſive Accurſianis, & Bartolinis; tantum librorum ſuorum venenis exultant in foro rabularum duces, qui mortui, cum ob-

obſtrepere deſierint; tamen amentiae ſuae ſegetem nobis in eorum ſcriptis reliquerunt; quique ſi Diis placet, ratiocinio ſe praeſtare gloriantur, ut ſuae, ac diſcipulorum avaritiae veliſicent; & propterea probro ſibi ducunt aliorum auctoritati parere: Charondae nimirum qui ſint, & Platones, aut Ligurgi, & Solones ad dandas, & inveniendas, non ad accipiendas, & interpretandas leges accurrentes! Quorum ſtultitia, & aliorum ignavia evenit, ut quidquid olim captis auſpiciis, conſultis Pontificibus, referente Conſule, aut Tribuno, in conſpectu populi romani, vocatis comitiis, poſt ſuaſiones, ac diſſuaſiones Oratorum, ac diuturnam, & maturam civium deliberationem ſtatuendum fuerat; nunc a ſomniculoſo, aut madido aliquo fori Operario, & Vulturio togato, nempe a Ridolphiniſta quovis, qui non alium magiſtrum praeter Scribam, & Tabellionem agnoſcat, per ſummam temeritatem, & impudentiam calami ductu decernatur. Jam enim ante ſaluberrimam privatarum ſcholarum prohibitionem exorti erant, qui Ridolphino, tamquam Juſtinianeo Codice domi praelegendo, trimeſtri ſtudio abſolutam juriſprudentiae cognitionem, juvenibus, ore ferreo, promittebant. Ho-

Horum igitur duces non ſatis habent ignorare ipſi leges, & uſum bonorum interpretum; niſi propriam inſcitiam, ſtilo ſuo peſtilentiſſimo, & voluminibus immaniſſimis tranſmittant in poſteros: qui lectione illa pudenda, & clientibus maxime deploranda, procul auferuntur a puris luminibus juris, & a majorum veritate: quorum vice dedecora iſta juriſprudentiae, ac fori piacula complectuntur, pari cum eis veſania furentes, & contra graviores Juriſconſultos audaciſſime blaterantes. Quamobrem legibus, & civili ratione, ſimul cum Juriſconſultorum auctoritate dejectis, tam bona hominum, quam exiſtimatio, & vita ignorantiae, avaritiaeque patent. Quam juriſprudentiae calamitatem, & juſtitiae ruinam, niſi, Clemens Optime, qui & noſti, & potes, & velle debes, quamprimum avertas, juventute ſaltem triennio in publicis ſcholis detinenda, & ipſorum Juſtinianeorum voluminum explicatione imperanda, reſtituendaque Accurſianorum ſaltem, & Bartolinorum interpretum auctoritate, rejectis farciminibus rabularum; verendum erit ne brevi a juriſprudentia, quae Pontificiam quoque juriſdictionem texit, atque munivit, & exteros majorum tuorum

olim

olim ſubjecit Oraculis, converſis modo rebus, ad mores judiciorum ſcyticos omnino tranſeamus. Neque vero debet Princeps, praeſertim ſacer, & juris tam humani, quam divini cuſtos, ac moderator, quidquam promovere magis, quam ſacram, & civilem juriſprudentiam, artemque juſtitiae: qua neglecta, vel de die in diem extracta, ut quam creberrimas, & longiſſimas ad Templa divorum ſupplicationes habeamus, & orationem quantumcumque multiplicemus, a Deo, Iſaia* Teſte, numquam exaudiemur: quia ut alius Prophetarum ait: *Juſtitiam ejus neſciamus.** Quis autem eam neſciens exercuerit; aut quomodo jus reddiderit aliis, qui prius ipſe non accepit, aut quando nam accepiſſe potuerit imberbis adoleſcens, & imperitus, ac pene puer, qui ferulae manum modo ſubduxit; nunc autem janthina indutus e ſella curuli ſententiam proferens, neque diſcere dignatur amplius; neque ignorantiam ſuam alia novit arte, quam impudentia definiendi, & pronunciandi facilitate diſſimulare?

Sed jam a jure civili decedamus ad ſacrum, atque ab humanis legibus

C ad

* c. I.

* Baruch. cap. 4. num. 14.

ad divinas aſcendamus, nempe ad jus Pontificium : quod partim a divinis fluxit libris, partim a jure civili, cujus cum peritiſſimi eſſent decretalium, quos vocant, conditores, quamplurimis regulis, ac definitionibus e ſanctiori juriſprudentia ſuſceptis, jus Pontificium expleverunt, & ſemina ſapientiae coeleſtis aluerunt honeſtate naturali a Deo etiam in noſtris inſculpta mentibus ; cujus apud Graecos philoſophi, apud Romanos vero Juriſconſulti vindices fuerunt, atque cultores. Ac ſi quid liberius, aut ſeverius a jure civili definitum Pontifices inveniſſent, coërcuerunt juris divini auctoritate, aut mitigarunt; idem in noſtrate jure civili praeſtantes, quod veteres Praetores temperando decemvirali jure, atque ſupplendo conſueverant. Hinc videat juventus foro vacatura, qualem gratiam habeat iis, qui ſe juris Pontificii Doctores, abſque pleniſſima juriſprudentiae cognitione, ac rerum forenſium uſu profitentur. Qui ſi meminerint, quales, quantique Juriſconſulti fuerint Pontifices, a quibus Epiſtolas Decretales, & jus omne Canonicum forenſe accepimus; minime in alienam poſſeſſionem irrumperent; nec forenſium rerum, ſed tantum ſacrorum diſcipli-

nam

nam ſuſciperent explicandam; neque alios quaererent auditores, quam juvenes familiae ſuae ſacris operaturos: ne forenſem juris Pontificii partem contrectantes, utrumque ſimul, & ſui ordinis legem, & Doctoris officium prodere cogerentur, fallentes pariter ſuos, & alienos. His fortaſſe, ac juventuti, quae auctoritate illorum ab idoneis Doctoribus abducitur, ſalubre fuerit audire Cujacium haec de Canonum conditoribus referentem: etenim de Inn. III. ad cap. 15. de ſent. & re jud ſcribit. *Caetera quoque fere omnia ſumſit ex jure civili, & omnino quidquid praeclarum eſt in hoc jure, ex jure civili eſt. Nec hujus interpres idoneus quiſquam, niſi fuerit juris civilis peritiſſimus*. Et de Gregorio IX. cap. penult. & ult. cod. *Duo haec capita ſunt Gregorii auctoris hujus collectionis, qui ut in ea collectione aliquid de ſuo inſereret e jure civili ultro non aditus a Conſultoribus ullis, aut litigatoribus pleraque ſumſit, & inſeruit*. Et alibi de Innoc. capit. 3. & ult. de lit. non conteſt. *Et Pontifex quidem in hoc capite ex jure civili, vel ex interpretibus juris civilis; fuit enim Innocentius, qui eſt ille Pontifex juris peritiſſimus; & totum quidquid ſcribit in hoc cap. ult.*

ſatis prolixe, eſt ex gloſſis juris civilis, quorum pleraeque factum eſt, ut vim ſumſerint per Pontifices, qui ex eis decretales confecerunt, & generales conſtitutiones. Ac de Gregor. IX. iterum alibi cap. unic. de plus petit. *Plus petitur re, vel ſumma, loco, tempore, cauſa. Quod Gregorius IX. author hujus conſtitutionis ſumſit ex inſtitutionibus Juſtiniani, & ex Pauli ſentent. & quidquid omnino eſt relatum in conſtitutione hujus tituli, ex jure civili eſt, ac proinde ſecundum jus civile interpretandum: ex quo quidem ſolo jure habent, quod petant Pontifices exornandorum ſuorum decretorum gratia.*

Omitto Beroum, Antonium Contium, Gentilem, alioſque haud abſimilia de jure Pontificio tradentes. Contius lib. primo diſputation. jur. civil. cap. 3. Bero. ad rub. de conſuet., nam quos Cujacius univerſi juris poſt hominum memoriam conſultiſſimus non abſterret; quae nam alia gravior cohibuerit auctoritas, niſi publica Principum, & Magiſtratuum, ac praecipue Sacrorum Pontificum poteſtas, quae non alio vertetur utilius, quam ad emendationem divinae, atque humanae juriſprudentiae, itemque ad delectum idoneorum interpretum, ſub-

mo-

motis iis,qui juventuti juſtitiae lucem intercipiunt,ſcientiam profitentes alienam; qua in re verenda eis eſſent verba Chriſti dicentis. *Vae vobis Juriſperitis, quia tuliſtis clavem ſcientiae, ipſi non introiſtis, & eos qui introibant prohibuiſtis.*

Qua vero Jus Pontificium e ſacrae ſcripturae, ac SS. PP. locis, & veterum conciliorum decretis componitur, praeferenda eſt huic ſtudio fax etiam divinorum librorum, & Eccleſiaſticae hiſtoriae, quae canonum rationes pandat, ac nubes diſpellat abſurdarum opinionum, quibus hujus juris recentiores interpretes,paucis exceptis, in veteri Eccleſia plane hoſpites, rationem interpretandi, & definiendi de rebus ad mores pertinentibus, magis a Porphyrianis, & Averroiſtis,quam ab Apoſtolis, & Evangeliſtis trahentes chriſtianas morum leges, non ad praecidendas, ſed ad alendas, ac propagandas rerum caducarum cupiditates violenter perduxerunt. Ita ut lex frugalitatis, atque caritatis in quaeſtum, atque in impotentem dominationem importuniſſimis interpretationibus detorqueatur; quibus profecto tenebris locus eſſet in Eccleſia nullus, ſi aſſidua Evangeliorum lectione, atque cognitione vetu-

ſti moris, & ſtudio conciliorum, ac ſacrae hiſtoriae peritia; dialecticas captiones, & verſutiloquas Arabum ſcientias excluderemus, eorumque loco adoleſcentibus brevi ad juris Pontificii ſtudium acceſſuris, una cum Eccleſiaſtica hiſtoria, romanum in manus traderemus Catechiſmum, unde ſolida, & ſincera Theologia, longe melius, & uberius, quam ex immenſa ſcholaſticarum nugarum ſegete colligitur. Hinc nos in noſtris Pontificii juris inſtitutionibus, ubi res ferret, lumina ſparſimus Apoſtolicae diſciplinae, ac mores Eccleſiae veteris, origineſque rerum, oblata occaſione, retulimus; ut noſtrates adoleſcentes a magiſtris, omnis, cum ſacrae, tum prophanae eruditionis expertibus, ad nos venientes, hoc utiliſſimo, & gratiſſimo ſimul doctrinae poculo exciperentur; quo hauſto, ipſi per ſe ad pleniorem Conciliorum notitiam, & diuturniorem ſacrorum librorum, Sanctorumque Patrum lectionem exardeſcant.

Supereſt nunc ſupremus ſapientiae divinae gradus, nempe Theologia, cujus tradendae rationem, nemo alibi, quam Romae invenerit meliorem, poſtquam eam Dominicanae familiae Patres depromere coeperunt

e fon-

e fonte ſuo, nempe de D. Thomae libris. Quorum praelectionem quotidianam proprio ſumtu Caſanacta Cardinalis beneficentiſſimus, & vel hoc tantum nomine optime de Eccleſia meritus inſtituit, ut ſtudioſos a garrulis, & perplexis vulgarium Doctorum ſcriptis, ad ipſum deduceret oraculum ſapientiae divinae, Doctoremque juventuti redderet eum, quem non modo communis hominum admiratio, ſed ſua met Chriſtus voce, fidum, ac certum in Eccleſia praeceptorem conſtituit omnis aevi. Cui ſtudio, qui recentiorum lumina Criticorum, & hebraicae, graecaeque linguae uſum, & perpetuam divinorum Codicum, & SS. PP., atque conciliorum lectionem admiſcuerit; quique ſimul praeclari ordinis Jeſuitarum praeſtantiſſimos, & antiquitatis Aſſertores diligentiſſimos Petavium, Sirmondum, Maldonatum crebro conſuluerit; is & ſententiarum veritatem per D. Thomam, & abſtruſiorem omnium temporum eruditionem, germanumque ſacrorum librorum ſenſum, per cultos illos, atque graves divinarum rerum interpretes aſſequetur. Nec leve laboris compendium fecerit, ſi ſententias ſibi ſumſerit per Eſtium explicatas, qui ſelectiora veterum PP. in

ſuis commentariis, cum ſumma ſtudioſorum utilitate, congeſſit. Utinam eodem, quo Eſtius animo, atque ſtylo, ad aureum illud ſententiarum opus interpretandum omnes acceſſiſſent; nec ſimplicitatem, & candorem illius ex Apoſtolica integritate, ac SS. PP. gravitate natum, ſuis nugis infuſcaſſent. Cujuſmodi, vel temperandis, vel praecavendis ingeniis, nihil utilius, non meo quidem, quod nullius eſt ponderis, ſed graviorum omnium judicio Theologorum exiſtimatur lectione locorum communium Melchioris Cani, quos veſpertiliones noſtri aeterna ſi poſſent oblivione damnarent.

Quod autem ad ſcientias, arteſque in univerſum omnes attinet, cavendum diligenter, ne deſidioſa facilitate, ac fallaci lenocinio recentiorum abſtrahamur a commercio veterum, utcumque difficilium, & obſcurorum; quorum qui tempore, iidem, & utilitate, ſapientiaque fere praecedunt. Unde, tum recentiorum uſus eſt optimus, quando ad interpretationem, & cultum adhibentur veterum. Quae utilitas non modo a Criticis, ſed & a philoſophis noſtrorum temporum percipitur: quorum doctrina lux media eſt inter mentes noſtras, & veterum

ſa-

ſapientiam. Veteres enim cum inveniendo, tum exprimendo naturam ipſam, & veritatem reddiderunt, ſive per cauſas, ut Philoſophi; ſive per imitationem, ut Poëtae; ſive per ſimplicem rerum geſtarum narrationem, ut Hiſtorici; ſive per contentiones, commotioneſque animorum, ut Oratores; & in ſuo quiſque artificio, atque ſtudio germanas rerum notas extulerunt. Unde recedentes a veteribus, procul auferimur a vera ſapientia: quoniam ſinguli veterum, qui vel inter hiſtoricos, vel inter poëtas, vel inter philoſophos, vel inter Oratores excelluerunt, ſive vera, ſive ab ſe confiꝭta deſcribant, inſtitutionem ſapientis vitae compleꝭtuntur. Igitur, ſi Hebraeos excipias, a Deo non ab hominibus eruditos, ex humanae ſapientiae cultoribus, Graeci uti antiquiſſimi, ſic & ſapientiſſimi; atque inter eos, idem qui aetate omni etiam ſapientia, & eloquentia praeſtat Homerus; cujus poëtica imitatio nativam reddit rerum veritatem. Qui autem propius ad illius aetatem, iidem etiam ad ſimilitudinem, & ſapientiam accedunt, quales praeter Heſiodum, Homeri aequalem, Eſchylus cum primis eſt, Pindarus, Sophocles, Euripides.

Inter latinos autem dicendi virtus floruit, quo ad libros coluere, atque imitationi ſtuduere Graecorum: poſtquam vero libertatem amiſerunt, novum ſub Imperatoribus genus eloquentiae tentarunt, fractum nempe illud, exangue, & fucatum: ſolique Juriſconſulti vetuſtam ſtyli ſimplicitatem, & integritatem, quam ſtudio, & conſuetudine legum adſciverant retinuere ſimul cum amore libertatis, quem profitebantur, dum juſſa Principum ad juris rationes, & ad communem populi utilitatem, interpretatione ſua, revocabant: ut decebat eos, quorum animus aſſiduo inter leges veteres, nempe inter mores antiquorum candidos, & liberos verſabatur. Nos vero Itali recentiores, quorum ingenia, & literas Barbarorum irruptio, atque longa dominatio conculcaverat, poſtquam diu jacuiſſemus, ad veterem literarum gloriam erecti ſumus ab altero prope dixeram Homero, Dante nimirum Aligherio: per quem divina providentia remiſit Italiae priſtinam Doctrinae, atque eloquentiae lucem, e cineribus Graecorum, & latinorum in vernacula divini poëmatis lingua feliciſſime renaſcentem, novaſque latinae, graecaeque dictionis aemulos in poſterum exuſcitan-

tem,

tem, Petrarcham nimirum, Boccatium, & quotquot poſtea ſummos Oratores, atque poëtas, cum latinos, tum vernaculos aluit Laurentii Medicei, & Leonis X. beneficentia: qua ſimul cum eis poſtea extincta, italica dictio, ſtatim inhorruit; & in ſcholis noſtris, quae antequam publica doctorum hominum alimenta ceſſiſſent in opulentiam ambitioſae pietatis, a Politianis, Victoriis, Sigoniis, Robortellis, Manutiis, Muretis illuminabantur; nunc ineptiarum, atque argutiarum ſeges adolevit, quibus adoleſcentium ingenia, longe deterius, quam Gothorum, & Vandalorum ruſticitate corrumpuntur.

Haec inter meditandum animis noſtris concurrunt vitia, & remedia ſtudiorum; quibus detegendis, judicioque tuo ſubigendis conſultum juventuti voluimus. Erit vero tuum, Clemens Optime, providere deinceps, ne literulis tantum, & argutiis in ſcenam prodeuntibus; atque ſcholaſticis, cum ingenti reipublicae dedecore, quotidie aures noſtras lacerantibus, doctorumque hominum honores, nefarie rapientibus; Itali, a Tranſalpinis, ad quos nos primi literas attulimus, in exemplum inſignis ignorantiae producamur.

J. VINCENTII GRAVINAE

IN

Auſpicatione Studiorum.

ORATIO II.

De Sapientia Univerſa.

HABITA ROMAE ANN. MDCC.

ANimadverti ſaepenumero e tanta multitudine hominum, quanta in dies ad bonarum artium ſtudia confluit, paucos quidem redire voti ſui compotes: ceteros vero aut rudiores diſcedere, quam venerunt; aut quo magis ingenio aliquando, & facundia pollent, eo abduci a veritate longius, & in doctrinarum judiciis turpius aberrare: propterea quod rerum, & verborum non tam vim, & dilectum didicere, quam copiam, diuque ſubtiliter magis excogitando, quam ſolide, atque abunde potius, quam ap-

ap-

Digitized by Google

appoſite diſſerendo, neglecto veri, falſique diſcrimine, non aliud, niſi acute ſomniare, atque erudita deliria in medium proferre conſueverunt: ut longe praeſtiterit nullas omnino delibaſſe literas, quam tanto labore, ac ſumtu inveniſſe artem torquendi alios, & irretiendi ſui ipſius. Ego mehercule ſanae mentis ruſticum prae conturbatis hujuſcemodi eruditorum ingeniis mecum colloquentem optarim; prius enim hic acceperit vera, quam ab illis adducto notionum ordine, falſa diſcuſſero. Unde nam autem intemperies iſta mentium, niſi quia plerique antea diſcunt, quam conſuluerint quid, quo tempore, aut unde ſit addiſcendum? Quod plurimum refert ad cultum ingenii, regimenque ſtudiorum. Quam ob cauſam recte conſtitutum eſt a majoribus noſtris, ut ſingularum ſcholarum exordia generalis oratio ad curſum ſtudiorum dirigendum antecedat, quae nunc ad literarum laudem, & ad cohortationem juventutis fere ſuſcipitur, non tam utiliter, quam jucunde. Siquidem literarum in omni genere laudem diuturni temporis auctoritas evulgavit, & Juventutis animos ad labores ſatis Sanctiſſimi Principis noſtri erga literas effuſa beneficentia cohortatur:

ut ſtudioſis non aliud ab oratione noſtra ſit appetendum, quam lux praevia in ipſo veſtibulo doctrinarum explicationem ſingularum percurrens, velut aurora diem; quae cupidae juventuti, antequam res cognoſcat ſingulas, faciem recludat & ſortem pandat univerſarum; ut quod in curſu ſtudiorum a doctiſſimis praeceptoribus per ſingulos articulos expreſſum habebunt, a nobis in ipſo initu delineatum, ac leviter adumbratum accipiant.

Quamobrem ortum, & ſtatum, inclinationemque doctrinarum, earumque inſtaurationem indicabimus, cumque uſuveniet duces, & auctores magis idoneos efferemus, & quae obrepſerint vitia notabimus; ut norint juvenes, quid, quoſque ſequi e ſcriptoribus debeant, & quae declinare. Quod rectius fortaſſe mihi procedet ſi ſtudioſos mecum in altum per aetates, regioneſque remotiſſimas ad capita, fonteſque doctrinarum avectos, ad noſtra uſque tempora jucunda ſane animorum peregrinatione reduxero, quid utile ac noxium ubique ſit, brevi hac navigatione, ubi ſe occaſio dederit, oſtenſurus.

Humana ſapientia, ipſis met Graecis ultro fatentibus, originem ducit a Barbaris. Barbari vero eam ab Hebraeis

braeis acceperunt, quibus per Abrahamum primo, deinde per Moſen interpretem tradita fuerat a Deo. Quod e commiſſis inter ſe ſummis vetuſtae doctrinae capitibus,& ex priſcorum Graeciae ſapientum peregrinationibus comprobatur, ut hebraicam tamen veritatem, fabuloſa Graecorum Theologia intertextam, deprehendamus. Et vero, ſi teſtes antiquitatis magis idoneos conſuluerimus, praeſto in primis nobis erit Megaſtenes, qui apud Euſebium, & Clementem Alexandrinum, ait, omnia, quae Graeci veteres de natura ſcripſerunt, petita eſſe a Brachmanis apud Indos, quos & Judaeos appellat; eaque omnia inveniri apud Barbaros, atque in India quidem apud Brachmanos, in Syria vero 1. apud Judaeos: quorum gentium philoſophiam omnium ponit antiquiſſimam. Unde apud Numenium Pythagoricum, non alius eſt Plato, niſi graecus Moſes, quia tam Plato, quam Pythagoras graeco ſermone reddiderunt quidquid ipſi a Brachmanis, Magis, Aegyptiis, & Judaeis abſtulerant. Nec Plato diffitetur multa cum ſeſe, tum alios Graeciae ſapientes, praecipue Solonem a Barbaris ad Graecos tranſtuliſſe, quae poſt a Graecis red-

di-

1. Clem. Alexandr. Strom. lib. 1. p. 305.

dita fuere meliora. Democritus vero, cujus fuit minus ingenii, & doctrinae candor, ac morum, octoginta annos procul a Patria, ſe Perſas, Aegyptios, Indos, aliaſque regiones remotiſſimas doctrinarum cauſa oberraſſe, ſcribit: non ſine multorum ante ſe Graecorum exemplo, qui diſcendi cupiditate, non tam peregrinationes ſuſcepere, quam exilia. 1.

Quales autem apud Graecos Poëtae primum, poſtea Philoſophi, & apud Romanos Pontifices, & Juriſconſulti ducebantur: tales longe antequam Graeci, & Romani ad famam emergerent apud Aſſyrios quidem, & Medos fuere Chaldaei, apud Perſas Magi, apud Indos, & Aethiopes Gymnoſophiſtae, apud Aegyptios vero ſui Sacerdotes. Quorum ſapientia populorum agnatitia erat, atque hereditaria, quia ſimul cum patrimonio a parentibus in liberos longa ſucceſſione tranſmittebatur; eratque certis adſcripta familiis, a quibus numquam egrediebatur: ut artes, atque ſcientiae non lucro, quo vitiantur omnia, ſed avita caritate, poſteris traditae perpetuo manerent incorruptae. Unde longius multo doctrinarum integritas perſeveravit apud Barbaros, quam apud Graecos: quo-

1. Plin. lib. 30. cap. 1. Cic. de finib. l. 5.

quorum in ſcholis recentioribus faſtu, & jactantia redundantibus doctrinae, ac literae publicae venum ibant.

Igitur Chaldaei exorſi a naturalibus cauſis, ad rerum futurarum praedictiones tendebant: motus enim aſtrorum, & mutationes, curſuſque rerum coeleſtium per tria, & quadringenta annorum millia, uſque ad Alexandri aetatem notata ſe habere, atque collecta 1. gloriabantur, inſigni errore ab opinione de mundi aeternitate, quam ſibi perſuaſerant, oblato. Chaldaei autem, teſte Diodoro 2. fuerunt quaedam AEgyptiorum Sacerdotum familia; quae familia ſimul cum AEgyptiis coloniis a Belo Neptuni, & Lybiae filio, in Babilonem deductis, eodem commigravit, fuitque a Belo in perpetuo ſacerdotio ibi locata, publiciſque oneribus exemta, ut ejus poſteri divinarum, & naturalium rerum ſtudiis, quam Orientales populi omnes magiam vocabant, ex patrio inſtituto vacarent. Horum doctrinae rivos ad Perſas deduxit, magicae apud eos diſciplinae Princeps, Zoroaſtres, ſive Bactrianus is fuerit, ſive Perſa, cui ſcientiam Brachmanorum attexuit Hiſtaſpes, Darii Pater, qui

1. Diodor. p.83. ſive 118. Cicer. de divin. 1.
2. lib. p.17. Marsh. l.8. p.110.

qui ſimul cum illorum moribus, atque ſacris ritibus eam acceperat in amoeniſſimis Brachmanorum receſſibus, ubi ſe diu diſcendi cauſa condiderat. 1. A qua inſtitutione Perſicae Magorum fluxere familiae, religioni, ac philoſophiae perpetuo dicatae. 2. Horum doctrina, quae Manichaeorum errorem peperit, duo rerum principia ponebat, malorum unum quem Arimanem, h.e. Ditem, ſive, ut ego interpretor, materiam, tanquam tenebras: aliud bonorum, quem Oromaſdem appellabant, h. e. Jovem, tamquam lucem: unde ſignis, & imaginibus Deorum pulſis, tantum Solem, & Aquam, uti elementa rerum omnium, adorabant: 3. immortales eſſe animas, eaſque recepto corpore ad aeternam vitam redituras docebant.

Indorum vero ſapientes, nempe Brachmanes, & Samanai, quos Graeci ab nuditate corporis Gymnoſophiſtas appellarunt, ſacris etiam praeerant, & eidem exercitio vacabant, moribus nempe rudiorum componendis, futuriſque praedicendis, vitae frugalitate tanta, eoque contemtu rerum humanarum, ut Alexandro ſimul cum or-

1. Ammian. Marcell. lib. 23. p. 253.
2. Plin. lib. 30. c. 1.
3. Laërt. in proëm. Briſſon. de Regn. Perſ. lib. 2.

orbis terrarum domitore exercitu conſpecto, ſtatim, honoris loco, terram pedibus pulsare coeperint; ac Macedoni rem inſolitam admiranti ſignificarint verbis, tantum quemvis, etſi omnia ſubegerit, poſſidere, quantum pedibus obtineret; itaque ambitionem regis tanta animi magnitudine perculſi praeter opinionem eluſerunt. Horum ſecta penetravit ad Aetiopes, quos Coloniam eſſe Indorum refert Jarcas Indus, & Nilus adoleſcens apud Philoſtratum. 1.

Sed omnium doctrinam populorum, Sacerdotes Aegyptii ſibi vindicabant, aſſerebantque regioni ſuae, quam non modo matrem, & nutricem univerſarum artium, atque ſcientiarum; verum animantum etiam, atque ipſius humani generis parentem eſſe ſibi ſtulte perſuaſerant, ob aëris temperiem, & vim caloris, atque ſoli foecunditatem, quod a Nilo pinguefactum, non fruges modo ſponte ſua profert ad alimentum, & vitam; ſed e proprio ſinu animantia fundit, quae nullo de ſemine orta putabantur, quia magna ſaepe murium copia pectore tenus 2. formata, ceteris membris adhuc

1. Lib. 3. cap. 6. lib. 6. cap. 1. cap. 4. l. 6. cap. 6. Mars. Saec. 13. p. 336.
2. Diod. Sic. lib. 1.

adhuc ſolo haerentibus, e luto coaleſcere videbantur. Colligebant etiam ſe primos eſſe mortalium ex eo, quod eorum regio artes, & res ad vitam neceſſarias prima praebuiſſet. Sationem enim, & vinearum plantationem, & vini uſum, & omnem cultum agrorum ibidem inventa gloriabantur ab Iſide, Graecis Cerere, quae utilitatem, ac ſalubritatem herbarum oſtenderat. Cujus vir, ac frater ſimul Oſiris, Graecis Bacchus cum ingenti exercitu terrarum orbem, ad ultimos uſque Indos, atque Aetiopes percurrens, praeter Uxoris inventa, religionem etiam, & Sacra Deorum, atque morborum curationem omnibus mortalibus in ea expeditione patefecit: rerum interim Aegyptiarum, quarum ipſe potiebatur, cura mandata Mercurio, qui Thebis regnavit αθωυθ Athothes nuncupatus, quo adminiſtro in ſuis beneficiis, inventiſque proferendis Oſiris utebatur. 1. Mercurius autem primus humani eloquii artifex, ſuam, & Oſiridis Sapientiam conſignavit literis, quarum fuit inventor unde γραμματεύς appellatus, tamquam Scriba Oſiridis, atque in Deos Cabyros, h. e. magnos, relatus ab Aegyptiis, dictus quoque in Samotrhaces

1. Marsh. Saec. 1. p. 36.

ces myſteriis Caſmillus, 1. unde Tuſcis Camillus, quo nomine a priſcis Romanorum appellabantur miniſtri Sacerdotum. Porro praeter literas, & grammaticam, atque rhetoricam artem, protulit & Mercurius Aſtronomiam, & Geometriam, quam primi certe, atque prae ceteris excogitarunt, atque coluerunt Aegyptii, propter ſummam ejus artis neceſſitatem in diſcernendis, atque reſtituendis agrorum finibus, inundatione nili, conturbatis. Invenit idem & literas, quas Hieroglyphicas vocant, ſive Symbolicas; quibus cum occultas cauſas, & omnem rerum naturam condidiſſet, & in monſtroſas figuras rerum, Elementa commutaſſet, Aegyptiae peperit religionis inſaniam, traduxitque ignaram latentium ſententiarum plebem ad eorum cultum animalium, ac rerum, quarum figurae naturalium cauſarum arcana Sapientibus reſerabant. Hinc Sapientia Aegyptiorum omnis in religionem verſa erat, rerumque naturalium cognitio vafra, & ancipiti eorum Theologia continebatur: quam Sacerdotes una cum Sacris in templorum aditis aſſervabant. Mercurium hunc lon-

1. Varro de l.l.l.6. Bochart. de Col. Phoenic.l.1. cap.22.Marsh.Saec.1.p.36. Macrob.Saturn.3.8.

longe antiquiſſimum, qui Primus vocatur, excepit multo poſt tempore, nempe quinquageſimo a diſceſſu Iſraëlitarum anno, Mercurius Secundus, qui prioris inventa ab ſe fuſius explicata, meliuſque digeſta ſimul cum Sacrorum ritibus contulit in uberiores libros, quos Sacerdotes curae ſuae traditos, longo ordine, ac ſolemni ritu procedentes feſtis diebus circumferebant.
1. Is etiam annum emendavit per dies ad ſolis curſum numeratos, quinque 2.
intercalatis diebus, cum ante jam Aegyptii duodecim in menſes annum tribuiſſent. Falſo autem huic adſcribitur liber ille ſacris ex literis, & Platonis doctrina contextus, per Monachum fortaſſe aliquem otio nimis abundantem: fraude jam ab eruditiſſimis Criticorum detecta.

Hujus ex Mercurii libris, tamquam ex primo Sapientiae fonte, ad gentes omnes, & praecipue ad Graecos bonae artes, & doctrinae manarunt, poſtquam Phoenices aſſiduis navigationibus, & mercimoniis maria patefecerunt, moribuſque mutua populorum trajectione viciſſim communicatis, cum rerum omnium,

tum

1. Clem. Alexandr. Strom. l.6. p.633.
2. Macrob. lib.7. p.816. Herodot. lib.2. Marſham. ſec. 10. p.241. 244. 245.

tum praecipue literarum aperuere commercia. Hinc priſca Graecorum poëſis, quae prima Graecorum Theologia fuit, Aegyptiorum doctrina undique collucet, afroque ingenio, atque arte pertexitur. Sicuti enim Aegyptiorum Sapientia in religionem tota conceſſit; ita & in Theologiam commigravit graecorum omnis doctrina poëtarum, qui artem vitae, atque humanitatis in Aegypto acceptam, redeuntes reddebant quiſque civibus ſuis, quos verſibus ad honeſtatem, ac religionem inſtituebant; ut mirum non ſit, ſi graecorum tota religio proceſſerit a poëtis, quorum carminibus Aegyptii ritus, & hiſtoriae in myſteria fabularum converſae, vulgique admiratione, ſtupidaque credulitate conſecratae, pro divinis vocibus, atque oraculis accipiebantur. Talia fuerunt Amphionis carmina, & Orphei, qui Aegyptium ſepeliendi morem vertit in inferorum poenas, & campos Elyſios, Oſiridiſque Sacra, & Iſidis, Hymnis ſuis in Bacchi, & Cereris myſteria commutavit, attulitque in Graeciam 1. ex Aegypto ſtatuarum uſum. Talia fuerunt & Muſaei opera, & Lini, & Melampodis, & Daedali, & Licurgi Spartani, & Olenis Licii, qui

1. Marsham. ſec. 15. p. 434.

qui Delios hymnos compoſuit, & Pamphii Athenienſis, & Thamyridis cum ipſis muſis arte muſica contendentis, & Thysmetis Bacchi res geſtas Phrygia poëſi narrantis, & Philammonis, & Epimenidis Cretenſis, & Ariſtaci, & Daphines Tireſiae, vatis filiae, quae verſibus oracula collegit, quorum haud paucos Homerus in ſua, fertur, tranſtuliſſe poëmata. In his deſcribendus Abolus, Centaurus, Iſaris, Orimon, Eubulus Cyprius, Oricus Samius, Athenienſis Pronetida 1., & Oroebantius Troezenius, itemque Meliſander, qui Lapitharum, & Centaurorum pugnam cecinit, & primus Trojani belli ſcriptor Syagrus, & Dares Phrygius, & Helena Muſaei Athenienſis filia, unde Poëmatis argumentum ſumſiſſe Homerus, traditur, & Phantaſia, cujus Trojani belli librum, & Uliſſis narrationem in Memphitide depoſitum Homerus a Phanite Scriba Sacrorum 2. accepit, eorumque ſcribendo tenuit ordinem; &, ut Sibyllas taceam, Demodocus, Heſiodus, atque Homeri praeceptor Phemius, & ipſe tandem, qui omnes ante ſe Poëtas obruit Homerus, a quo longa peregrinatio-

1. Euſeb. de praep. Ev. lib. 10. c.3.
2. Marsh. p.436.

tione, omnis omnium gentium Sapientia ex univerſo terrarum orbe, contracta fuit, atque in Iliadem ſuam, & Odyſſeam immortali artificio traducta.

Horum autem temporum Sapientes, ideo ſententiam ſuam numeris, & metro concludebant, ut ea dicendi novitate ſupra vulgus in Coelum evecti ſuis dictis divinam auctoritatem compararent. Unde non ante ſoluta Oratio inter Graecos fuit inſtituta, quam ſapientia eorum promtior eſſe coepit, atque vulgatior. Hinc priſcis temporibus arte muſica omnium notitia, ſcientiarum continebatur; qui enim, doctrinam carminibus complecteretur, idem ad erudiendos agreſtes animos melodiam adhibebat, ut vulgi aures, armonia demulſas, alliceret: unde qui muſicam calleret, idem erat & poëta, ceteraſque ſcientias, & Theologiam praecipue profitebatur. Cum Aegyptia doctrina res naturales a divinis minime divelleret; imo & naturales cauſas in Deorum nomina commutaret. Igitur mentem univerſam, ac primam, initiumque rerum, & motionum omnium verterunt in Jovis Idolum; Ignem in Vulcanum; Terram in Berecyntiam, ſive matrem animantium, atque plantarum, & metallo-

rum; Humiditatem in Oceanum, quem ipſi dicebant eſſe Nilum; Aërem in Minervam; rebuſque minoribus in minores Deos commutatis, translatiſque ſpeciebus omnibus naturalibus in humanas figuras, Deorum infinitatem pepererunt, & laborioſum ſane, atque operoſum in eas vulgi cultum inſtituerunt; totaque natura rerum cum foetibus qualitatibusque ſuis in religioſas imagines commigravit.

Putabant enim Aegyptii, unam rerum omnium, eamque immenſam, atque infinitam eſſe naturam, ſpecies, ac formas univerſas e ſuamet infinitate, ingenito, & perenni motu, aſſiduaque ſui circumvolutione proferentem, atque in mentis identidem, & corporis univerſitatem perpetua ſingulorum animorum, & corporum productione ſeſe explicantem, tantum ſui reddentem, quantum cujuſque rei creatae facultas ex ea immenſitate decerperet; qualitateſque illas emittentem, quas exprimere poſſet noſtrorum perceptio ſenſuum, qui ſuo cujuſque modo, atque ambitu rem immenſam, atque infinitam terminant, eamque certis figuris, atque ſpaciis magno humanae mentis errore circumſcribunt.

Quam doctrinam refert Homericus

cus AEgyptiorum Proteus, qui varias ineundo formas e poteſtate ſenſuum elabitur, propterea quod numquam ſenſibus, aut per ea, quae ſenſibus objiciuntur, hanc naturam aſſequimur; niſi exutis imaginibus, quod multiforme apparet, ac varium, ad unum, & ſimplex mentis poteſtate revocemus. Eandem ſententiam poëtae alii veteres, graecique philoſophi fere omnes, diverſis dicendi generibus reddiderunt; iique magis explicite, qui AEgyptios propius attigerunt; ut in cujuſque ſectae Principibus, quamvis aetate, regionibuſque disjunctis, ejuſdem tamen ſapientiae origo, atque ſucceſſio agnoſcatur. 1.

Ad hanc enim ſententiam referuntur multa, quae ſuperſunt veterum traditione de Orphei Theologia, eodemque ſpectavit Linus, cum dixit *omnia progigni ex uno, atque in unum reſolvi*. Eodem flectit Anaxagoras ὁμοιομέρεια. Eodem reſpicit illud Anaximandri, omnibus qualitatibus expers, infinitum. Illuc recidunt ex effatis multa Pythagorae, ab ipſo quidem arcanis notis obſignata; recluſa vero paullatim a diſcipulis, praeſertim a Pythagoreorum ſtudioſiſſimo Platone, qui appellari non dedignaba-

1. Matth. Saec. 11. p. 265.

tur praeco Pythagoricae, atque Eleaticae doctrinae: quae omnia ponebat eſſe unum, idemque infinitum, immobile, immutabile, ſibi ſimile, ac ſe ipſo plenum, perinde ac Pythagoras, cui μόνας ſive unum fuit rerum omnium principium. Hinc mundi anima, ſive infinita cogitatio, infinitae materiae cognata, & animorum, atque corporum poſt unius rei diſſolutionem, in aliam ſpeciem immigratio: quae omnia Pythagoras ex AEgypto, poſt aſſidua ſacerdotum colloquia, ſecum adduxit in Magnam Graeciam: ad cujus doctrinae fontem, Graecia cuncta, & Italia diu convenit. Ad eandem etiam doctrinam tendebant Stoici, qui mundum ipſum eſſe Deum rebantur. Quid, prima illa denique Ariſtotelis materia e Platone arrepta, jam Arabum, & noſtratium ſcholarum culpa, ludibrio recenſium philoſophorum objecta, quo pertinet, niſi ad hunc AEgyptiorum Proteum, quem jure quis univerſae Philoſophiae parentem appellaverit? Sane ſi Ariſtotelem pudendis Arabum involucris exuerimus, Pythagoricam in peripateticorum ſchola doctrinam introſpiciemus; & Ariſtotelicam primae materiae definitionem Timaeo Locrenſi, cujus adhuc de anima mundi liber extat, adju-

judicabimus. Neque Ariſtoteles ab ullo ſe in contemtum adductum queretur, niſi a factione ſua, quae abſurdis interpretationibus, ei Arabum deliria non veretur adſcribere. Sinenſes vero affines Indorum, Aegyptiam doctrinam colentium, dogma hoc jamdiu apud alios populos intermortuum, numquam dimiſerunt; ejuſque ſive auctorem, ſive Inſtauratorem Confucium, divinis honoribus, & religioſo cultu ad noſtram aetatem continuato, in Coelum extulerunt; & adhuc morem Aegyptiorum retinentes, naturales res, atque cauſas in numina commutant; quae philoſophi verbo tantum & imagine, plebs autem crudela, & fraudis ignara, ſenſu etiam, atque animo veneratur.

Hujus doctrinae abſurdae ſane atque monſtruoſae, quae Creatorem vertit in res creatas; fontem tamen inveniemus puriſſimum, Hebraicam nempe veritatem, & ſi corruptam, atque conturbatam a mentibus vera religione deſtitutis. Initiis enim profana Theologia, & ſacra ſane conveniunt. Nam etiam profana, introrſum ſpectata, Deum non ponit, niſi unum, eumque cauſam rerum, & eventorum omnium; progreſſu tamen diſcedunt, & conſequentiis, immane

quantum inter ſe pugnant, & diſcrepant. Unde autem labes haec profanae Theologiae, unde diſcidium, niſi quod Hebraei a Deo ipſo ſupra mortalem conditionem creationis notitiam accipientes, & productionem ex nihilo addiſcentes, res creatas a divinitate ipſa, ejuſque potentia, & opus ab Auctore diſtinxerunt; & Deum pro cauſa, non pro fundo, & materia rerum habuerunt; at profani Theologi creationem ex nihilo neque agnoſcentes, neque omnino tolerantes, coacti fuerunt ex ipſo Deo, tamquam ex earum vena res creatas eruere? unde divinitatem ipſam ſpeciebus diſtractam ſingulis, in rerum univerſitatem transfuderunt. Hinc ſingulae res divinitatis portiones evaſerunt, quorum quae magis excellerent, veluti Luna, Sol, Aſtra, Coelum, aut Homines ſive ſapientes, ſive ſtrenui, quaſi plus Deum exprimerent, pro numinibus habebantur, quae germana eſt, & vera univerſae ſuperſtitionis origo: quam D. Paullus ad Romanos 1. his verbis indicavit: *Quia cum cognoviſſent Deum, non ſicut Deum glorificaverunt, & mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinem corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, &* *ſer-*

1. R.11. c.1.

ſerpentium: commutaverunt veritatem Dei in mendacium, & coluerunt, & ſervierunt potius creaturae, quā Creatori.

Verum creſcente in diem ſapientum numero, myſteria poëtarum, veluti cedentibus tenebris, dilucefcere, coeperunt, rerumque naturalium ſcientiae, reſciſſis involucris fabularum, commigraverunt in philoſophorum ſcholas; quarum Principes, Thales, a quo Jonica, & Pythagoras, a quo, modeſtiae cauſa, Sapientis in Philoſophi nomine commutato, philoſophia inſtituta fuit Italica; quae gravitate ſententiarum, atque ſtudiorum triſtitia quadam, longe ſuperavit Jonicam; cauſarum quidem olim naturalium curioſam. Sed poſt a Socrate, adducta ſimul cum dialectica doctrina de moribus, e ſilentio, atque receſſu meditationum, ad faſtum, atque tumultum contentionum evocatam; ut non mirum ſi poſtea philoſophia, quae inveniendi ſimul, & judicandi, diſſerendique artem tradebat, publice ſub Rhetorices nomine imperarit in foro.

Etſi jam ante poëtae, atque Oratores privatim a philoſophis inſtituebantur; diu enim fuerunt iidem orationis praeceptores, & vitae, qualem ſe Phoenix a Peleo Achilli datum praedicant apud Homerum.

Τοὔνεκά με προέηκε διδασκέμεναι τάδε πάντα
Μύθων τε ῥητῆρ' ἔμεναι, πρηκτῆρά τε ἔργων.

Pericles etiam, & forſan Sophocles conſors ſtudiorum illius, & Euripides ab Anaxagorae diſciplina fluxerunt. Aeſchylus, & Pindarus emicant undiq; Pithagoricae Philoſophiae luminibus, Socratica ſchola, nòn minor philoſophiae, quam eloquentiae fuit exercitatio: quae praeter Platonem, Xenophōtem, Phaedrum, Agathonem, edidit Alcibiadem Athenienſis fori turbinem. Ipſe tandem Atticae Princeps eloquentiae Demoſthenes, teſte Cicerone, non modo Platonicae doctrinae ſtudioſus fuit, ſed ipſius Platonis auditor. Quamobrem coepere philoſophi, non modo ſcientiarum, ſed etiam Oratoriae artis aperire ſcholas; quod poſt Iſocratem, aemulatione illius, fecit Ariſtoteles, qui ut rerum, & verborum copiam diſcipulis praeberet, diſputationes in utramque partem inſtituit: unde nullus, Ciceronis judicio, fuit antiquis temporibus eloquentiae fons uberior, atque purior, quam Peripatetica ſchola, noſtris jam temporibus, en rerum vicem! unica foedioris barbariae colluvies. Parens igitur cum artium omnium, tum eloquentiae praecipue philoſophia fuit: etenim, ut ait Plato, ſcientiae omnes

mi-

miro conſenſu, concentuque conveniunt, & quodam ſocietatis vinculo colligantur; & initiis cauſiſque, Philoſophia duce, perſpectis, rerum omnium cognitio mire conſequitur: ut appareat eorum ſtultitia rhetorum, qui vel auditores ad vulgarem philoſophiam mittentes, eos juxta ſecum ſomniare compellunt; vel prorſus philoſophiam a rhetorica divellentes, a ſententiis verba, velut corpus a mente, ſejungunt: quaſi poſſit quis recte dicere, niſi recte cogitare, ac ſapere didicerit; aut quaeat ullus, abſque rerum notitia, res explicare, moribuſque humanis, & affectionum cauſis, atque motibus ignoratis, animos hominum pertractare dicendo. Igitur quoad eloquentia haerebat philoſophiae radicibus, & ad civilia negotia, publicoſque, atque privatos uſus, magiſque ad utilitatem, quam ad voluptatem conferebatur, nullos externos, atque adventitios colores arceſſivit, ingenua pulchritudine, atque candore contenta nativo: nulla enim argutiarum cura ſubit, cum aut res familiaris, vel ſua, vel amicorum, aut caput, aut publica ſalus in diſcrimen venit, ipſaque ratio negotiorum, uſusque rerum civilium, a ludicris ad ſeria hominem abducit; unde in orationi-

bus argumenta potius, & ſententiarum pondus, quam artis fucus, atque verborum ornatus eluceſcunt.

Quae ſanitas orationis, & nitor incorruptus omnium veterum fuit, non modo Graecorum uſque ad Demetrium Phaleraeum, qui primus aurium blanditias adamavit; ſed priſcorum quoque Romanorum, quos non modo civilia negotia, reipublicaeque aſſidua tractatio; ſed acciti e Graecia Philoſophi, morum doctrinam, & rerum cauſas edocebant. Quales inter ceteros egregii ſuae aetatis Oratores fuerunt Cato, Laelius, Galba, Gracchus, Scaevola, Lucius Craſſus, Marcus Antonius, &, Ciceronis aevo, Servius Sulpicius, Cajus Caeſar, Caelius, Curio, Licinius Calvus; & ne percurram ſingulos, Ciceronis aemulus Hortenſius, atque ipſe Romanae libertatis cuſtos, & eloquentiae latinae parens; Graeciaeque ipſius admiratio ſimul, & invidia Marcus Tullius, cujus morte, reſpublica, & eloquentia romana ſimul occubuit. Oppreſſa enim jamdiu a Romanis Graecia, & paullo poſt a Triumviris romana libertate, cum negotia non ratione publica, nec dicentis ingenio ducerentur, ſed unius auctoritate Principis abſolverentur; eloquentia ſuo privata mune-

re,

re, in Declamatorum ſcholas e foro deceſſit: philoſophia vero in ingenioſum adulationis condimentum ab ambitioſis Principibus advocata, e ſolitudine migravit in regiam; ortaque dominatione unius ad aſſentandum omnia covenerunt; ita ut eodem tempore garrire philoſophi coeperint, & Oratores argutari. Ac ſicuti ſoluta, & metris alligata oratio pares virtutes Graecae, & Romanae libertatis tempore induerant; ita & vitia quoque eadem utraque ſub unius dominatione contraxit.

Dum tamen philoſophia veritatis amorem amittebat, & eloquentia nativum ſuccum, & incorruptum nitorem cum fuco meretricio commutabat; e defluentibus harum viribus, atque facultatibus crevit, adolevitque, jurisprudentia, quae de philoſophia priſcam ſententiarum utilitatem, & e priſca eloquentia vim, atque temperantiam orationis arripuit. Eaque dici poteſt propria, & peculiaris Romanorum ſapientia, & civilis, atque operaria philoſophia, quae vetuſtiſſimis temporibus e Pontificum collegio primum exoriens, & a Sempronio, Coruncano, Catone, Bruto, Quinto Mutio, Servio Sulpicio, Tuberone, Trebatio laudabiliter exculta, ſola

ſub Principibus imperavit, ſtudiiſque refulſit doctiſſimorum, ea aetate, Juriſconſultorum, Scaevolae praecipue, Juliani, Papiniani, Ulpiani, Paulli, atque hiſce ſimilium, qui, latinitate inclinata, germanum latini eloquii candorem, & Attici ſtili pudicitiam, in conſtuprata eorum temporum eloquentia cuſtodierunt: itaut una Juriſconſultorum ſchola in ea corruptione doctrinarum, & artium, ſolidioris philoſophiae fuerit, atque ſanctioris eruditionis, & purioris eloquentiae confugium.

Verum decreſcente humana ſapientia, manavit latius, affluxitque divina, per Deum ipſum, dum inter mortales verſaretur in ſalutem humani generis, ex Hebraicae legis imaginibus evoluta. Quo de ſolo Platonica doctrina irrigato, atque ſubacto, veteres Eccleſiae Patres Theologiam excitarunt. Siquidem Chriſtus tumida eruditione modeſtae ſimplicitati poſthabita, dum ad rudem turbam oracula ſua profunderet, ſublimitatem ſententiarum communi, atque humili ſermone deprimebat; pauciſque dogmatibus expromtis, iiſque privato nullius examini, ſed fidei tantum, ac pietati concreditis, operam ſuam, & orationem ad mutuam caritatem animis

mis imprimendam, divinumque amorem ſuſcitandum contulit; ut homines ad caduca dilapſos, atque ab Auctore ſuo devios, ad immortalia revocaret.

Quam inſtitutionem Apoſtoli ſuis in concionibus imitantes, nec tam cauſas, & rationes divinarum praeceptionum, quam utilitatem, uſumque tradentes; Chriſti doctrinam, & praecepta Patientiae, non ſublimitate, ornatuque ſermonis, ſed vitae ſanctitate, atque invicta injuriarum tolerantia ſuadebant. Quorum exemplo, priſca Chriſtianorum inſtitutio, magis in piorum operum aſſiduitate vertebatur, quam in multitudine praeceptorum, longaque dogmatum ſerie deflagrante caritate, ab Haereticorum curioſitate, atque concertatione parta; qui dum religionem argumentis philoſophorum laceſſerent, patres priſcos coëgerunt philoſophiam, ſuſcipienda religione jam dimiſſam, ad ſe revocare; ut profanas rationes auctoritati divinae minime obtemperantes, profano etiam acumine redarguerent; Eccleſiam vero compulerunt decreta ſua ſingulis erroribus opponere: quibus decretis pro errorum numero multiplicatis, & in artem digeſtis, longiſque diſputationibus expoſitis, condita fuit antiqua

Ec-

Eccleſiae Theologia, e divinis luminibus, Platonico acumine, proſeminata.

Quo plures enim erumperent adverſarii, eo doctiores, acrioreſque vindices Divina Providentia Eccleſiae ſuae mittebat: ut Chriſti divinitatem tuerentur, & vim gratiae divinae, quae praecipua erant, illa aetate, capita diſſenſionum: Ita ut per Sabellii, Samoſateni, Manetis, Arrii, Euthychetis, Neſtorii, Pelagii, aliorumque furorem acceperit Eccleſia, Origenem, Baſilium, Nazianzenum, Niſſenum, Athanaſium, Cirillum, Epiphanium, Chriſoſtomum, Hilarium, Ambroſium, & Chriſtianorum eruditiſſimum Hieronymum, atque, ut alios praeteream, Auguſtinum univerſae divinae ſapientiae promtuarium, cujus mens ipſa D. Paulli ſpirat in ſcriptis.

Atque hi quidem Eccleſiae Patres ad Divum uſque Bernardum, qui ſeculo duodecimo, non ſanctitate modo, ſed literis, & eloquentia claruit, & gloria rerum geſtarum, ad explicationem divinae doctrinae, Platonicae Philoſophiae miniſterio utebantur, fuſum, & oratorium dicendi genus adhibentes, iis verborum floſculis, atque coloribus, quibus aetas illa in tanta latinitatis labe ducebatur.

Ber-

Bernardus vero coelo receptus, omnem ſecum abſtulit eloquentiam; remanſitque nobis hiulca illa, & exanguis, atque aſpera dialecticorum dictio, paullo ante obrepens ex Arabum doctrina; contra quam ille Sanctorum ante ſe Patrum auctoritatem appellans, ingenti ſpiritu, atque totis viribus connixus, totius antiquitatis teſtimonia convocaverat: dum Petrum Abailardum oppugnaret, & Gilbertum Porretanum, qui primi pervagatam, illa aetate, Arabum ſcholarum Philoſophiam ad ſacras literas traduxerunt: quique cum ob eam cauſam ſe atque ſuos novis erroribus, ſive dicendi generibus veteri Eccleſiae inauditis implicuiſſent, ingentia perplexarum quaeſtionum volumina pepererunt. Unde tum Platonici Doctores idem bellum contra ſcholaſticos gerebant, quod aetate noſtra ſcholaſtici adverſus Platonicae doctrinae inſtauratores, proh quanto cum ſtomacho, commoverunt. Ea aetate Petrus Lombardus, ut Chriſti religionem e diſputationibus, quibus pene mergebatur, erueret, celeberrimum illud edidit ſententiarum codicem, in quem veterum Patrum decreta, & definitiones retulit, ut ſcholaſticarum diſputationum ambages ea falce recideret, ſacram-

cramque doctrinam ex eo tumultu ereptam, quieti redderet, atque candori ſuo. Cujus inſtitutum viri ſanctiſſimi, & imprimis D. Thomas in ſuis commentariis, religioſe coluit:ceteri vero, ac praecipue recentiores, ut jacta ſemel ſemina, quamvis opprimantur, tempore tamen uſque pullulant, cum ad earum ſententiarum ſtudium indolem, ac materiam afferrent inquietam, ſcholarum ſentes, ac ſpinas aſſidue ibi ſerentes, longe pluribus, ac moleſtioribus quaeſtionum nexibus, praeclarum illud volumen circumdederunt; ut quod ſcholaſticis diſſenſionibus componendis editum fuerat, praeter auctoris opinionem, diſputationum omnium caput, & radix evaſerit.

Eodem tempore, poſt diuturnam oblivionem, rediit in lucem jus civile, atque a Gratiano jus Eccleſiaſticum, variis voluminibus diſſipatum, breviori codice collectum fuit, atque digeſtum; quod ejus aevi Pontifices ex intima juriſprudentia prodeuntes aluerunt exemplis, elementiſque juris civilis. Verum quia tum eadem Arabum doctrina ubique ſerpebat, invaſit etiam interpretes juris noſtri, qui commentariis acutiſſimis ingentem quidem juriſprudentiae lucem excitarunt; at perplexis, anxiiſque diſtinctionibus, im-

importunaque ſaepe ſubtilitate, atque tritura ſcholaſtica crucem poſteritati reliquerunt.

Omnis igitur eorum temporum ſcientia ex Arabum faece, atque omnis eruditio e ſcholis Juriſconſultorum, turbatis utriſque fontibus, ducebatur. Siquidem, ut omnia mutando ab origine ſua prorſus aberrant, atque ſuperſtitioſis translationibus ſaepe graviora dicta extenuantur, ſimpliciora vero in arcana tranſeunt: Ariſtoteles ex Arabo in latinum, graeci ſermonis ignoratione, converſus, verbiſque magis, quam ſenſibus redditus, oblitus prope ſui, atque ab ſe deficiens, monſtra peperit ſententiarum. Romana vero antiquitas ſparſa in libris juris, cum nullo judicio, nulloque diſcrimine temporum ab Interpretibus, inquinate loquentibus, colligeretur; ſumma aetatum, atque rerum perturbatione, ſomniis, atque deliriis involvebatur; donec everſo Graecorum Imperio, eorum eruditio ſimul cum Romana, quae in Conſtantinopolitanis Juriſprudentiae ſcholis numquam intermiſſis inſederat; & germana mens Ariſtotelis a Trapezuntio potiſſimum, & Gaza latine reddita, itemque Platonica philoſophia Beſſarionis Cardinalis auctoritate propagata cum ſapientiſſimis grae-

graecorum commearunt in Italiam; ubi tum priſcam latinitatem ſuſcitabat Pogius, Guarinus, Leonardus Aretinus, Philelphus; elegantiam vero ſermonis, & artem, atque dilectum verborum, ſtudiaque illa quibus extincta, jam nunc iterum in publicis Italiae ſcholis Ciceroniana dictio refloruit, magna contentione revocabat romanus Homo, Romanique reparator fori Laurentius Valla; qui non ſolum fucatam a germana latinitate, ſed veros ab adulterinis veterum ſcriptis diſcrevit, crebraſque in omni genere veterum interpolatorum fraudes primus olfecit; primaſque criticae artis favillas excivit, quae initio quidem verſabatur in verbis; poſtea vero ad res mira felicitate progrediens, literarum, atque aetatum omnium imaginem reſeravit; & ex ignoratis diu monumentis, priſcam ſapientiam feliciter excluſit. Unde poſt Vallam exorſi ab origine diſcrimineque verborum Politianus, Parrhaſius, Merula, Budaeus, Agricola, veteris memoriae inſtauratores, priſcorumque operum, atque totius aevi judices vindiceſque pepererunt, quales praeter Cujacium Gallum, & Italos alios, in antiquitate Romana fuere prae ceteris Panvinius, Manutius, Sigonius, Lipſius; in He-

Hebraica, & Phoenicia Bochartus, Boxornius; in Graeca Salmaſius, Caſaubonus, Henricus Stephanus; in Eccleſiaſtica Maldonatus in primis, Petavius, Sirmondus, & cum ſociis Arnaldus; in vetuſtate vero univerſa lux temporum omnium, & perennis veterum vita Joſephus Scaliger: e quorum operibus ingens illa librorum ſacram, & profanam hiſtoriam emendantium copia aetate noſtra proſeminatur, inveterata jamdiu corrigendi libertate, quae ab optimis quidem orta initiis, nunc, proh nefas, ad eam proceſſit audaciam, ut ne ſacrorum quidem librorum auctoritati pepercerit! Itaque ars critica, quae diſcrimen erat veritatis, & temporum, atque falx errorum; nunc ſeditionum literariarum fomes, & turbo ingeniorum evaſit.

At philoſophia ex Ariſtotelica ſervitute manumiſſa, ſcientiam initio per Teleſium potiſſimum, & Patricium, & Ficinum in Platone, aliiſque graecis philoſophis venabatur: jampridem vero a Bacone, Gaſſendo, Galileo, Carteſio, ex humanae mentis anguſtiis ad rerum Univerſitatem traducta, cauſarum veritatem haurit ex ipſa natura.

Hoc autem omne doctrinarum fatum, atque viciſſitudo, ſumto initio a do-

a doctrina Graecorum, per quos ſcientias accepimus, in ſeptem tribui, conferrique poteſt aetates,quas memoriae, atque ordinis cauſa appellationibus notabimus,ea ex doctrina ductis, quae ſua tempeſtate dominabatur. Itaque ab Orpheo ad Pythagoram, ſeculum perducimus poëticum; a Pythagora uſque ad Alexandrum, ſeculum philoſophicum; ab Alexandro ad Auguſtum, ſeculum oratorium; ab Auguſto uſque ad Conſtantinum, ſeculum juridicum; a Conſtantino ad D. Bernardum, ſeculum Theologicum; a D.Bernardo ad Leonem X. ſeculum ſcholaſticum; a Leone X. ad noſtra uſque tempora, ſeculum phyſicum ſimul, & criticum: ut intelligamus naturam una, & antiquitatem aetate hac noſtra patere. Siquidem per phyſicam initio quidem in Italia renaſcentem, nunc autem calamitate noſtra, quos adhuc ſcholaſticorum ſervitus premit, & exterarum nationum felicitate in tranſalpinis regionibus triumphantem, ac mortalium beneficio nova in dies inventa proferentem, germanas rerum cauſas eruimus, & in coelum non cogitatione modo, ſed etiam ſenſibus aſcendimus: ita ut motus aſtrorum,atque magnitudinem, divinaeque providentiae ordinem, quantum homini licet,

cet, proxime contemplemur. Per phyſicam nos mentem noſtram irretitam ignorantia retexuimus, & corpus a periculis liberavimus. Cognitis enim veris aegritudinum cauſis, tumultus animi facile ſedamus: veneficas autem a corpore manus arcemus, detectis Arabae medicinae maleficiis per Neapolitanum Philoſophum eximium Leonardum a Capua, qui primus docuit medicorum eum eſſe optimum, qui minus utitur arte ſua. Itaque ignorantia, quantumvis domina rerum humanarum, numquam tamen majores, quam hoc ſeculo poenas dedit: cum non modo jucunda verarum cauſarum cognitione, divinaeque providentiae ſublimi contemplatione privetur; ſed tortoribus animorum, & corporum miſerrime ſubjiciatur.

Ars vero critica rudis apud veteres prae noſtra, & imbecillis, jam ſublato barbariae velo, germanaque veterum codicum lectione, reſtituta omnium aetatum doctrinam, & artem protraxit ad noſtrorum temporum lucem. Haec etenim nobis poëtarum ſapientiam,& veras philoſophorum ſententias recta explicatione verborum patefecit: Haec veteris Eccleſiae diſciplinam retulit: Haec Patrum Theologiam: Haec denique ſimul cum romanis

manis moribus, romanam juriſprudentiam reparavit.

Quae cum apud exteros floreret, Romae tamen, in ipſius nempe ſinu matris, turpiter langueſcebat, publicamque lucem vitabunda e privatarum ſcholarum latebris, non juris doctrinam, ſed peſtem judiciorum in forum evomebat, iis ad lites tractandas emiſſis, qui vix ſemeſtre ſtudiorum ſpatium emenſi toto foro volitantes, jus civile noſtrum, heu qua fronte, apud Magiſtratus, & Judices profitebantur! Verum Sapientiae univerſae, cum humanae, tum divinae inſtaurator Innocentius XII. hanc maximam tribunalium, & judiciorum labem ſimul cum ceteris corruptae diſciplinae vitiis eluit: ut non modo magnificis aedibus, ſed, quod pluris refert, ſanctiori, & meliori doctrina juſtitiae perpetuam ſedem extrueret; emendata per ſtudiorum rectam inſtitutionem radice ipſa juſtitiae, ipſoque boni, & aequi fonte purgato. Quod conſilium divinitus a Sanctiſſimo Pontifice ſuſceptum, Eminentiſſimi Quaeſtoris Joannis Baptiſtae Spinulae Cardinalis ſapientia, effuſaque publice beneficentia, ſummis, infimiſque plaudentibus, inopinato explicavit. Dixi.

J. VIN-

J. VINCENTII GRAVINAE

DE

Jurisprudentia

Ad Studioſos Juris Civilis.

ORATIO III.

HABITA ROMAE ANN. MDCXCIX.

DIvina providentia , qua univerſa ducuntur, atque gubernantur , cum omnibus aperiatur eventis;tum duabus hiſce maximis humanarum rerum converſionibus , mirabiliter ſeſe patefecit , diſperſione ſcilicet, fugaque Judaeorum , & victoriis Romanorum . Illis enim divini,at his humani juris inter mortales eſt ratio diſtributa . Judaei ſane patria profugi , quocumque Terrarum penetrarent, cum divinae ſecum legis arcana deferrent , commercio , atque conſuetudine plurimarum gentium , ſcintillas divinarum notionum longe , lateque diffuderunt: quibus etſi non om-

nes

nes ante Chriſtum tenebrae ſolvebantur; tamen exceſſit e ſapientiorum animis multitudo Deorum, cultuſque illius abſurda ſuperſtitio deflagravit. Unde orta poſt Evangelii luce, cum in Apoſtolorum vocibus ubique pervolantibus Judaei, patrum ſuorum vaticinia recognoſcerent, & exteri ſapientes praeceptas, Judaeorum commercio, notiones cum Apoſtolorum nunciis componerent; dum nova cum veteribus concurrebant, & philoſophia cum religione conſpirabat, univerſus Terrarum Orbis mira celeritate ad veri Numinis cultum exarſit. At humana ratio e divina luce ſuſcepta, cujus dubius modo fulgor primorum parentum culpa ſuperfuit, morum barbarie, quae ad omnes pene nationes, veluti contactu proceſſerat, adeo langueſcebat, ut homines a belluis, oratione magis, quam honeſtate, ac moribus diſcernerentur. Sane Graecorum Populus, non cultor modo, ſed auctor atque inventor erat honeſtatis; verum quia ſuum anguſtos intra fines continuit Imperium, ſeipſum tantum publice, at exteros privata diſciplina philoſophorum excoluit; minime vero nationes integras barbarie ſpoliavit.

Scilicet hanc Deus Opt. Max. gloriam,

riam, atque felicitatem Romanis reſervaverat, ut ſuis praeliis condocefacerent genus humanum; genteſque ab ſe devictas, non jugo premerent ſervitutis, ſed a ferinis moribus,& immanitate,ad veram libertatem, nempe ad honeſtatem, & rationem ſuis revocarent legibus; quibus tantum propagandis Pop. Rom. felici victoriarum curſu a divina providentia rerum humanarum arbitrium videtur accepiſſe. Non enim hominibus illi bellum indixere, ſed vitiis, atque ut humanitatem homini redderent, arma ſumſerunt: cum ii, qui Romanis vivebant legibus, non tam victori populo parerent, quam imperio rectae rationis obtemperarent. Quamobrem ſubjectos illi ſuos raro, nota ſervitutis, inurebant; ſed honore amicitiae, atque ſociorum appellatione complectebantur; ſaepeque illis a barbaris moribus, ad Romanarum legum ſanctimoniam traductis, Civitatem Romanam aperiebant, & civilium honorum viam: quo intelligerent non ſervos a Romanis tot bellis quaeri, ſed comites, atque conſortes honeſtae vitae, quae a victorum legibus cunctis populis proferebatur. Quocumque igitur arma, legeſque Romanorum incumberent, inde confeſtim iniquitas excedebat, atque turpitudo.

Quem nam enim fugiunt impia filiorum, & parentum apud Perſas conjugia; humanarum carnium epulae apud Indos, & Scythas; fratrum, & ſororum nuptiae apud cultiſſimos alioqui populorum Athenienſes; furtorum apud Lacedaemones licentia? Quis ignorat vetuſtam Germanorum feritatem, Gallorum truculentiam, Afrorum immanitatem, vel humanis victimis caedendis, vel fallenda fide, vel iniquis contractibus ineundis, vel obſcaenis, atque nefariis libidinibus exercendis? quae flagitia non vi, aut clam, ſed palam, ac rite ſuſcipiebantur. Ea tamen omnia Romanis armis, & legibus terga verterunt, ſuasque ſecum abſtulere peſtes. Itaut, vincentibus Romanis, non modo jus de injuria, fortitudo de ferocia; ſed humanitas de crudelitate; modeſtia de obſcaenitate; honeſtas de turpitudine; virtus denique de vitio, & feritate triumpharet. Hinc D. Auguſtinus, ait, *per Pop. Roman. placuiſſe Deo Terrarum Orbem debellare, ut in unam ſocietatem reip. legumque perductum, longe lateque pacaret*. 1.

Optimis enim condendis legibus adeo Romani ſtuduerunt, ut dum victricibus armis; provincias ingrederen-

1. Lib. 18. de Civit. Dei.

rentur; ſi quae illic honeſta inſtituta reperirent, in ſuas leges, moreſque traducerent; unde ne alias attingam, Rhodiorum leges, rei navali regendae prae ceteris idoneas, in Civitatem acceperunt. Hinc jus civile, non modo ex ingenita Romanis moribus probitate, diſciplinaque ſapientum; ſed e melioribus gentium aliarum inſtitutis coactum fuit, atque compoſitum; ut non tam unius populi jus exiſtimari debeat, quam honeſtas ipſa naturae ſcriptis tradita, & communis ratio gentium univerſarum ad ſingulas res, perſonas, eventuſque producta. Hinc mirabilis illa Romanarum legum cum Moſaicis convenientia veteri Jurisconſulto animadverſa. Hinc liberarum etiam gentium in eas conſpiratio, atque conſenſus. Hinc earumdem, etiam cedente imperio in univerſo prope Terrarum orbe, continuatio. Hinc jus civile inundante Barbarorum ferocia ſolum illico vertit; barbarie vero abeunte, gradum revocavit; quo intelligamus illud non niſi cum probitate, ac ſapientia, cultuque bonarum artium coaleſcere. Quamquam enim quis Romanum Imperium ſibi excutiat, non tamen ſe umquam Romanis legibus exſolverit, niſi repudiet ſimul honeſte vivendi conditionem. Quis-

quis enim recta ratione in aetate utetur, & honeſtatis anticipationem ad uſum civilis commercii deducat, per ſe met Romanis legibus conveniet; Romanusque Juriſconſultus erit quisquis recte de moribus, & juſtitia ratiocinetur. Romanum enim jus eſt honeſtas ipſa naturae, quam exculpſit e mentibus philoſophia; Romanique mores pie, ſancteque coluerunt. Nam, ne quid attingam de Romuli, Tulliique legibus, certe Numa, qui propter Sapientiae famam è Sabinis fuit ad regnum evocatus: cum excelleret ipſe Graecorum doctrina, duxit ex ea leges, quibus ferocientem populum demulſit, & cicuravit: & ante quam in Graeciam Romani legatos petitum leges mitterent, habebant in Italia praeclaram philoſophorum ſectam, unde morum diſciplinam tollerent. Ea erat Pythagoreorum philoſophia, cujus inſtitutis, omnis ea tenebatur Italiae regio, aevo illo doctrina, & omnium artium inventione, atque elegantia praecellens; quae cum tota graecis coloniis, moribus, & peregrinationibus celebraretur, magna Graecia dicebatur. Ex qua cum in univerſam Italiam doctrina permaneret, tanta ſectae illius apud poſteros manſit auctoritas; ut conturbato diſcrimi-

ne

ne temporum, ii etiam qui Pythagoram praeceſſerant Sapientes, Pithagorei vocarentur; unde natum ut Numa Pithagoreus haberetur, cum longo intervallo temporis Pythagoram anteierit. Fuit enim Pythagoras in Italia temporibus iiſdem, quibus Lucius Brutus Roma Tarquinios ejecit 1. qui error in mentes irrepſit, quia Pythagoreum nomen tanta erat auctoritate, ut non jam certae ſectae, ſed univerſae Sapientiae appellatio fuerit, ac nota. Hac autem doctrina nequaquam crediderim caruiſſe Romanos publicae diſciplinae recte inſtituendae ſtudioſiſſimos, & finitimorum ad Pythagoreos confluentium exemplis excitatos. Legati autem quaerendis legibus miſſi, non modo Athenienſium, & Lacedaemoniorum; ſed celebriorum omnium Graeciae, atque Italiae populorum leges deſcripſerunt; in quibus eminebant eae, quas magnae Graeciae Urbes a Pythagoreis acceperant; quaſque etiam a tribus legatis fuiſſe deſcriptas tradidit Servius in Virgilium. 2.

Athenienſium autem leges, unde Decemviri potiorem juris Romani partem traxerunt, Draconem, & Solonem, ut omnes norunt, habuere au-

1. Cicer. Tuſcul. 4. in princ.
2. Ad Illud aequoſque faliſcos.

ctores Sapientiſſimos illius aetatis, qua ſtudia doctrinarum non ad inanem gloriam, ſed ad uſum reipublicae vertebantur. Leges vero Lacedaemoniorum cum ceteris Romam a legatis translatae 1. manarunt etiam e philoſophia: 2. quippe latae a Licurgo, mortalium ſapientiſſimo, qui Homeri ſapientium omnium 3. Parentis, atque magiſtri primus poëmata 4. vulgavit. Leges vero e Graecia Romam relatae, non modo Decemviros, qui prudentia potius, & uſu rerum humanarum, quam literis valebant; ſed & Graecum hominem habuerunt adminiſtrum, eumque doctiſſimum, qui auctor fuerat Romanis rogationis legum e Graecia petendarum. Hermodorus is fuit Epheſius, qui tum in Italia exulabat, nullam aliam ob cauſam, ut Heraclitus apud Tullium 5. tradit, a civibus ſuis expulſus, niſi ne quis inter eos eſſet qui unus excelleret. Cum igitur jus noſtrum e philoſophiae ſinu defluxerit, ejuſdemque manu in Romano ſolo coaluerit, omniumque ſapientiam huc attraxerit; quid mirum ſi a Cicerone 12. tabulae omnium philoſophorum bi-

blio-

1. Juſtin. in proem.
2. Ammian. Marcell.
3. Plutarch. in vit. Licurg.
4. Apollodor. apud Clem. Alex. ſtrom. l. 1. p. 327.
5. Tuſcul. 5. Strab. lib. 14.

bliothecis anteferantur? Quid enim eſt aliud jus Romanum, niſi ratio imperans, & armata ſapientia, ſententiaeque philoſophorum in publica juſſa converſae? His autem jactis Civilis philoſophiae fundamentis, cohaerebat optime quidquid ſuper his extruebatur a Jurisconſultis, qui priſco aevo erant Pontifices; quorum e collegio, civibus reſponſa de jure proferebantur. Ac ſane hi non tam ratione, atque ſcientia, quam nativa aequitate, atque collatione ſimilium exemplorum leges ad oblatas controverſias producebant; quod ſtudium appellabatur diſputatio fori (unde proceſſit priſca jurisprudentia) quae collectio erat, atque complexio peculiarium quaeſtionum, atque diſſipatarum ſpecierum, quas vetuſtiores Juriſconſulti ex obſcura legum ſententia, per interpretationem eruta, definierant. Quocirca incondita erat initio juriſprudentia, & rudis, ut multis, ac praecipue Lucio Craſſo deſiderium cieret juris civilis in artem redigendi; donec repertus eſt, Ciceronis aevo, qui ad moralem philoſophiam, quae leges peperit, adjungeret rationalem; qua juriſprudentia deinceps tribueretur in ordinem, ac tandem in artem redigeretur. Servius is fuit Sulpicius, cultioris juriſpruden-

 tiae

tiae pater, qui dialecticam e Graecia in Juriſconſultorum ſcholas advocavit. Ea docuit ex pluribus ſimilibus in unum coactis conſtituere regulas, & ſingulas res ad ſua revocare genera, eaque rurſus in certas diſtribuere partes. Ea definitionibus jus civile compoſuit, diſtinxitque diviſionibus, & ex conſtitutis antecedentibus, conſequentia deduxit, rationemque tradidit, qua ignota ex notis eruerentur. Ea demum effecit, ut peritia in ſcientiam tranſiret, & uſus migraret in artem; quaeque diſſipata erant, & confuſa, ſuam in ſedem concederent. Quamobrem philoſophia, quae apud Graecos in otioſis controverſiis deliteſcebat, Romae adhibebatur ad privatam utilitatem, & publicam tranquillitatem explicandis legibus, & Civium litibus, privato Juriſconſultorum judicio ſopiendis. Tanta enim eorum erat auctoritas, ut ſaepe cives a contentionibus, reſponſis ſuis, avocarent. Unde merito Marcus Tullius, ex perſona L. Craſſi, domum Juriſconſulti appellavit totius oraculum Civitatis. Praeter moralem, & rationalem philoſophiam, juriſprudentia ſociam ſibi, atque adjutricem adhibuit eruditionem, & notitiam vetuſtatis, & priſcae linguae peritiam: quibus luminibus ſen-

ſus

ſus veterum legum, novis moribus, noviſque vocabulis, mutatiſque ſignificationibus obſcurati, felicius evolverentur. Ex quo ſtudio ſcripta Juriſconſultorum, non modo ſelectam, & minime vulgarem eruditionem, ſed, & mirum linguae latinae candorem imbiberunt; qualis vel cum aurea Ciceronis aetate contenderit. Quam ingenitam juri civili eruditionem, & ſcribendi nitorem, diu poſt oppreſſam a barbaris Italiam exulantem, Princeps reduxit Alciatus. Hinc apud Gellium crebrae de proprietate vocabulorum, primaeviſque ſignificationibus, vetuſtiſque ritibus quaeſtiones inter Juriſconſultos agitatae.

Verum ut orationem referamus ad Juriſconſultorum philoſophiam, ſectam refert cognoſcere, ad quam illi potiſſimum ingenium appulerunt. Et quoniam jura vetuſtiorem originem traxerunt a Dracone, Athenienſium Legislatore, qui omnia fere delicta, quamvis imparia, aequali, ſummoque ſupplicio plectebat, quod congruit ſententiae Stoicorum, qui omnia peccata aequalia pronunciabant, quique ad honeſtatem omnia referebant, cunctaque ponebant in ſola virtute; quae ſententiae, Romanis moribus, virtutis amore flagrantibus, facile adhae-

reſcebant, plurimumque conveniebant gravitati civilis doctrinae; ideo univerſi fere Juriſconſulti ad Stoicam doctrinam confluxerunt, ejuſque ſectae, decretis rexerunt, alueruntque Juriſprudentiam. Etenim Scaevolarum familia, quae propago fuit Juriſconſultorum, & Lucilius Balbus, & M. Brutus, & quotquot fere ante Servium Sulpicium Juriſconſulti graecas didicere literas, a Stoicis fuerunt inſtituti, earumque doctrinam, Juriſprudentiae contextam, poſteritati tradiderunt. Ac, ne ulla in re juriſprudentia diſcreparet a philoſophia, quae mira ſectarum varietate, diſtrahebatur; quamquam una Stoicorum ſecta juriſprudentia continebatur; tamen ex Juriſconſultorum contentionibus, etiam in jure civili ſunt ſacta divortia.

Duo enim, Auguſti aevo, claruerunt Juriſprudentiae lumina, Antiſtius Labeo, & Attejus Capito, doctrina pares, ingenio vero longe diſſimiles. Labeo enim hereditaria, & nativa animi libertate, cum in omnibus fere vitae actionibus, tum in definiendo, ac reſpondendo nimis ingenio indulgebat, frenumque ſaepenumero mordebat; itaut non modo veteribus Juriſconſultis, opinionum no-

novitate; ſed Auguſto etiam linguae licentia contradiceret. Attejus vero & iis quae ab antiquis tradita erant conſtanter haerebat, & in vitae actionibus, tempori ſerviebat, Principiſque gratiam, ſemper veritate potiorem habebat; itaut illius libertas eſſet adſperior: hujus aſſentatio perniciofior; ille Principi, populo hic eſſet inviſus: ille ſpretis, hic vero adeptis honoribus clareſceret. Cum autem uterque ſe ad docendum ſaepe dediſſet, & juris ambiguitates, contraria ratione dirimerent, atque in controverſiis alter ab altero diſcreparent; Attei Capitonis doctrinam, ejuſque in rebus dubiis opiniones complexus eſt Maſurius Sabinus, cujus diſcipuli Sabiniani ſunt appellati; Labeoni vero Nerva ſe adjunxit: Nervae Proculus, a quo ſecta eſt orta Proculianorum. Itaque, more philoſophorum, in variis juris articulis, diu inter ſe Sabiniani, & Proculiani conflixerunt, uſque ad Julianum, edicti perpetui compoſitorem. Eos vero, qui erant ſub Papiniano, in illius ſententiam omnes arbitror fere conceſſiſſe. Cur enim dubitarint privati ſeſe Papiniano ſubiicere; cum Imperatores ipſi tantum ei tribuerint, ut ex ejus auctoritate juris
 ambi-

ambiguitates diſſolverent, & diſcrepantibus Juriſconſultorum ſententiis eam praeferrent, a qua Papiniani ſtetiſſet auctoritas? Quae adeo invaluit, ut juris auditores, qui primum ſtudiorum annum τοῖς πρωτοῖς, & Juſtiniano, alterum edicto Praetorum dabant; tertium Papiniani libris occuparent, eoque ineunte, feſtum diem Papiniano hilares celebrarent, & a Papiniani ſtudio, Papinianiſtae dicerentur. Ex hujus diſciplina prodierunt inter ceteros Julius Paullus, & Domitius Ulpianus, cujus tanta fuit in antiquitate veſtiganda ſedulitas, tanta de priſcis vocibus, & originibus verborum, atque primaevis ſignificationibus anxietas, ut majorum ſtudio, a minimis haud averteretur; & cum grammaticas quaeſtiunculas aliquando ſuſcitaret importune, ſpinarum collector diceretur, & graeco vocabulo κειτουκειτός; quod ſaepe de literatoribus quaereret, extaret ne aliquod, an non extaret? Hic auditorem habuit Herennium Modeſtinum, in quo defiit civilis philoſophia. Is enim poſtremus ad jus civile ſcientiam contulit. Qui enim poſtea ſucceſſerunt, non tam ſcientia praeſtitere, quam uſu colligendis, praecidendis, atque digerendis veterum ſcri-

ſcriptis, quales, ut Tribonianum cum ſociis reticeam, fuerunt Hermogenianus, Gregorius, Leontius, Anatolius, Thalelaeus, Salaminius; & qui ſub Imperatore Baſilio, ſive ut aliqui opinantur Leone, ut Juſtiniano gloriam compoſiti juris eriperent, juſſu ſuorum Principum, e Juſtiniani libris interpolatis, Graeceque converſis, Baſilicorum libros condiderunt; quibus uſque ad Conſtantinopolis excidium Graeci ſunt uſi, cum notis Stephani, Nicaei, Taddaei, Eudoxi, & aliorum, qui τροχαρῷ ac ſynopſi ſcribenda, ſunt delectati; cujuſmodi eſt quam Harmenopolus extulit univerſi Juris Epitome.

Italia vero primo a Gothis, deinde a Longobardis, aliorumque barbarorum colluvie occupata, & priſca libertate, Romaniſque moribus tandem exuta, non modo victricium ſuarum legum luce caruit, ſed exoticis Longobardorum juribus diu obtemperavit; dominaque rerum humanarum leges accepit a ſervis, & mancipiis quondam ſuis. Deletis autem, Caroli Magni virtute, Longobardis, legum barbariem ad Lotharium II. uſque retinuit; quo tempore in Amalphia libri digeſtorum

re-

reperti, praemioque latae opis adverſus Rogerium, Piſanis traditi; poſteaque, capta Piſa, Florentiam translati, Pandectarum Florentinarum nomen acceperunt. Fertur autem conſtitutionum codex emerſiſſe Ravennae, quo ſimul cum ſumma Italici Imperii, legum etiam imperatoriarum incubuerat auctoritas. Itaque reviviſcentibus digeſtorum libris, exarſere ſimul omnium ſtudia, cunctaque Italia ſuas ad leges recipiendas, vulgandaſque converſa eſt, veluti ad imaginem veteris Imperii, atque ad monumentum priſcae libertatis. Erat eo tempore in comitatu Matildis Auguſtae Juriſconſultus inſignis, Conſtantinopoli eruditus, Irnerius, quo adminiſtro, maximis in rebus Lotharius utebatur. Is Imperatori auctor fuit Romani juris edicto reſtituendi, reducendique in Academias, & Scholas; ut eo deinceps jure quacumque ipſius pateret Imperium, populi uterentur. Irnerius & ipſe Jus Civile Bononiae ſibi ſumſit explicandum, quem poſtea exceperunt Bulgarus, Placentinus, Odofredus, Azo, & ejus diſcipulus Accurſius, qui non ſuos modo magiſtros (quorum tamen interpretationes adſcripſiſſe ſibi dicitur) ſed omnes ante ſe-

cum

cum Graecos, tum latinos Juſtinianei juris interpretes, Cujacio judice, antecelluit: ab ipſo tandem Cujacio ſuperatus, a quo unico vinci opimum duco Triumphum.

Atque hi cum diſcipulis, corpus quidem Romani juris involutum tenebris, quantum per obſcuritatem temporum licuit, detexerunt; mentem vero ipſam Juris Civilis in Romanis antiquitatibus, & ſaniori philoſophia retruſam, evocare coepit Andreas Alciatus; poſtquam Vallae primum, deinde Politiani, & Jani Parrhaſii Conſentini, vocibus excitata latina, & graeca eruditio, in patrium ſolum, ſimul cum priſca eloquentia, & arte critica remigravit. Alciatus enim a Jano Parrhaſio graecis, & latinis literis inſtitutus, omnibuſque artibus elegantioribus excultus, primam extulit purioris Juriſprudentiae facem, qua non modo Italiam, ſed Galliam illuminavit univerſam; quo, conſueta civium invidia ſtomachatus, & ampliſſimis praemiis a Franciſco Primo allectus ad docendum, in Bituricenſi ſchola jus civile conceſſit. Eo, ut ſunt Gallorum ingenia cupida rerum novarum, pronaque ad meliora pro vetuſtioribus capeſſenda, e regione

uni-

univerſa, ſummo ſtudio ad Alciatum concurrebatur. A quo juvenes excitati tantum brevi promoverunt, ut integram nobis, perfectamque reddiderint Juriſprudentiam. Itaque acceptam olim humanitatem ab Italis Galli, jure civili reſtituendo rependerunt. Vel unus enim Cujacius non omnes tantum interpretes vicerit; ſed ipſos pene dixerim veteres conditores Juriſprudentiae provocaverit. Jactis autem ab Alciato ſeminibus, laeta continuo ſeges civilis doctrinae ex ingeniorum alacritate, ac ſtudiorum aſſiduitate pullulavit; auditusque eſt in Gallia mirus concentus Juriſconſultorum erudite interpretantium, & inter ſe docte, eloquenterque contendentium; quorum plerique a munificentia regia Biturigibus juventuti erudiendae, ingenti mercede conducebantur. Docebat etiam Avenione, laude haud vulgari, AEmilius Ferrettus Etruſcus, cujus in diſciplinam ſeſe tradidit Antonius Goveanus Luſitanus, vir in explicando jure civili tam acutus, atque perſpicuus, & ſimul parcus, ut ſi ſeriam huic ſcientiae operam navare voluiſſet; neque paucis titulis explicatis, exiguiſque variarum lectionum libris contentus fuiſ-

ſuiſſet ; ne Cujacio quidem , ut ipſe met fatetur , in jure civili reliquiſſet locum.

Extulit eadem aetas Franciſcum Hottomannum , qui Tullianam ſcribendi venam attulit ad jus civile , eique reddidit romanae hiſtoriae lucem , veteriſque Juriſprudentiae cunabula eruit e Ciceronis libris, ubi recondebatur . Hic ſemel , atque iterum vocatus ut Biturigibus jus civile doceret , indeque factionibus ejectus , jactatuſque civilibus odiis, diu cum uxore , ac liberis profugus, & errabundus , attrita re familiari , direptaque inſigni bibliotheca , Deo Vindici , deſertae religionis poenas dedit . Novae enim haereſis ab eo ſuſceptae perfidia omnem illi ſtudiorum fructum , & gloriam abſtulit . Aemulatione doctrinae graves geſſit cum Jacobo Cujacio ſimultates, quem in aliquibus libris, non obſcure carpit; cujuſque ingenii ſupra ceteros praeſtantia ſimul ut eluxit, omnium Galliae Juriſconſultorum invidiam laceſſivit . Hottomannus vero , quamquam palam Cujacio detrahebat , tantum tamen ei tacito judicio tribuit , ut filio natu maximo in mandatis dederit, ne pſalmos Davidis, & Cujacii Parati-

titla e manibus unquam deponeret. Hugonem Donellum, qui & ipſe Biturigibus magna laude docuit, jurique civili in artem redigendo haud infeliciter vacavit, ſocium habuit ſtudiorum, & fortunae, quem etiam ſcelus mutatae religionis diu agitavit. Summa vero celebritate Biturigibus jus Romanum expoſuit Duarenus, pari eruditione, atque ſcientia; qui etſi noſtratibus interpretibus fuerit iniquior; ſaepe tamen quorum contemnit barbariem, arripuit doctrinam; cui ſuperfuſa ſermonis elegantia effecit, ut faciem ſimul mutaret, & dominum. Franciſcus etiam Balduinus in Bituricenſi ſchola, eadem aetate, docuit, egregiamque veteri juriſprudentiae revocandae operam praeſtitit; poſteaque ſe ad Germaniae ſcholas erudiendas contulit, Tullianamque juriſprudentiam e Ciceronis libris prolaturum ſe ſperabat, ſi otium aliquando in vita nactus eſſet. Enguinarius Baro, etſi non acutiſſimus in explicando, tamen ſtudioſus erat antiquitatis.

Nec prorſus Connani ſtudium fuit inutile, qui ex uberioribus juris civilis locis, ordine ſuo diſpoſitis, commentarios contexuit. Verum hos, atque alios ejuſdem inſtituti Juriſ-

riſconſultos, poſt laceratum Romanorum Imperium, eruditiſſimos, Jacobus tamen Cujacius perſtrinxit, & occupavit *Stellas exortus uti AEthereus Sol*. Ornarunt enim alii, atque explicarunt: hic vero peperit denuo Juriſprudentiam e Cujacii mente, velut Minervam e Jovis cerebro editam. Totidem enim ille Juriſconſultos expreſſit, quot ſibi ſuſcepit explicandos; ita ut in uno Cujacio, Papinianum, Paullum, Scaevolam, Ulpianum, Africanum, Modeſtinum, ſimul cum ſua quemque dicendi forma, revixiſſe pene crederes. Cogitando enim, atque ſcribendo adeo refert mentes, animoſque veterum, ut non collecta longo ſtudio, ſed ab ipſo primum omnis cum Juriſprudentia divinitus concepta prope videatur antiquitas. Imminentem omnibus Cujacii gloriam praeſenſere ſui temporis Juriſconſulti, ac praecipue Duarenus, & Donellus, cum in Bituricenſi Academia Balduini loco adſcitum iniquiſſime tulerunt; itaut ex diſcipulorum factionibus tumultus orirentur, quos Cujacius feſſus aemulorum inſidiis, diſceſſu ſuo compoſuit. 1. Quae invidia mire ſtudiorum ei curam exacuit; itaque ſaepe praedi-

1. Thuan. lib.23. Hiſt. Vid. vit. Hott. p.279.

dicabat, Duareni ſtimulis, acceptum ferre ſeſe quidquid in Jurisprudentia profeciſſet. Philologos, & Hiſtoricos veteres numquam a Jurisprudentia diſtraxit: eorum enim ſtudio, tamquam hamo ſe in jure civili piſcari dicebat.

Sane qui Philologiam exiſtimet a Jurisprudentia poſſe divelli, idem petierit, ut navis communis cum ſocio dividatur. Verum ex omnibus Cujacii laudibus hanc duco maximam, quod Romanae religionis fuit in tanta Galliae fluctuatione tenaciſſimus: Cujacio quem propius collocem, habeo neminem, praeter Jacobum Gothofredum, Antonium Fabrum, & Barnabam Briſſonium. Is ab adoleſcentia defendendis cauſis, & forenſibus judiciis deditus; tamen iis temporum intervallis, quae relaxandis animis vacant, adeo ſibi erat avarus otii, ut e medio forenſium occupationum pelago, ad non minus laborioſum antiquae Jurisprudentiae ſtudium, velut in portum ſeſe referret. Itaque praeter abſtruſa legum vocabula, parteſque alias juris veteris in lucem prolatas, ritus omnes, atque ſolenniores verborum formulas, quibus civile, ac ſacrum Romanorum commercium irretiebatur, ex infinita va-

rie-

rietate ſcriptorum, obſcuriſque ambagibus, mirabiliter extricavit. Itaut ſermonis elegantiam pluribus, huic vero uni ſacram, atque ſolennem latinae linguae ſupellectilem debeamus.

Atque hos, initio ab Alciato facto, liceat mihi vocare majorum gentium juriſconſultos; inter quos Cujacius, omnium aetatum judicio, ſummus erit Juppiter. Quid nunc vero commemorem Semones Deos, Dionyſium nempe Gothofredum, Petrum Fabrum, Raevardum, Corraſium, Cocceejum, Merillum, Maranum, Robertum, Charondam, Zaſium, alioſque numero potius illis majores, quam doctrina pares?

Non tamen adeo Italiae vertit male, ut omnis cum Alciato ſuo Juriſprudentia in alienas Terras commigrarit. Nam dum hic ei quieto vivere licuit, ac Bononiae juventutem erudiret, plures peperit ſelectioris doctrinae Juriſconſultos, etſi neminem prorſus cum Cujacio comparandum. Excelluit autem in primis Antonius Auguſtinus, qui ortum quidem ab Hiſpania traxit, doctrinam vero, & gloriam ab Italia. Quam autem Bononiae ſub Alciato ſcientiam hauſit, adduxit in forum romanum, ubi inter duodecim viros litibus judicandis,

quos

quos Rotae auditores vocant, a Pontifice lectus, collegium, doctrina, tum celeberrimum, auxit ipſe nova, ingentique gloria. Neque enim civile modo jus, & profanum; ſed & ſacrum, atque omnem prope romanam antiquitatem emendavit. Nec doctrinarum tantum, ſed morum etiam eluendis maculis natum diceres; tanto ardore, atque ſpiritu in Tridentino Concilio, adverſus temporum corruptelam, pro priſca Patrum diſciplina dimicavit!

Poſtremo haud mihi reticebitur Guidus Pancirolus Regienſis, illuſtriorum ſcholarum in Italia magiſter eximius; qui cultiori Jurisprudentiae, univerſae antiquitatis notitiam, eruditiſſimis libris compraehenſam, attexuit.

Cum igitur, ut brevi narratione oſtendimus, juriſprudentiae philoſophia incunabula dederit, eique lucem a barbarie ademtam reddiderit eruditio; ecquis juris civilis ſtudium faſtidierit, ut inconditum, & rude, aut perfectam eruditionem ſine juris civilis cognitione ſibi aſſumſerit? Quid enim eruditius eſſe poteſt ea ſcientia, quae cum arcanis latinae linguae, cum antiquiſſimis graecorum, & romanorum moribus, reconditaque hiſtoria, & ex-

& exquiſita ratione temporum adglutinata eſt, atque permixta? Et quoniam pro variis Imperii converſionibus, Juriſprudentia mutavit adſpectum, ut e ſingularum aetatum legibus recta ſententia colligi poſſit, eaque trahi ad ſimilia; mores illarum aetatum, regimen, Magiſtratus, profani, ſacrique ritus, & ſolennia diſtinguenda ſunt, atque notanda. Nam neque Decemvirorum aetas, qua utimur ad interpretationem legum duodecim tabularum, ſuffecerit explicandis poſterioribus plebiſcitis, aut S.C., aut Praetorum edictis, quorum temporibus aucta multitudine, jus coepit eſſe remiſſius, atque benignius, quo facilius ad tantam ingeniorum, atque morum varietatem flecteretur. Neque libertatis tempora ſatisfuerint explicandis Principum conſtitutionibus, quibus novis magiſtratibus, nova munera, novique ritus, novis vocabulis exprimuntur. Quid de varietate negotiorum dicam; quae varietatem peperit vocum, quarum ſenſum, ſi abſque philologia veſtigabimus, perinde fuerit, ac ſi conemur ſine remis, veliſque navigare? Cum autem tanta eruditio juri civili advolvatur, poterit ne, qui ſtudia legum contemnit ea eruditione non carere: aut qui ea erudi-

tio-

tione caret, ſatis eruditum ſeſe gloriari? Quid? Oratores poterunt ne ſua ſine fraude Juriſconſultorum lectione abſtinere, quorum libri mira majeſtate, atque ſplendore collucent? Quid enim dicam de latinitatis candore poſteriori aetate neglecto fere ab omnibus, & peregrina labe corrupto; a ſolis autem juriſconſultis, ad exemplum aetatis aureae revocato? Quid commemorem Demoſteneam eorum ſtili vim, atque frugalitatem? Quid felicitatem prope Tullianam? Quid reſpondendi gravitatem Phoebi cortina plane dignam? Philoſophi vero, ſi juſti, atque injuſti cognitionem generatim ſuſceptam, ſingulis perſonis, certiſque negotiis, & eventis definite velint adhibere, poterunt ne ab aliis dirigi, quam a Juriſconſultis, non verbo, ſed re atque uſu philoſophis, quorum reſponſis, communis vitae officia ſigillatim, & enucleate deſcribuntur, & juſti, atque injuſti pondera ſingulis in cauſis, atque perſonis mira aequitate librantur?

Theologi tandem, ſi nihil aliud a Juriſconſultorum libris addidicerint; invenient in iis quo coarguant corruptam morum doctrinam, exempliſque ſeveritatis e juris conditoribus petitis, opinionum licentiam coërcebunt; qui pudeat nos chriſtianae legis

au-

auſteritatem profitentes, adeo remiſiſſe diſciplinam, ut a Juriſconſultis, evangelica luce deſtitutis, interpretandi candore, amoreque juſtitiae, atque ſententiarum gravitate vincamur.

Nunc obſecro vos, adoleſcentes jurisprudentiae ſtudioſos, reputate animo ſtudiorum veſtrorum dignitatem, quo alacriter eam ſcientiam inſiſtatis, in quam veterum, novorumque criticorum eruditio, ſublimiorque philoſophia, & univerſa hiſtoria, atque omnium temporum prudentia conceſſerunt. Quando nam vero tot ſtimulis adacta fuit juventus ad haec ſtudia, quantis hac cietur aetate, qua Romanum forum Innocentii XII. Summi Pontificis praemiis excitatum, & diſciplina compoſitum non minus fervet, atque aeſtuat aemulatione doctrinae, quam eminet, atque ſplendet innocentia judiciorum? Quorum ſanctitatem, Princeps Optimus noſter, novarum legum ſapientia, &, quae omnibus praeſtant legibus, novarum virtutum exemplis in omnem produxit aetatem. Etenim ſi leges univerſae conticuerint, ejus vita humani erit, atque divini juris imago, ſaeculis omnibus imperatura. Verum de tanto Pontifice parcius: inve-

recundum enim fuerit divinas laudes lutulenta, longaque oratione contrectare. Dederit hanc ille paucorum verborum veniam beneficio affectis, amoreque, ac veneratione praegeſtientibus. Ejus nos juſſu, atque benignitate ad jus civile docendum evocati, libros quatuor inſtitutionum ſuſcepimus explicandos; in quorum expoſitione, ſicuti longas, & ſupervacuas quaeſtiones declinabimus; ita ex priſca juriſprudentia, rebus obſcuris lucem afferemus; quaeſtioneſque forenſes uberiores, ad exercitationem adoleſcentium contexemus; id maxime ſtudentes, ut neque parcitate arefaciamus ingenia, neque nimia copia obruamus; aliaque laboribus noſtris commoda juventuti afferre conabimur, quae more noſtro praeſtitiſſe maluimus, quam promiſiſſe. Dixi.

J. VINCENTII GRAVINAE

DE

Recta in jure diſputandi ratione

ORATIO IV.

Habita in Romano Archigymnaſio XVI. Kal. Dec. MDCCI.

DOctrinae omnes, atque ſcientiae, arteſque illae, quae manus miniſterio non utuntur, ad duo genera ferme revocantur: quorum alterum ſolam contemplationem ſibi proponit, alterum vero diſputandi potius cauſa contemplatur. In contemplatione potiſſimum verſantur ſcientiae rerum naturalium, quae in Pythagorae, Thaletis, Anaxagorae, ac Democriti olim enatae ſinu, initio in experimentorum receſſibus habitabant, ad Socratem uſque, ac Platonem: a quorum praeceptis ad aulicas, atque ambitioſas conceſſere Peripateticorum Scholas: ubi, depoſito veritatis amore, ver-

borum laudem, atque popularem gratiam praeoptarunt: & quae prius veris notionibus animos imbuebant, ambitioſo poſt acumine vanitatem armarunt: ut non tam ſoliditas rationum, quam Theatralis quaedam ſubtilitas, & vulgarium ſententiarum obſtinatio in ſcientiis laudaretur.

Extinta deinde cum apud Graecos, tum apud Latinos eloquentia, doctrinae, quae a Scholis Graecorum ad Arabas migrarunt, non ſolum veritatis, verum etiam ſermonis, ac diſputationis amiſere laudem: & a perpetuae orationis ubertate atque cultu, ad enthymematum, & ſyllogiſmorum ſalebras tranſierunt.

Ad alterum genus doctrinarum, ubi saepius contemplatio diſputationis cauſa ſuſcipitur, ipſa pertinet eloquentia, quae ſcientiis aliis verba ſuppeditat, & humaniores omnes literae: interque civiles artes noſtra potiſſimum juriſprudentia, quae recte cogitatis, & recte itidem diſputatis alitur, atque coaleſcit. Quae ſane juriſprudentia, florente Republica, atque etiam ſub Imperatoribus, quando barbaries nondum ſcientias operuerat, cum ſoliditate rationum, diſputandi quoque normam trahebat a

ſcri-

ſcriptoribus illis veteribus: qui optime ab ſe inventa, gravi, concinnaque oratione proferebant.

Verum eadem bonarum artium ab Arabia orta lues, tandem, & jurisprudentiam hauſit, eamque conjecit in vortices dialecticorum: qui attriverunt acuminibus veritatem, & Scholarum ſpinis lumen rerum; atque perſpicuitatem ſententiarum praetexuerunt.

Atque hanc a naturalibus quidem ſcientiis peſtem, rixarumque vecordiam philoſophorum noſtris temporibus in Italia, Gallia, Britannia praeſtantiſſimi averruncarunt, ac priſtinam revocavere ſtudiorum ſeveritatem, ſacrumque illud repetiere ſilentium novorum inventorum aetate noſtra feraciſſimum.

Verum quanta dialecticae, ipſiuſque mentis humanae corruptores in ſcientiis naturalibus peccent, quibuſve contumeliis philoſophiam afficiant, nihil ſane refert mea: Illud tamen tacitum a me certe non tulerint, ne inutiliter ſim docendae, atque cuſtodiendae juriſprudentiae ſuſceptus, quod hunc diſputandi morbum in legum doctrinam per dimiſſos ab ſe invexere diſcipulos: qui pro graecis, & latinis literis, notitiaque hiſtoria-

rum, captiones, & concluſiunculas ad ſtudium juris civilis afferentes, perinde argutantur in legibus, atque ab ineunte aetate in ſcientiis aliis conſuevere. Quae ſterilis, atque perverſa differendi ratio, cum ubique ſit noxia, nuſquam tamen exitioſior eſt, quam in divino, humanoque jure. In illis enim ſcientiis, quae ſola contemplatione abſolvuntur, falſa ratio ſuum non egreditur orbem: at error a mente in divino, humanoque jure conceptus, plerumque opiniones parit, quae vel animos, vel patrimonia peſſundant. Unde nihil magis juriſconſulto neceſſarium, quam recta, & ſana, minimeque fallax norma differendi: pro qua ſi perplexandi morem arripuerit, ſua falſitate judicii, civilem quoque ſtatum, & opes, atque fortunas aliorum evertet. Aſſuetus enim falſis rationibus, etſi alterius irretiendi maxime calleat artem, deſuetudine tamen veritatis, viam numquam noverit explicandi ſui: nec niſi fortuito juſti, atque injuſti diſcrimen invenerit: ut ei tota vita ſit inter larvas in umbrarum praelio conflictandum.

Hos ego juſtitiae ſcopulos, & offendicula rationis humanae, quantum contendere voce, atque ingenio poſ-

poſſum, conabor abrumpere; indicata breviter honeſta illa, & verecunda, minimeque pervicaci norma diſputandi, qua majores olim noſtri, ante Arabas, utebantur: quae ſicuti contra falſitatem ingenium exacuit, ita illud ſubiicit imperio veritatis: contra quam dicacula illa, & argutatrix dialectica vulgaris, totos dies impudentiſſime latrat ipſa, & latrare doctrinas alias docet. Quae mentes adoleſcentium eo foedius corrumpit, quod non ſolum falſis rationibus, ſed etiam injuſtis laudibus eos ad ſuperbiam adducit, atque jactantiam, ingeneratque animis una cum contemtu ſeverioris, atque modeſtioris doctrinae amorem popularis aurae, quam a teneris annis in corona ſophiſtarum ſingulis diebus aucupantur.

Vos vero, qui ad juſtitiae ſtudium conveniſtis, adoleſcentes, nullam illius cognoſcendae ſpem habetote, niſi allatas huc forte muſcipulas dialecticorum abjeceritis, eamque diſputandi rationem inſtiteritis, quae ſicuti numquam retegenda, & proculcanda falſitate defaticatur, ita confeſtim jubet cedere veris: ne temere contendendo, mentem veritati oppoſitam induatis: Unde diſputationibus locus erit, quoad apta, & con-

 gruen-

gruenti exagitatione ſententiarum, certa ex incertis exiliant, & altercationibus veritas excutiatur : qua in lucem exeunte, veſtri judicii, atque candoris erit abire ſtatim a jurgiis : ne, dum juſtitiam addiſcitis, parentem juſtitiae veritatem oppugnetis, ac bonum, & aequum, cujus notitiam quaeritis, a veſtris mentibus arceatis.

Et quoniam homines ad perſpectam veritatem natura ipſa ferimur; ideo nihil de arguendi forma laborandum, dummodo veritati propugnandae, falſitatique confutandae idonea ſit, atque apta ſenſibus, rebuſque conveniens. Etenim concluſiones verae, non e formis illis puerilibus argumentorum exoriuntur, ſed ex ipſius veritate materiae : quae quibuſcumque verborum formulis eluceat, ſuapte vi mentibus dominatur. An enim, ſi fueris forte probaturus, Sempronium filium a Titio patre exheredari non poſſe, minus rem demonſtraveris, cum dixeris; Non licere Titio exheredare Sempronium filium : quia filius exheredari ſine cauſa non poteſt; quam ſi dialecticus vitilitigator effectus, hunc ſyllogiſmum intorſeris:

Filii a patre ſine cauſa exheredari nequeunt :

Sem-

Sempronius Titio eſt filius:
Ergo Sempronius nequit a Titio ſine cauſa exheredari.

O frigidam, & ſtomachoſam, o vanam importunamque verborum circuitionem: ſi tribus perſpicuis vocibus, communi more compoſitis, rem ſimplicius expediſſes! At fortaſſe dubiae res, atque ancipites forma dialecticorum certae redduntur. Itane? quaſi ex argumentorum forma, quae venit extrinſecus, non ex interna facultate hominis, res ipſas permeante, certum de incerto eruatur: nempe ope ſenſuum, & experimentorum, & notionum aeternarum, quas ab ortu ſuo ſecum animi attulerunt. Quod niſi veritatem hiſce inſtrumentis adipiſcaris, fruſtra ſyllogiſmi adhibueris opem: non enim ante ſyllogiſmum umquam extruxeris, quam veritatem in ſyllogiſmum conferendam aſſequare. Veritas enim haudquaquam per tria illa ſyllogiſmi enunciata diſtrahitur: ſed tota continetur in primo. Unde ante veritatem cognoſcimus, quam ſyllogiſmum concluſerimus. Qui enim probat Sthicum eſſe ſervum hoc ſyllogiſmo.

Omnes bello capti ſunt ſervi:
Stichus eſt bello captus:
Ergo Stichus eſt ſervus:

oportet animadvertiſſe Stichum inter bello captos in prima enunciatione, ab inductione orta , ubi comprehendit omnes, antequam ad extremum ſyllogiſmi perveniret.

Quorſum igitur tua haec , felix dialectice , mira formarum inventio ; niſi ut plauſu, & lucro cum tuo adoleſcentium ingenia miſerrime torqueas, atque a contemplatione rerum abſtrahas ad ſterilium examen , ſtudiumque formularum : unde aſſueſcant rationum veritatem, ac falſitatem, non propria cognitione, ſed ex verborum ſono , ac vocabulorum textura diſcernere? Unde non mirum ſi praeclara omnia philoſophorum reperta prodiere, antequam ſophiſtae noſtri ſuam explicarent enthymematum , & ſyllogiſmorum aciem rectae rationis diu victricem. Cujus ductores, poſtquam tendiculis illis homines ad ſe converterunt, adeo areſecerunt ingenia, ut nonniſi hoc abjecto praeſtigiarum ſtudio, ad ſpem novorum inventorum redierimus.

Auferte igitur hinc procul a legum ſanctitate circulatoriam artem , quamque alii operam nectendis laqueis ponunt, vos in rebus locate inveniundis, atque ſimpliciter exponendis: contentique potius eſtote loquendi mo-

more illo communi, & humano, ut non furere, ſed ſapere; non baccari, ſed ſedate, atque tranquille diſſerere in literariis quaeſtionibus aſſueſcatis.

Ac ſi vere mentium ſobrietati ſtudetis, illud mihi etiam cavete, quod vulgo tamen palmarium ducitur; ne ſcilicet amplius urgeatis, atque interpolatum regeratis in adverſarios, quod ſemel recta reſponſione fuerit exploſum: neve libeat argumentum ſarcire fractum, atque detritum, ſed potius ad aliud convolate, quamvis diverſo e fonte petendum. Nec enim penſi habetote ſophiſtarum uſum, quibus ii videntur ſtrenui magis, qui diutius in uno, quod vocant, concludendi medio frigide conſtiterint, ac laqueum protenderint longiorem: ut non ante deſiſtant, quam digitorum percuſſione, atque etiam clamoribus a corona comprimantur: quaſi glorioſum ſit perpetuare deliria, & pertexere operas aranearum. Nec reputant longe rectius in aliis, & ſolidis rationibus excogitandis, quam in una futili pertendenda conteri tempus: minimeque intelligunt utilius eſſe ingenio dirigendo, veritatique aſſequendae, vel prorſus cedere ſententia, ſi veris reſponſionibus redarguare; vel hoſtem, ſi fueris ex uno lo-

eo depulſus, aliorſum adoriri. Nolite vos igitur, ſi veritatem ſententiarum amatis, convicti ſemel, inſurgere denuo impudenter, & gratuito eamdem incudem tundere; ſed vel abſcedite a praelio, laudem ferentes agnitae, complexaeque veritatis: vel omnino aliquid novi tentate: ut ingenium non perplexitate, ſed varietate, atque firmitate rationum exacuatis.

Duplex eſt autem in unaquaque ſcientia diſputandi ratio; alteram diſcriminis cauſa diſſertationem appellamus: alteram altercationem. Prior utitur oratione perpetua, & fuſa, propoſita quaeſtione in utramque partem, Carneadeo, & academico dicendi more. Atque haec ſcriptis mihi videtur, & meditate tractanda, quo diſcant juvenes ad praelium parare ſe, datoque ſpatio cogitandi, non invenire modo, ſed etiam ſeligere rationes; ac non ſolum cogitare ſapienter; ſed etiam exponere ſenſus ſuos eleganter: itaque ingenio, & judicio matureſcant.

Altera vero, quae altercatio dicitur, interrupto, & brevi, alternoque ſermone perducitur. In hoc diſputationis genere, ubi voce, non ſcriptis, extempore, non compoſito dicitur; aſſueſcent adoleſcentes invicem

ſe

ſe improviſo adorti habere ingenium in promtu, atque in tumultuario praelio expedire aliquid ſtatim, conſiliumque in re ſubita capere. Unde modo ad unum, modo ad aliud genus diſputandi transferentur: hac enim exercitationis viciſſitudine in utraque facultate pares evaſerint, & ingeniorum tarditas exercitatione improviſa, celeritas vero inconſulta diuturnae meditationis uſu temperabitur.

Porro quaeſtiones, vel infinitae ſunt, atque a certis cauſis abſtractae, vel finitae, circumſcriptaeque rebus, perſonis, & temporibus. Illas dialectici theſes, has hypotheſes vocant: quas juriſconſulti cultiores, facti ſpecies, rudiores vero, caſus appellant. In utraque illarum exerceri placet adoleſcentes: dummodo prius ad theſes, poſterius ad hypotheſes adducantur: ut imbecillae adhuc mentes ex quaeſtionibus illis a rebus abductis, notiones colligant ſimplices, & expeditas: ubi vero firmiores aetate, ingenioque fuerint, perceptas jam notiones cum rebus, perſoniſque miſceant, atque componant: perinde atque in ludo literario prius elementa ſingula, poſtea illorum didicere nexus.

Sed video vos, juvenes, tacitis

a me

a me cogitationibus petere, ut locos aperiam, unde utilius in jure argumenta ducuntur: cum dialecticorum loci, quos communes appellant, omnino ſint inanes, ac ſteriles, niſi materie tractandarum ſcientiarum expleantur: quae ſi habeatur, ipſa per ſe argumenta ſuggeret, quamvis loci dialecticorum ignorentur. Hinc non eſt vobis diu laborandum in veſtigandis locis argumentorum in jure, ſi jus probe didiceritis, atque abſtruſiores ejus receſſus penetraveritis. Patebunt enim inde, atque ipſaemet occurrent oculis veſtris dubitandi, definiendique rationes, quibus in utramque partem diſputetur. Quamobrem non tam locis argumentorum indicatis, quam ratione juris addiſcendi recte demonſtrata opus habetis. Quod cum alibi praeſtiterimus, idemque brevi typis vulgaturi ſimus; piget hic eandem cantilenam canere, potiuſque de locis argumentorum afferemus utiliora. Et quoniam per juriſprudentiam neſcio quae vagantur enunciata nullius omnino uſus, ne dicam ſenſus, e gratuitis interpretum aſſertionibus, non ex ipſis profecta legibus; horum vobis nullam, ſive in opponendo, ſive in reſpondendo rationem ducendam cenſeo: ne ſuper otioſis alio-

aliorum commentis, rixas fruſtra ſeratis.

Igitur, ſi me audieritis, primae vobis, & celebriores argumentorum ſedes ipſae fuerint leges, vel cum propoſita opinione, vel ſecum pugnantes: ut legibus inter ſe commiſſis, collatiſque utrimque interpretationibus, certiorem reddatis earum ſententiam. Quarum legum in ſpeciem diſſentientium ſegetem vobis e ſuis diſputationibus uberrimam protulerit in primis Ubertus Giſanius, aliique viri doctiſſimi, qui hoc juriſprudentiae ſtudium navarunt egregie. Ac ſi legum repugnantia nulla occurrat, argumenta contra oppoſitam ſententiam recte trahentur a generalibus regulis juris civilis: iiſque deficientibus, advocanda erunt ex hiſtoriis lumina illa juris, quae nobis in digeſtione legum Tribonianus uti ſupervacua ſubduxit; quae ſi neque hiſtoriae ſuppeditaverint, excurrendum eſt ad notiones juris naturalis, & mens, quae rationes exterius collectum ierat, introrſum retrahenda: ut ex innata mentibus lege promatur, quod ſcripto conſtitutoque jure non fuerit expreſſum. Idque more juriſconſultorum veterum, qui quod in duodecim tabulis, aliiſque legibus, & praetorum edictis fruſtra

quae-

quaeſiſſent, petebant e morali doctrina philoſophorum: qui doctores fuerunt juris gentium, ac primores communis, naturaliſque legis interpretes.

Ut autem tum diſputando, tum definiendo, quod plurimum refert, interpretum, atque auctorum delectum habeatis, ac noritis, cujus in qua quaeſtione praecellat auctoritas; ſeparandae ſunt controverſiae illae, ubi quaeritur cognitio antiqui juris, & germana ſententia legum, ab iis, quae in forum tendunt, & ab Irneriana Schola, communi populorum uſu, ad aetatem pervenerunt uſque noſtram.

Etenim in ſincera, & germana intelligentia Romani juris, omnes quorum ſanum ſit ſinciput, quoſque pudeat alienae ignorantiae blandiri, primas tribuerint Alciato, Cujacio, Donello, Duareno, totique interpretum eruditiorum Scholae: qui graeca, & latina eruditione abditos vulgo recudere ſenſus. In foro autem jure imperaverit Accurſius, & Bartolus, eorumque numeroſa, & foecunda, ac perbeata familia; quorum receptiores opiniones, etiam ſi ex eruditorum expoſitione, veterumque legum teſtimoniis, atque antiquitatis fide manifeſto erroris coarguantur; tamen in quaeſtionibus ad forum redundantibus me-

merito palmam tulerint, ſi repetitis exemplis in tribunalia manarint, inque communem tranſierint contrahendi, & judicandi morem. Quam enim firmitatem a juris ratione non habent, eam accipiunt a temporis auctoritate, populique uniuſcujuſque conſenſu: qui ſicut ſciens prudens mutare ſibi potuit legem; ita jure ſuo alienum errorem pro lege ſibi conſtituit. At ſi juris ratio antea latens, poſteaque interpretationibus eruditorum expreſſa, non publici conſenſus majeſtati, ſed vulgarium interpretum turbis adverſetur: tum certe perſpecta ſententiae veritas, merito vicerit errorem, nullo examine; ſed bruta, & vervecea ſcribentium credulitate, in allegationum farciminibus propagatum.

Quo magis etiam ad utilitatem publicam, nedum ad privatam eruditionem, atque ad antiquitatis cognitionem ſunt eruditorum interpretum exemplaria verſanda: tum ut e diſſentientibus inter ſe vulgarium auctorum ſententiis ea praeferatur, cui germana juris ratio ex eruditorum libris auxilio veniat, tum ut ſi quis novus error in forum impendeat, verae juriſprudentiae freno, atque auctoritate coërceatur.

Unde haud me poenitet ab ineunte

te aetate hos triviſſe auctores, atque in ſcriptis meis Accurſianae Scholae interpretationes, ubi uſus venerit, illorum luminibus adſperſiſſe; quamvis noſtra docendi ratio a cultioribus interpretibus arceſſita, in hac meritoria temporum jurisprudentia tam paucos attrahat: ut me prope deſperem auditores inventurum: ac jam caſſa nuce inutiliorem habitum iri vererer: niſi conſiderem te pro tua, Eminentiſſime Camerari, clementia, perſpectaque diu in publico regimine judicii aequitate; voſque hujus Archigymnaſii praeſides humaniſſimos, utilitatem cujuſque noſtrum e ſcriptis docentium aeſtimaturos, non vero ex numero diſcentium: qui ob aetatis imbecillitatem, inopiamque conſilii, crebriores plerumque ad forenſem verſutiam confluunt, quam ad doctrinam: cujus alioqui praeſtantiam, & ubertatem in collegis meis invenient longe majorem.

Atque illud mihi maxime adverſatur, quod plerique rudiores, quam venerant a ſtudiis redeunt humanitatis: ſine quibus mecum nemo certe profecerit: niſi ut illiteratis placeam, cogar dediſcere meliora. Verum hanc mehercule mihi linguam prius excindendam dabo, quam te ſancte litera-

rius

rius pudor proſtituam impuris auribus, aut ſuſceptam, cultamque mihi diu tuam, divine Cujaci, doctrinam, & inſtitutionem, propter eorum imperitiam commutem, qui lucri non juris artem arreptum veniunt: potiuſque, non modo munus, qualecunque maximum, ſed & vitam depoſuero: quam rectam animi ſententiam, ſine qua in vita nihil mihi fuerit amabile. Procul igitur inculti omnes a me ſunto, profanamque mentem alio auferunto; neque ullus bonarum artium expers ad nos ingreditor.

Atque utinam, Clemens Maxime, tibi per temporum difficultates liceat celſitudinem iſtam animi tui divina ſemper, & immortalia contrectantem, terrenaque omnia, & humana prementem, referre tantiſper ad curam literarum, tecum quidem perpetuo vigilantem: nunc vero ad tempus conſultiſſime conſopitam. Sane auctis praemiis, quotidianaque docendi opera praeceptoribus omnibus imperata, hic ſub oculis noſtris ingenia ſtudiis ad juriſprudentiam utilioribus educarentur: Pontificiaque hujus loci Majeſtas prae Scholis aliis, non civibus modo, ſed finitimis, & exteris celebraretur. Non enim cogerentur juvenes obire, alibi curſum ſcientiarum, & bonarum

ar-

artium: quarum propter praelectionum raritatem, vix hinc licet arripere particulas: excepta medicina, & jure civili, quibus poſt Inn. XII., tua quoque ſingularis providentia quotidianam paravit, perennemque ſedem.

At proh dolor! tempeſtas temporum, & comes bonarum artium calamitas opem interea literis eximit illius, quem ipſaemet, ad commune beneficium extulere, Principis. Quamobrem Doctrina, morae nimis fortaſſe impatiens, ad tuos, Clemens Optime, provoluta pedes, uſuram repoſcit earum virtutum, quas tibi ſuo de ſinu ad humanarum, divinarumque rerum incrementum effudit. Ad te illa, Pontificum benigniſſime, madentes attollit oculos, atque inopiam, ſordeſque ſuas oſtentans, per dextram iſtam beneficentiſſimam obſecrat, & obteſtatur: ne quae tibi glorioſiſſime peperit imperium, ſervire turpiter, atque ſubeſſe cogatur imperitis: quorum ſuperbia, & opulentia doctos viros, veluti deditos, oblatoſque ſibi hoſtes proterit, atque proculcat. Hiſce in anguſtiis, te, Pater Beatiſſime, appellat, repetitque ſibi alumnum ſuum; qui privata in fortuna, privatiſque opibus ſummos Principes donis erga literas, & largitionibus anteivit. Hunc

orat

orat ne tu fontem tum exareſcere patiare, cum ſibi ſperat uberius profluxurum. Idque a te contendit alacrius, quod per bonas artes tibi ad ſe traditas, univerſa juvatur, ſibique obligatur Eccleſia: quae tuis conſiliis ab exemplis antiquae diſciplinae ductis, ad priſtinam pietatem reflectitur, atque ad veterem revocatur Pontificiae vocis honorem, tot poſt ſaecula redditum, graviſſimis tuis concionibus: quibus Pontificia majeſtate latinam elegantiam attollis; eademque opera Chriſtianam pietatem illuſtras, atque propagas in pectoribus eruditorum.

Atqui ne illud de te dicatur quod de Achille Neſtor: Οἶος τῆς ἀρετῆς ἀπονήσεται. Hujus tu divinae imitationem eloquentiae velis, Pater Beatiſſime, tranſmittere ad poſteritatem ſtudiis inſtaurandis, adhibendiſque aſſiduis, ac diuturnis graecae, ac latinae eloquentiae cultoribus: quos unice ſpes aluit beneficentiae tuae, quorumque nulli melius, quam tibi perſpicua ſunt merita, & labores, qui eos ingenti ſtudio toties Pontificibus aliis commendaſti. Sic tranſalpini tandem illudere deſinent Italiae; unde ad eos tantum afferuntur ineptiae, ac flagitia indoctorum: quibus fere

ſolis opes apud nos, & par opibus temeritas ad librorum editionem in Italici nominis ludibrium ſuppetunt.

Verum quid ſtultius, quam ex tam exigua mora, ſub te Principe, de literarum ſorte dubitare? Quaſi neſciamus majora quaeque coepta longiori meditatione opus habuiſſe.

Attollite igitur animos vos, & laboribus gaudete ſuſceptis, quotquot exemplo ſuo Clemens Maximus ad literarum gloriam excitavit: creſcit enim dum protrahitur magnum quod animo verſat opus; providaque iſta ſua, & Fabiana maturitas rem literariam longe magnificentius, atque felicius opinione noſtra reſtituet.

CA-

CANONES DISPUTANDI.

Sed ne ſuperiora diſputandi praecepta vobis excidant, juvenes, placuit ea brevibus aliquot capitibus, adhibita priſca legum ſcribendarum forma, & antiqui ſermonis majeſtate comprehendere: quos Canones, ſive regulas, diſputandique leges appellamus.

I.

SOPHISTARUM CAPTIONIBUS ABSTINENTO, CONTRAQUE PERSPECTAM VERITATEM INGENIUM NE CONTENDUNTO.

II.

VERBIS PERSPICUIS, COMMUNIQUE LOQUENDI MORE UTUNTOR: ATQUE DUM RATIO PATESSIT, DE ARGUMENTORUM FORMA, SOPHISTARUM EXEMPLO, NE LABORANTO.

III.

PRIUS IN THESIBUS; POSTEA IN HYPOTHESIBUS EXERCENTOR.

IV.

ALTERCARE MODO ALTERNIS EX TEMPORE; MODO SCRIPTIS PERPETUA ORATIONE DISPUTARE GAUDENTO.

V.

V.

ARGUMENTUM SATIS EXPLOSUM NE REGERUNTO, NEVE OBSTINANTO: AC SI DIUTIUS CONTENDERE LIBESSIT, ALIUNDE PETUNTO.

VI.

OBJECTIONIBUS RESPONSIONE SOLIDA RENITUNTOR: SI DEFIT HONESTIUS TACENTO.

VII.

CONTRA OPPOSITAM SENTENTIAM LEGE ALIQUA REPUGNANTO, LEGESQUE LEGIBUS COMMITTUNTO, ET IN SPECIEM DISSENTIENTES, ABSTRUSA SENTENTIA ERUENDA, IN CONCORDIAM REDIGUNTO.

VIII.

IN FORENSIBUS QUAESTIONIBUS AGITANDIS ACCURSIANI: AT IN VERIS SENSIBUS LEGUM ERUENDIS CUJACIANI PRAEFERUNTOR.

IX.

SI LEGUM REPUGNANTIA NULLA FUAT, COMMUNES JURIS REGULAS OPPONUNTO: SI NEC ESCINT; PRIMO VETUSTUM JUS EX HISTORIIS; DEINDE MORALES RATIONES A GRAECIS PHILOSOPHIS MUTUANTOR.

X.

QUI SECUS FAXINT BLATERONES HABENTOR, DOCTORUM COETIBUS EXCLUDUNTOR, ERRORIBUSQUE SUIS PERPETUO TORQUENTOR.

J. VIN-

J. VINCENTII GRAVINAE

DE

Repetendis fontibus doctrinarum.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Oratio V.

QUoniam ſcientiae fere omnes, vel ad naturales referuntur cauſas, vel ad cognitionem divinitatis, vel ad morum, & legum notitiam humanarum: ac naturales quidem cauſae ſenſibus, & experimentis eruuntur; cognitio divinitatis oritur e religionis oraculis; mores vero, & leges civilibus continentur inſtitutis: hinc tres jam inde ab initio uberiores doctrinarum patuere fontes, quos non raro ambitioſi praeceptores, artificiis occuluere ſuis, ut ab eis, non vero primaevis ex originibus literae peterentur. Natura ſcilicet rerum, quae ſedes eſt philoſophiae; Sacri Codices, quae ſunt germanae Theologiae templa; & juris Romani Juſtinianea vo-

lumina, quibus integra Juriſprudentia conſervatur.

Etenim antiquiſſimi philoſophorum, quo minus abundabant libris, eo naturae arctius haerebant, animiſque ſuis diutius in rebus ipſis, quam in aliorum cogitationibus habitabant, libereq;peragrabant omnem rerum univerſitatem:utpote quorum ingenia nullis authoritatibus contraherentur,neque irretirentur certis, praeſcriptiſq; definitionibus: quarum ad formulam, poſteriores philoſophi, ſectarum auctores, rerum infinitatem redegerunt, quibuſque cogitationes, ac facultates intercepere noſtras. Vetuſtiores namque illi, qui nullo populari plauſu auferebantur, ſolo ſtudio veritatis duce, notitiam cauſarum experimentis evocabant; itaque de univerſa natura diſſerebant, ut cum innumera de ratione rerum univerſarum, praeclaraque de motu ſiderum, de ortu, & interitu ſublimium, & inferiorum ſpecierum, de animis, & affectionibus humanis invenirent; numquam tamen ponerent noſtrae cognitioni fines: neque ſpem poſteris adimerent plurium deinceps inveniendorum: quibus inveſtigandis, facis inſtar, praeibat ratio magiſtrorum.

Quamobrem Plato, qui ſcriptis
ſuis

ſuis doctrinam comprehendit omnium ante ſe ſapientum, ſive graecorum, ſive barbarorum, exemplo veterum, quaerere magis, quam decernere aſſuetus, non tam adſtruendo, quam evertendo docet; inſtitutaque ambigendi arte detegit humanam ignorantiam: ut qui prius magna opinione ſcientia inflabamur, poſt Platonis lectionem, non aliam ſapientiam agnoſcamus, praeter quam conſcientiam erroris noſtri; quoque magis ratiocinando progredimur, eo amplius neſcire, atque ignorare diſcamus.

Sed cum ad eam diem natura rerum omnibus ad obſervandum occurreret; receſſit fere ab oculis, poſtquam poſteriores philoſophi mentes hominum ab rebus ipſis ad propria decreta, ſive ſingularum dogmata ſcholarum averterunt: ut veritas, quaſi tota in praeceptorum ſcripta commigraſſet, non amplius a natura, ſed ex illorum ſententiis peteretur. Quique primi praecipuis definitionibus, & enunciatis univerſa concluſerint, Ariſtoteles fuere, Criſippus, & Epicurus. Quorum primus Academicorum veterum, alter Stoicorum, poſtremus Democriticas doctrinas in rerum infinitatem tendentes, finitam ad rationem, artemque coangusta-

runt. Cumque antea ſapientia per manus familiariter traderetur, in publicam lucem prodiens involvit theſauros ſuos, foraſque promſit pro vulgi ſenſu tantum colores veritatis; itaut velamenta magis illius ad nos, quam veritas ipſa, pervenerint.

Translata igitur ad harum trium ſectarum Principes omni auctoritate, ac poteſtate doctrinarum, curae hominum, quae ante rebus ipſis incubabant convolarunt omnes ad interpretationem ſententiarum cujuſque ſectae doctorum: qui res ad vulgi gratiam deflectentes, noſtramque inveſtigandi libertatem circumſcribentes, infinitam rerum varietatem e noſtris mentibus excluſerunt. Hinc inveſtigatio cauſarum, quae feliciter ad Platonem uſque proceſſerat, quaeque antea novi ſemper aliquid proferebat, exortis tribus illis ſectarum Principibus, ac finitoribus doctrinarum, continuo inſtitit, atque quievit: donec proximis ſaeculis eruditorum ſtudia Platonis auctoritatem jamdiu intermortuam ſimul cum ipſius neſciendi, ac perſcrutandi arte ſuſcitavere; atque ejus lectione ſolvere nexus animorum, quo liberi excurrerent ad ſpecies ipſas, naturaſque rerum nudas, & ſimplices: quarum luce, vel nova efferentes, vel

ex

ex oblivione vetera revocantes, vocem nobis reddidere veritatis.

Longe vero alia ratio eſt divinae ſapientiae, quae cum humanas facultates exuperet, & ad nos ab ipſo rerum omnium auctore deſcenderit, non attollenda, ſed deprimenda mentis noſtrae fiducia comparatur. Quo minus enim nobis adrogamus, eo majora feremus a Deo, qui dona ſua non pro acumine, ac ſublimitate ingeniorum; ſed pro modeſtia, & demiſſione animorum, ſua e ſolius beneficentia profert. Quo plus igitur divinis pertractandis mens humana ſibi permittit; quoque ſuarum confidentia virium liberius exultat; eo minus aſſequitur, longiuſque a germano, & nativo coeleſtium ſenſu dilabitur. Hinc non mirum ſi ea expreſſiora erant ſub Apoſtolorum ſimplicitate, quam ſub nova illa ſubtilitate philoſophorum: qui ſacrorum librorum ſenſum a propria doctrina trahentes, plerumque tota erraverunt via; ſecumque tantam hominum turbam pertraxerunt; ut ſaepius ex inteſtinis factionibus Chriſtianorum, quam externis ab injuriis, Eccleſia ingemuerit. Unde, ut religionis veritas e diſputationum ambagibus eriperetur, convocanda fuit auctoritas, & oraculum conſu-

lendum Eccleſiae univerſae in conciliis Epiſcoporum, ubi communibus ſingularum Eccleſiarum vocibus, privatarum opinionum ſeditio componebatur; editis canonibus, nempe regulis, quibus non modo ſenſus committeretur veritatis, cui haeretici ſuis argutiis inſidiabantur; ſed etiam comprehenderentur mores incorrupti veterum Chriſtianorum; quos mores prava vivendi conſuetudo penitus deleviſſet, niſi univerſorum Praeſulum ſtudia, teſtimoniis ex toto terrarum orbe conductis, duce, atque auſpice Summo Pontifice, Chriſtianae inſtitutionis memoriam uſque ab Apoſtolorum aetate repetiiſſent: ut in tota canonum ſerie per plurium ſaeculorum curſum ad nos uſque deducta, imaginem Apoſtolicae vitae, velut in ſpeculo contemplemur.

Et quoniam verba nulla ſunt ad ſententiam exprimendam aptiora illis, quae cum re ipſa in mente naſcuntur, quaeque germana ſunt primarum ſimulacra cogitationum; ideo ſincerus Apoſtolicae inſtitutionis, & Eccleſiae univerſae ſenſus, non aliunde melius colligitur, quam e lectione ipſa canonum, qui evangelicis ſenſibus, & Apoſtolicis conciliorum vocibus contexuntur. Quam nobis lu-

lucem prope abſtulerunt immania volumina privatorum interpretum, quibus priſcus candor obtenebratur: ut quo longius per interpretationes aliorum a primis auctoribus evagamur, eo turbatiores hauriamus opiniones. Nam ſicuti rivus longius a fonte diſcurrens, venam obliviſcitur ſuam, imbuiturque terrarum ſapore qua perfluit; ita procul a ſuo capite per aliorum ingenia traducta veritas, affectiones imbibit ſingulorum, exutoque ſplendore nativo, colores mentium, atque opinionum ſuſcipit alienarum: ejuſque lumen, veluti ſolis radius de una rerum facie, in aliam ſaepius remiſſus, crebris inciſionibus, & iteratis caſibus elangueſcit.

Quid igitur miremur amplius tantam noſtrarum ſententiarum, & morum cum veteribus dictatis, atque inſtitutis diſſentionem, & pugnam; ſi veritatem amplius in domicilio ſuo non quaerimus; relictaque radice, commentitios excutimus ramos, volvimurque aſſidue per ineptias interpretum eorum, qui canonum verba violenter torquent ad ingenium, ac tempus, lucrumque ſuum: quique pulſa e Chriſtianis moribus veteri ſeveritate, novam, ignotamque veteribus morum attulere licentiam,

Chriſtianam inſtitutionem ex auſtera, & gravi, remiſſam reddentes, atque praefractam.

Et ne reviviſcente veterum canonum ſtudio fraudis ſuae redarguantur, auctoritatem nituntur omnem vetuſtati detrahere, tamquam veteraſcere queat id, quod eſt aeternum, ac temporis expers; qualis eſt ſapientia, virtuſque divina, quae immutabilis cum ſit, de ſe ita praedicat. *Dominus poſſedit me ab initio viarum ſuarum, antequam quidquam fieret a principio. Ab aeterno ordinata ſum, & ex antiquis, antequam terra fieret:* aut tamquam Chriſti praecepta perinde atque eorum ingenia temporibus, & potentiae famulentur; vel tamquam recta ratio ſimul cum humanis moribus convertatur.

Quamobrem privatas opiniones, privatoſque ſenſus unius, aut alterius familiae, non tam a divinarum, quam ab humanarum rerum ſtudio profectos, pro doctrina, ſententiaque Eccleſiae univerſae fraudulenter obducunt: ut apte in eos cadat illud Antonii ad alterius factionis homines: *Caſtra Pompei Senatum appellatis.* Atque ita audent corruptelas ſuas antiquitati praeferre, quaſi ratio Chriſtianae inſtitutionis, & lex interior,

ex-

exteriori mutatione, ac novis interpretum deliriis extingueretur.

An enim Eccleſia dimiſerit umquam ſuſceptum ſemel pietatis, & juſtitiae ſenſum, qui divinae portio eſt, & immutabilis, immortaliſque naturae? An verſatilem Chriſtus nobis tradidit, volucremque doctrinam; ut quae Apoſtolorum tempore vera fuit ratio pietatis; ea, mutatis moribus hominum, dilabatur? An quia non amplius Eccleſia exigit a nobis exteriores illas poenas; ideo condonatos nobis reputabimus actus internae virtutis, quibus poenae illae reſpondebant, quique laborioſis earum adſpectibus exprimebantur?

Etenim exteriora opera pietatis, qualia ſcilicet ab Eccleſia injunguntur, quid aliud ſunt, rogo, niſi pietas interior, tamquam arborum ſuccus in fructus, & palmites erumpens? Quid niſi virtus animorum occurrens oculis; & corporeae imagines internae ſanctitatis? Haec ſi non omnia, neque ſemper, neque ab omnibus Eccleſia poenis judicialibus in vita repoſcit; nihilo tamen minus exigit a nobis animum ad ea pronum, atque compoſitum. Qui ſi vera poenitentia teneatur, ultro ſubibit moerores, & luctus coeleſtium curarum umbras, & nativos

ſincerae pietatis colores; ultroque corpore, ac mente jejunans abſtinebit voluptatibus iis, unde culpam contraxit, ac ſponte ſua poenas amplectetur peccatorum ultrices, & comites voluntarios virtutum chriſtianarum.

Humanam nimirum naturam ad divinitatem potiundam ab initio procreatam, ac deinde progenitoris noſtri vitio a ſpe illa prolapſam, priſtinum in gradum, ac ſortem Deus reſtituit, eadem noſtra natura induenda, ſuſcipiendiſque hominum in ſe culpis, quas oblatione ſui ipſius, & vitae profuſione, mirabiliter expiavit. Etenim nihil perfectioni magis, quam vitium adverſatur: unde, ut a Deo reciperemur, malum infinitum, infinita bonitate fuit exhauriendum. Nos vero Chriſti morte reviviſcentes, vires identidem adquirimus ad divinarum virtutum imitationem: in quibus niſi vitam tranſegerimus, vita migrantes, divinitatis commercium fruſtra ſperemus. Nihil enim Deus amplectitur ſibi diſſimile: ſolis autem virtutibus divinae naturae imaginem reddimus: nimirum ſi poenitendo Chriſti merita nobis adſciverimus, caventes in poſterum, ne amore caducarum rerum, immortalibus, mortalia praeferentes, infinitaque injuria,

quod

quod ad nos attinet, naturam divinam afficientes, in imum denuo miſeriarum devolvamur.

Qui rerum caducarum amor in ſingulos actus noſtros aſſidue obrepens, poenitentia eſt etiam aſſidua depaſcendus, & abſtinentia extenuandus; ut unde ille cedit, eo ſubeat amor divinitatis, ac ſtudium virtutum aeternarum; quarum impedimenta poenitentiae operibus removentur; ut quae videtur diſciplina ſeverior, ea revera ſit ducenda mitior; cum praeparet abdicationem ſui ipſius, quo unice ſpectare debemus, & abſtinentiae conſuetudine acerbitatem extinguat illam, qua humani ſenſus afficiuntur; cum primum abducuntur a diuturno uſu voluptatum: unde certe ſumus abducendi, ſi propoſitum nobis finem attingere cupiamus. A quo niſi aeternum aberrare velimus, praeſtanda nobis erunt ea, quae Chriſtiana religione profitenda ſpopondimus. Et quia Deo placere non poſſumus, niſi diſpliceamus nobis ipſis; cum ſtudio rerum creatarum, ſui etiam ipſius amor eſt in primis abdicandus; nec fructus mortalium bonorum, ſed uſus tantummodo capiendus; itaque in hac vita manendum, tamquam ſingulis momentis ſit exeundum.

Ad quem animus habitum ſola poenitentia comparatur, quae ſubtrahendis rebus, ac ſenſibus atterendis vitam traducit ad conſuetudinem mortis: ut quo pluribus viventes abſtinemus, eo morientes minus amittamus, minuſque contriſtemur, cum vivendo totidem mortis gradus ſuperaverimus, quot ſenſus nobis extinximus rerum humanarum. Unde quod voluptuoſis extremum eſt vitae; id poenitentibus extremum eſt mortis, & vitae immortalis exordium.

Abeant igitur ſua cum doctrinae lenitate magiſtri noſtrates, qui abſtinentiae deſuetudine tenacius implicant animos rebus caducis; quique negligentia poenalium operum in vita difficultates omnes coacervant ad tempus mortis; ut cum hominem tamdiu prodiderint cupiditatibus; cogant eum contra dominos, & diuturnos ſuos poſſeſſores dimicare, poſt quam opes, vireſque omnes longaeva mentis, & proxima corporis aegrotatione conſumſerit. Faceſſant a Chriſtianorum ſcholis fallaces illae diſtinctiunculae liquidorum, & ſolidorũ, quibus jejunium reſtinguendarum cupiditatum remedium potentiſſimum ſuſtulerunt; quibuſq;, ut D. Hieronymi verbis utar, abſtinentiae nomen quaeſivere deliciis: ut audeant, o frontem

tem hominum! praeter horas cibo ſtatutas, permittere jejunantibus indicas potiones, non modo contra jejunii naturam, & legem triſtitiae nutrientes, ac ſenſus oblectantes; verum etiam contra commune fas hominum vetitas cupidines incendentes. Ultro a nobis fraudolentae illae honoris exaequationes cum vita; quibus interpretes privatam injuriae ultionem inter Chriſtianos inducentes patientiae legem penitus evellerunt. Exulet etiam, & pontificiae vocis imperium aliquando vereatur opinio eorundem illa, quae cum carnis uſu, reliquam abſtinentiae obligationem exolvebat.

Ac ne per ſingula portenta opinionum in infinitum excurramus, reſpiciant aliquando divini juris fontes; ejuſque non verba, ſed vim, poteſtatemque tenentes, dimittant captiunculas illas ſuas; quibus verborum apiculas aſſidue aucupantes, honeſtaque nomina vitiis imponentes, humani commercii peſtes, fallaci ſacrorum canonum explicatione in priſcae diſciplinae perniciem ſibi adrogata, tamdiu protegunt.

Enim vero pudeat vos, Divinitatis interpretes, integritate, atque candore ſententiarum ſuperari a veteribus Juriſconſultis; qui cum nulla vera religio-

gione,ſed ſola honeſtate naturali emendarentur, controverſias tamen morum longe definiere ſeverius; & interpretationis regulas longe tradidere graviores. Quas utinam praeceptores voſtri, aut ab illis arripuiſſetis. aut arreptas rerum humanarum cauſa non abiiciatis. Dupliciter Paulli, & Ulpiani ſententia lex infringitur, aut cum contra legem aliquid committitur, aut cum callida interpretatione ſenſus illius eluditur: Illud contra legem eſſe dicunt, hoc in illius fraudem. *Contra legem facit*, inquit Paullus, *qui id facit, quod lex prohibet: in fraudem vero, qui, ſalvis verbis legis, ſententiam illius circumvenit*. Quid enim conſerves mihi dictum, ſi ſententiam diſſolvas, licereque putes quidquid nominatim non prohibeatur? cum praeter expreſſa occurrant alia innumera, quae occulto legum judicio damnantur; quaeque fidus, & candidus interpres, uti rectus miniſter earum ad tribunal pertrahit conſcientiae ſingulorum: qui niſi ſibimet auctoritate fallacium interpretum aſſentarentur, in ſententiam legis ultro concederent: cum multo majora comprehendat ſenſus legis, quam ſonus verborum; quia, ut ajunt Juriſconſulti, longe plura ſunt negotia, quam vo-

vocabula. Hinc ſubiicit Ulpianus *fraus legi ſit, ubi quod fieri noluit, fieri autem non vetuit, id fit; & quo diſtat* ῥητὸν ἀπὸ διανοίας *ideſt dictum a ſententia, hoc diſtat fraus ab eo, quod contra legem fit. Non enim oportet*, ut leges ipſae clamant, *jus civile captare, neque calumniari; ſed qua mente quidque dicatur attendere*. 1.

Tu vero noſter miſericors, qui aliis libenter indulges, ut largius indulgeas tibi ipſi; quo gratior ubique ſis, & proceribus praeſertim acceptior; dum verba legis teneas, nihili pendis conſilium legislatoris: ut, ſi quis extremam paupertatem hac formula imperaverit *pecuniam ne attingito*; tu noxam omnem amotam putes, dum quis manus a nummis abſtineat ſuas, dextera vero praeter neceſſitatem utatur, & opera miniſtrorum. Quae, ſi ratio valeret, nihil pauperius eſſet Regibus, atque Tetrarchis. Mendacium aliis noxium leges univerſae damnant: at tu (bone) confeſtim crimine liberas eum, qui verbum jaculetur anceps, ut audiens in fraudem inducatur: quaſi leges verba mendacii prohibuerint, non animum, nixumque fallendi: nec tibi videris diſſolviſſe legem, quando ſtatuentium volun-

1. L. penult. ff. ad exhibend.

luntatem hac praeſtigiarum arte fruſtraris, qua ubi e re tua fuerit nigra, in candida continuo vertis. Quamobrem vos ita notavit Comicus illis verſibus. 1.

Rogationes plurimas propter vos populus ſcivit,

Quas vos rogatas rumpitis: aliquam reperitis rimam:

Quaſi aquam ferventem frigidam eſſe ita vos putatis leges.

Atqui non ita Lacedaemonii divitiarum interdictionem a Licurgo; neque mendacii prohibitionem a ſuis venientem legibus Perſae acceperunt: Chriſtiani vero, qui exemplis innocentiae, atque candoris populos ad nos olim traximus univerſos; nunc, proh pudor! adeo affectionibus propriis puriſſime, ac ſimpliciſſime legis verba conturbamus; ut offuciis noſtris juſti, atque injuſti diſcrimen fere ab univerſorum oculis abſtulerimus.

Quamobrem, quaeſo vos novarum interpretationum auctores, ſi quem Chriſto habetis honorem, cui profecto credo vos habere plurimum; nolite, obſecro, committere amplius, ut illud in noſtros mores ab hoſtibus conferatur, quod ſuis de temporibus Livius pronunciavit.

Non-

1. Plaut. Curcul. act. 4. ſcen. 2. v. 25.

Nondum, inquiens, *quae nunc tenet ſaeculum, negligentia Deorum venerat; nec interpretando ſibi quiſque jusjurandum, & leges aptas faciebat; ſed ſuos potius mores ad eas accommodabat.*

Nolite denique nos obtundere, amplius, ac regerere commentitium illud veſtrum Eccleſiae ſilentium; quaſi tacendo illa contra innovationes veſtras antiquas pietatis leges abrogaverit. Neque ſurdi cum ſimus, mutam exiſtimemus Eccleſiam. *In Plateis*, inquit Salomon; *divina ſapientia clamitat, in ſummis, excelſiſque verticibus ſupra viam in mediis ſemitis ſtans, juxta portas Civitatis in ipſis foribus.*

Loquitur nimirum Eccleſia, loquitur ſemper, & perpetuo clamitat ſacrorum canonum vocibus, quamvis nos longa desuetudine non amplius exaudiamus.

At ſi Sacrorum Canonum Codices evolvere pigremur; quin mentem vertimus ad ſolemnes Eccleſiae caeremonias, & ad pſalmos, atque hymnos, qui ſacris peragendis, quotidiano cantu funduntur: e quibus vocibus, quid aliud acceperimus, niſi rerum omnium contemtum, & abſtinentiam voluptatum, artemque noſtrorum ul-

ci-

ciſcendorum criminum. Reſonant perpetuo templa poenitentiae praeceptis, & Prophetarum, Apoſtolorum, & Evangeliſtarum ſcriptis praelegendis abſtinentiae legibus reboant aedes ſacrae, nunciantque parietes ipſi priſcae praecepta virtutis per ſacros omnes impreſſa ritus: nos vero, vel quia corpore praeſentes, mente abſumus; vel quia melodiam auribus, non vero pietatem animo captamus; vel quia longa negligentia obcalluerimus, pro ſaliaribus carminibus, & veterum mancipationum formulis documenta illa pietatis accipimus; & Eccleſiae vocem inde prodeuntem, aureſque noſtras fruſtra verberantem quaerimus in privatorum quaeſtuoſis opinionibus, & ſui ipſius amore corruptis: puramque canonum, & ſacrorum librorum ſcatebram deſerentes, ciſternas petimus diſſipatas.

Verum, ſi ad verba canonum obſurduimus, oculos tamen attollamus ad iſtam vivam diſciplinae veteris imaginem, quam, ut conſpectior eſſet omnibus, & temporibus, & gentibus inſculpſit nuper Deus in ipſo met Eccleſiae capite Clemente XI., cujus ex ore, atque operibus vera pietas vocem, & faciem emittit ſuam. Neque enim ille alio nomine maximam,

quam

quam diu recuſavit, ſacrorum poteſtatem accepit; niſi ut ſummum ſubeundo moleſtiarum, & extremum ſeveritatis, & abſtinentiae ſibi, & ſuis imperando, immortalibus concionum ſuarum verbis, perennibuſque chriſtianarum virtutum exemplis panderet omnibus verum Eccleſiae ſenſum, & priſcae diſciplinae lucem reſtitueret.

Atqui, ſi oblivione veterum canonum effluit nobis graviorum praeceptionum utilitas; nihilo majorem fructum capimus e legibus humanis, quas rabularum ſtrepitus, & procellae forenſes pene merſerunt. Quotuſquiſque enim eorum, qui foro ſunt operam daturi hac aetate ſtudium Romani juris ab ipſo contextu legum auſpicatur; & non potius a jejuna, & exili aliqua congerie ſterilium definitionum, ac puerilium regularum, quas ubi ſex menſibus defunctorie percurrerint, & aliquantiſper indicem aliquem rerum judicatarum perreptaverint, continuo ad ſubſellia prodeuntes, tamquam ex tripode fundunt juris oracula: ut noſtris temporibus frigida eſſet ac tenuis illa tua gloriatio, Marce Tulli, qui Servio Sulpicio, ſi tibi ſtomachum moviſſet, juriſprudentiam triduo profeſſurum te minitabaris: id enim jam de ſe nobis auda-

cu-

culus quiſque puerulus pollicetur, dum elementorum literariorum ordinem teneat memoriter, quo ſit ad conſulendos indices librorum idoneus; & primoribus labris ſordes illas conſceleratae latinitatis attigerit.

Proh veſtram fidem, Quirites, quo ruunt mores, legeſque illae, quibus condendis omnem graecam ſapientiam ad vos traduxiſtis; quarumque ſalubritate nationum omnium vitia emendaſtis! En quo vergit ſanctitas legum illa veſtrarum, quae vobis jus in animos, & corpora tribuere barbarorum; quibus bello perdomitis, communione Romani juris, non ſervitutem inhumano, & bruto Perſarum, Aſſyriorumque more; ſed rectum afferebatis uſum libertatis, quam leges veſtrae diſtributione rationis, & exercitatione juſtitiae, a violentia, & a vitiorum nexibus expediebant. Quo nomine, Quirites, juſta bella ſemper & pia geſſiſtis; juſtumque in orbem terrarum imperium vobis paraſtis. Jus enim naturae ipſum, quo immanitas rationi ſubiicitur, ſubegit legibus veſtris barbaras gentes, per vos ad humanitatem a feritate traductas.

Has obſecro leges, Quirites, eone tradidiſtis aliis, ut vos amitteretis; an potius, ut in illis gloriam perpe-

petuo ſervaretis veſtram; & apud omnes populos latinae locaretis fundamenta virtutis: quo ubicumque jura veſtra conſiſtunt, ibi, erepta quamvis dominatione, nomen tamen, & prudentia regnaret, ac juſtitia numquam interitura Romanorum. Quae, diſſoluta militari diſciplina, per quam terrarum orbem diu coërcuiſtis, omnia tamen vivunt adhuc, viventque ſemper in latinis hiſtoriis, & legibus: ad quarum contextum, ſi mentes referetis, & earum ſententiam, quam vel ignorantia, vel verſutia forenſis interpolavit, repetitis e ſcriptis ipſis conditorum, & mentibus majorum unde deſcenderunt; occurſu, atque conſuetudine ſimilium ingeniorum priſcarum virtutum ſemina continuo veſtris in pectoribus refloreſcent, alenturque memoria laudum, legumque veſtrarum: a quarum diuturna lectione rationem accipietis, qua caſus omnes regatis humanos, vertenteſque vos in veterum formam animorum, revocabitis Romanos mores, diſcetiſque ab illis lenitudinem cum ſeveritate miſcere, ſummumque jus aequitate temperare, providere, ac praecidere captiones: tandemque aſſueſcetis cogitare, atque invenire ſimilia. Eodemque ſtudio patebunt etiam vobis aprici, amoenique re-

receſſus, non latinae modo, ſed graecae etiam eruditionis, quae noſtris eſt interſperſa legibus e graeca ſapientia natis, & graecarum diſciplinarum fructu, per Juriſconſultos veteres enutritis.

Ut non mirum ſi contemta in foro cognitione antiquitatis, legum quoque uſum amiſerimus; earumque locum ſubierint opiniones inconſultae, atque avarae pragmaticorum; ſive potius tabellionum, atque ſcribarum; quarum turbinibus adeo romanae ſanctiones obruuntur; ut ſublata juris poteſtate, ubique dominentur arbitria; nec jam homines legibus, ſed leges hominibus obſequantur: neque ad aliud ſupereſſe videantur, niſi ad triſtem reminiſcentiam antiquae majeſtatis. Adeo ut de noſtris temporibus Plautum vaticinatum exiſtimem, cum ait: *Mores perduxerunt leges in poteſtatem ſuam.*

At vos, qui Romana jura impune, immo, & ingenti veſtro cum lucro, ac dignitate conturbaſtis, contenti ſaltem fuiſſetis veſtra fallendi felicitate; neque librorum veſtrorum peſtilentiam poſt mortem veſtram reliquiſſetis, in fraudem coniicientes poſteritatem, depulſam per vos, non modo a primis conditoribus juris; ſed ab Accurſianis

etiam,

etiam, & Bartolinis, aliiſque melioris notae interpretibus, tamquam ab auctoribus nullius uſus. Vah homines emortui pudoris! Ecquid erubuiſtis imperitiam veſtram defendere, mentita legum deſuetudine, ac ſubducere aliis, quae vos propter. barbariem, & ignaviam veſtram, & praecipue propter ignorantiam latini ſermonis, omnino deſperaſtis? Itane vero? Quoniam orbem romanae juſtitiae ad univerſa patentem, & humanos eventus omnes, caſuſque ſingulos civilis vitae, vel expreſse, vel tacite comprehendentem, pro modo ingenioli veſtri ad paucas contraxiſtis quotidianarum quaeſtionum: ideo nos reliquas controverſias infinitas vobis ignotas, non ex legum codicibus, neque ratione ulla ducta e radicibus juris; ſed ex auctoritate, ſive ex erroribus veſtris definiemus: cogemurque univerſi deſipere, propter deſipientiam veſtram, qui labem hanc in juriſprudentiam effudiſtis; quique majeſtatem, ac reverentiam legum tranſtuliſtis ad ſomnia privatorum, & ad res judicatas: ut Romana monumenta boni, & aequi everſa videamus ab uno, aut altero indocto, & mercenario, emtoque ſcriptore; cui auctoritatem peperit error in plurium ſcriptis, aut fraudulenter,

aut

aut imperite multiplicatus.

Hanc obſecro librorum inſaniam, & legum veſtrarum calamitatem, atque contumeliam depellite aliquando, & mercimonium hoc nugarum procul auferte, Quirites; redeuntes ad Juſtinianeos libros, nempe ad ſedes ipſas juſtitiae Romanae, de qua ſi hominum pravitate opes haurire non licuerit tantas, quantae ab injuſtitia, & ignorantia profluunt; animum tamen priſcum illum inde recipietis veſtrum, opum, fortunarumque contemtorem, & immortalium bonorum compotem: virtutum nempe maximarum, quae a Romanis proficiſcuntur inſtitutis. Quibus e legum veſtrarum ſanctimonia ſuſcitatis, latina juſtitia, latinumque nomen in poſterum imperabit.

J. VINCENTII GRAVINAE

DE

Canone interiore.

Oratio VI.

Ad ſuos juris Pontificii auditores.

HABITA ROMAE ANN. MDCCIII.

VEſtra, juvenes, in hoc Archigymnaſio aſſiduitas, atque modeſtia, veſtraque diſcendi cupiditas, poſtulare videtur a nobis, ne proximis vacationibus, vos abſque aliqua utilitate, atque occupatione, ſtudio veſtro digna, dimittamus. Cum autem quotidie ſacros a nobis exterioris diſciplinae Canones accipiatis; decet ſane, ut inſtantibus jam ſolennioribus poenitentiae temporibus, recurrentibuſque annuis diebus funeris illius, unde nobis beatae vitae proceſſit aeternitas; referatis hinc vobiſcum interioris diſciplinae rationem: ex qua quiſquis veſtrum, ab ſtu-

dio legum jus reddere aliis addiſcit, ſciat in poſterum, quod eſt longe difficilius, jus reddere ipſi ſibi, atque ab animo ſuo propulſare injurias corporis: quique totos dies a civili ſcientia docetur alios regere, norit, quod magis intereſt hominis, regere ſemetipſum; nec modo cum civibus, dum in hac vita mortali moratur; verum, & cum propriis affectionibus, tuto ac tranquille ad beatam ſpem immortalitatis habitare. Quid enim prodeſt tribuiſſe unicuique ſuum, exteriorique juſtitiae uſu compoſuiſſe lites alienas, quando animi noſtri litigiis diſcindimur, & nobiſcū perpetuam injuſtitiam exercemus, tradentes mentem in corporis poteſtatem, iramque, atque cupiditatem ſupra rationem attollentes: permutatis contra naturae legem ſingularum facultatum officiis.

Quo igitur ſimul cum tranquillitate publica quiſque propriam aſſequamur; oportet omnes juris regulas introrſum retrahere, artemque juſtitiae transferre ad animum noſtrum; ut iiſdem ſapientiae luminibus, quibus injuſtitiam compeſcimus aliorum; injuſtitiam propriam, nempe noſtrarum cupiditatum intemperantiam perdomemus.

Igitur, quia pars noſtri, quaſi lumen,

men, & oculus interior cognoſcendis, diſcernendiſque rebus vacat; pars vero alia, coeco appetitu ducta, volvitur in ſenſuum tenebris; ne ſimus, obſecro, adeo nobis injurioſi, ut naturae diſſolvamus armoniam; ſed potius ex divina inſtitutione regimen, dominiumque noſtrorum omnium, providenti facultati, verumque a falſo, & aequum ab iniquo diſtinguenti unice permittamus. Ubi enim nobis ratio, quae gubernaculum eſt animorum imperaverit, juſtitiam pariet interiorem; perinde atque lex Civitatibus praeſidens, juſtitiam creat externam: cum ratio lex privata ſit; lex autem ratio publica, quae de multorum ratione, conſiliiſque coaluit, ut in communes cederet mores. Has boni, & aequi arbiter, aſſertorque futurus, niſi noverit in ſemetipſo locare partes, numquam extra ſe certe profecerit, quantumcumque hauſerit e fontibus Civilis, & Pontificii juris. Vir enim injuſtus, quo peritior fuerit juris, eo peccabit profecto liberius; quia poenas cavere didicit, ac peccandi tempus novit, locumque tutiorem.

Facultates autem animi recte locare, atque intra hominem fundare juſtitiam, humana ſimul docet, ac divina ſapientia. Prae qua, etſi huma-

na caliget, utemur hac tamen, veluti cortice utuntur nare incipientes; neque omnino philoſophiae munera negligemus, quae naturalis juſtitiae vires explicavit, aſſeruitque regnum rationis humanae: in qua, velut in tabula, divinitas cum notitia ſui, honeſtatis leges inſculpſit aeternas. Quas profecto leges vitiis in hominibus conſepultas exuſcitavere philoſophi, provocantes cognitionis igniculos, ac divinae naturae ſimplicitatem pandentes, tollenteſque multitudinis Deos, quorum auctoritate, atque exemplis, mortales miſeri vitia diu aluere ſua: dum ab Diis ipſis, quibus humanas affectiones adſcribebant, criminum omnium exordia ducerent.

Quamobrem Socrates, cum juſtitiam videret, metu Deorum non ſatis munitam, diſputationibus ſuis prodidit poenas interiores in animis injuſtorum, ad praeſentem quoque criminum ultionem excubantes: quo intelligeremus vitia ſecum ſuos perpetuo circumferre carnifices, moerorem nempe, taedium, poenitentiam, & odium, fugamque ſui: Quibus calamitatibus ſibi cognatis injuſtitia regios inter apparatus miſerrime torquetur, & in opulentia, faſtuque ſuo cruces inveniens, acerbiſſime laniatur. Contra

ve-

vero Juſtitiam, etſi opibus omnibus exutam, continere tamen erumpentem ex ſeſe ipſos inter cruciatus, beatitudinis fontem, animumque optime ſui conſcium in medio flammarum ingenti laetitia perfundentem, eaque poenas omnes corporis exuperantem. Quibus notionibus, tamquam alis explicatis, Plato adeo ſuperne pervolavit, ut in libris de Republica imaginem etiam adumbrarit infinitae, ac divinae juſtitiae, quae humanitatis vitium emendavit.

Quid mirum igitur, ſi majores noſtri, & Eccleſia univerſa longa tredecim ſaeculorum ſerie uni, & ſummo Philoſophorum Platoni, ſcholas aperuere Chriſtianorum? Quid mirum ſi tam exiguum diſcrimen inter Platonicam, noſtramque doctrinam poſt veteres PP. Divus Auguſtinus animadvertit? Quid denique mirum, ſi Platonici ante alios, ab ipſo exordio religionis noſtrae, ad Chriſtiana Caſtra tranſeuntes, ad eam propugnandam ſe Apoſtolis obtulerunt? Illud vero mirum eſt maxime, quod ſophiſtarum primores, ne a magiſtris redire cogantur, ad diſcipulos aſſidue garriunt, Platonem nempe, utpote nobis magis affinem, exulare a noſtris debere ſcholis. Quaſi tutius cum

hoſtibus, quam cum amicis foedera ineantur; ac rectius nos homunciones conſulamus, quam Dionyſius Areopagita, Juſtinus Martyr, Athenagoras, Irenaeus, aliique diſcipuli, ac familiares Apoſtolorum. Adimunt igitur nobis Platonicam doctrinam, quae priſcis Chriſtianis erat quaſi quaedam naturalis initiatio pietatis: dum novam virtutis vitam ingreſſuros, veterum vitiorum illecebris exolvebat.

Verum enim vero Philoſophi emendandam quidem naturam humanam autumabant, reſectis deſideriis inanibus; non tamen radicis ipſius vitium animadverterunt, atque corruptelam humanitatis univerſae, a qua niſi tota diſceſſerimus, numquam exibimus a vitiis. Atqui non potuiſſent illi totum veterem hominem tollere, cum novum alium, & meliorem ſubſtituendum non haberent. Suboluerat enim fortaſſe per Hebraeorum doctrinam alicui ſapientum vetuſtiſſimo haec humanae naturae contagio; veluti Herodoto, qui ex Othani perſona dixit. φθόνος ἀρχῆθεν ἐμφύεται ἀνθρώπῳ *homo ab ipſamet origine ſua malignitatem contrahit*. Sed quiſnam alius caput hoc malorum, nempe hominem ipſum per naturam genitum praecidiſſet, niſi Deus ipſe, qui, humana carne

ſuſce-

ſuſcepta, loco veteris, novum reddidit hominem per gratiam procreatum? cui alendo Sacramentorum nobis reliquit, & Evangelicae doctrinae coeleſtem ubertatem, per quam dum nos metipſos abiicimus, eoſdem nos longe felicius invenimus.

Nos enim ipſos abalienantes, excutimus opum, honorumque cupiditatem, & livorem, & invidentiam, aliaſque periculorum, & anxietatum, & laborum radices. Quibus amotis, non modo temporariam, ſed immortalem tranquillitatem impetramus; deponenteſque caducum hominem, divinum in aeternitate ſubimus. Quae merces immortalitatis, non permutatione, ſed contemtu noſtri, & infinita aeſtimatione meritorum Chriſti comparatur. Quibus induemur, ſi omnes appetitiones noſtras divinitati contrarias extinxerimus. Unde a Chriſto admonemur, ut ſi per oculos cupiditates, & libidines concipiamus; ipſos met nobis eruamus oculos: hoc eſt vitia illa, quae ſunt nobis cariora ipſis oculis extirpemus: ne dum eis fruimur, totum corpus, nempe vitam beatam, & ſpem divinitatis amittamus. Hinc & ab Evangelica doctrina homini ſui ipſius amor eximitur. Cum enim homo ſit concretio vitiorum, dum ſe

quiſque diligit, aſſerit ſibi vitia illa, ex quibus miſerias contrahit ſuas; ut nullius odium tantopere noceat, quam amor cujuſque proprius. Hinc qui ſe met oderit, hoc eſt vitioſitatem humanae naturae abominetur, eadem opera ſeſe plurimum diligit. Liberatur enim a vitiis, quae ſaevius tumultuantur in amatore ſui ipſius, dum indulgendo ſibi, noxiarum cupiditatum intra ſe alit incendia. Hinc eadem divina ſapientia nos hortatur, ut condamus Theſaurum in Coelo; ubi nulla aetate, nullo raptore conſumitur; opeſque negligamus humanas, quas longo labore paratas, & ingenti periculo cuſtoditas, fruendas relinquimus aliis, aut potius profundendas. Opes enim nemo magni faciet, niſi qui earum quaerendarum laborem periclitetur: ut, cum quaeſitis ab ſe per mortem imminentem nemo fruatur; & relictas ab alio quiſque contemnat; nullae divitiae dominis proſint ſuis. Unde cogor, ſi per te, Clemens XI. licuerit verbis tuis elegantiſſimis exclamare. *O fallaces divitias, Chriſti paupertate damnatas!*

Hinc ad infantium, & parvulorum conditionem, ac ſtatum a Chriſto revocamur: non modo ut recentem ab eo naturam, expulſa veteri, accipia-

piamus; & ad puerilis animi candorem, ac ſimplicitatem remigremus; verum etiam, ut vilibus, & exiguis, atque parabilibus contenti ſimus, ne quaerendis majoribus, ac difficilioribus, longius a Deo, & a nobis aberremus.

Et quoniam, opinione noſtra, falſo naturales neceſſitates augentur; abſurdum fore oſtendit, ſi natura quae volucribus, & plantis cibum, veſtemque paravit, victum & indumenta inviderit hominibus; quibus non modo Terram, ſed, & Coelum Deus benigniſſime patefecit. Ipſi nimirum nos propriis cupiditatibus neceſſitates nobis attraximus: cum hominem ad mentis cultum procreatum, traduximus ad cultum corporis, variis deliciis, veluti venenis, debilitantes robur noſtrum: ut praeter naturae dona, opem petere cogamur ab artificiis hominum; & cum nulli ſua regio ſufficiat, victum, & veſtitum procul expectemus, vitamque totam in parandis vitae ſubſidiis occupemus.

Superbiam vero, & iram, quibus aſſidue jactamur, duobus potentiſſimis remediis compeſcuit, animi dimiſſione, quam humilitatem dicimus, & caritate: qui enim de ſe humiliter exiſtimat, neque honoribus anteire concu-

piſcit, neque loco motus, ob acceptam injuriam, excandeſcit, utpote ſuae imbecillitatis conſcius. Quam ſane imbecillitatem quiſque profiteretur, ſi humanae naturae languorem, & appetitionum vanitatem animadverteret: ut nihil aliud ſit animi dimiſſio, niſi ponderatio humanitatis, ac recta aeſtimatio cujuſque ſui. Quam ſi veram noſtri cognitionem accipiemus, neque bonis dignos nos, neque malis indignos arbitrabimur. Unde neque indignabimur ſi non extollemur; neque ſi deprimemur, omnino contriſtabimur; atque ita ſubacto animi tumore, cruciatus effugiemus, qui non in parandis modo, & amittendis; ſed & in gerendis honoribus perferuntur. Impetratorum enim bonorum gaudium, exhaurit ſtatim aviditas, anxietaſque novorum; ut non tam laetum ſit praeſtare minoribus, quam ſuperioribus cedere moleſtum. Aucta enim dignitate, creſcit ambitio; quae ſi attigerit ſummum, nec habeat quo evagetur; tum veluti Charybdis undas reſorbens ſuas, intra ſe vehementius exaeſtuat, & omni ſpe feliciter defuncta, cupiditas vertitur in moerorem. Qua de tempeſtate, nos a Chriſto inſtituta humilitas ſola eripuerit: iram vero, & prolem illius odium, livoremque, Chriſtiana ſola

ex-

extinxerit caritas: quae amorem hominis cujuſque proprium ſurſum extulit, atque ad unam reflexit infinitam, divinamque naturam. Quae cum ſit orbis bonorum omnium, jure ſuo, ſibi vindicat amorem noſtrum: cum extra ſe nihil bonum, atque amabile inveniatur, niſi quod ipſius Dei cauſa, ejuſque juſſu proponitur diligendum: quale ipſum eſt hominum genus proximorum nomine veniens; ſine quorum amore mutuo, nulla vel publica Civitatum, vel privata pax exstiterit ſingulorum. Non minus enim animus hominis odio, & ira, quam ſeditionibus Civitas, turbiſque diſcerpitur. Unde non mirum ſi amor cujuſque proprius, caritati oppoſitus, motum, & bellum excitat diſcordium inter ſe affectionum: quibus cum privatim, tum publice componendis, caritas mutuam inter homines incommodorum tolerantiam, & commodorum voluntariam communionem inſtituit. Quamvis igitur aliquibus philoſophorum interluxerit veritas haec humanitatis ab origine ſua vitiatae, quod quidam ſignificare videtur, cum ait praeceptorem ſuum intellexiſſe.

. . . . Vitium vas efficere ipſum,
Omniaque ipſius vitio corrumpier intus.

 Ta-

Tamen mederi malo non poterant primo, quia totum hoc divinum erat reparationis opus; deinde quod coeleſti hoc miniſterio duarum caruere virtutum: quarum altera cupiditatem, altera oppreſſit iram: ut philoſophi tantum ad excindendam, hae vero divinae ſatellites ad evellendam arborem vitiorum incumbant. Qui ſeſe igitur contemſerit, haud indigne feret ſi ab aliis contemnetur; & laeſus poenas non repoſcet: ſed ultrò remittens ultionem, immo, & novae ſeſe offerens injuriae, non modo exarmabit alienam iram; ſed pudore afficiet aggreſſorem, eumque ab inimico, ſibi amicum, & obnoxium reddet ſola patientia, ſeu potius magnitudine animi. Magnificentius eſt enim condonare, quam vindicare injuriam: non enim condonamus niſi victo, nec ulciſcimur niſi majorem, aut parem: ut qui obliviſcitur injuriarum, ſi non potentia corporis, at celſitudine mentis vincat inimicum; ſibique, atque aliis tranquillitatem pariat; ultio enim geminat, multiplicatque odia, & pericula; remiſſio vero vertit odium in amorem. Ac ſi de nobis humiliter ſentiendo, alioſque, Dei cauſa, diligendo, facile feremus injurias inimicorum; longe facilius aliorum, ac prae-

ci-

cipue amicorum vitia ſuſtinebimus. Introſpicientes enim animi noſtri labem, trabemque oculis noſtris objectam expendentes, pro nihilo ducemus aliena ulcera, & feſtucam in oculis amicorum: ideo aliis parcendum putabimus, ſi nobis ut parcatur expetamus.

Quid vero dicam de moleſtiis, quae veniunt a rebus inſenſibilibus; de morbis, de tempeſtatibus, de jactura rei familiaris, de morte, atque calamitate neceſſariorum? haec omnia, quae neque militum copiis, neque opum abundantia, neque imperii magnitudine vincuntur; ſola nimirum patientia Chriſtiana ſuperantur.

Hac eadem enim virtute, qua dominamur animis noſtris, res etiam ſubijcimus nobis externas; a quibus pro modo cupiditatum in acquirendo gaudium, & in amittendo triſtitiam capimus.

Etenim ubi mentem conjecimus in aeternitatem, noſtra rerum caducarum opinio, ſtatim extenuatur; & earum ſive adquiſitionem, ſive jacturam tanti non putamus, ut ex felici, aut triſti eventu admodum commutemur. Unde nobis difficile non fuerit invicta tolerantia, graves, atque acerbos levare, ac lenire caſus. Hanc ve-

vero adverſorum ferendorum facilitatem opulentiores vix aſſequantur: utpote qui plura poſſidentes, tenacius haereant rebus caducis: quarum amore irretiti, alas fruſtra tollere conantur ad divinitatem; ad quam pauperes, utpote a rebus externis expeditiores, longe felicius convolarint. Subtractis enim divitiis, & honoribus, quae ſunt alimenta vitiorum; ſurgunt continuo germina per Chriſtum conſperſa virtutum; quae ſi radices egerint interius, in exteriorem etiam cultum perfundentur, & inſtar arboris bonae, ad aliorum etiam exemplum, ſaepe florebunt.

Contra vero Phariſeorum pietas, quorum numquam copiam defuturam Paullus, & Chriſtus ipſe praedixit, inſtar arboris malae, malos etiam ferebat fructus; non enim gignebat niſi ſimulatores pietatis, pares Magiſtris: quia ritibus tantum occupabantur externis; interius vero volvebant avara, & ambitioſa conſilia; quibus expediundis imaginem ſumſere ſibi perfectae virtutis: cujus opinione pravitatem animi ſui regentes, majori auctoritate apud populum, & magiſtratus vitam calumniabantur eorum, ſuper quorum ruina dignitatem ſibi molirentur. Hinc a Chriſto ſepulchris comparabantur;

quae

quae magnificentiam ſuam omnem promunt extrorſum; introrſum vero nil niſi putorem, tabemque recipiunt. Hinc ab illo Hypocritae appellabantur, ſive hiſtriones; proptereaquod applicarent vitiis perſonam probitatis, & livorem ſuum religione praetexerent. Quibus fraudibus in hac vita, veluti in ſcena tantopere attollebantur; ut ab omnibus damnandi damnarent omnes; jus dicentes iis, quorum ipſi judicium ſubire debuiſſent; & praeceptorum partes agentes; cum tranſire oportuiſſet ad diſcipulos; non ſolum ut aliorum acciperent; ſed ut veteratoriam ſuam deponerent artem, vaferrimamque doctrinam: cujus fraudulentia ſerpens per novas divinarum legum interpretationes, aeterna jura furtim ſubjiciebat affectionibus humanis; & opinandi licentia implebat adeo vela cupiditatum, ut profeſſores illius poſtquam rapacitati ſuae pietatis cauſam praetendiſſent, neque a captandis hereditatibus, neque a circumveniendis pupillis, neque a devorandis viduarum ſubſtantiis abhorrerent.

Iidemque illi, qui laqueos tendebant legibus, eaſque ancillas ambitionis propriae reddebant, in rebus tamen exigui momenti, tantam religionem adhibebant, ut refugerent, homines

nempe meticuloſi, & ſimplices, aegrotos curare Sabbatho; divinumque Praeceptorem noſtrum arguerent, quod beneficentiam ſuam hominibus eo die praeberet. Unde illis oſtendit non hominem propter Sabbathum, ſed Sabbathum, ritusque alios, hominis cauſa, fuiſſe inſtitutos; ideoque novos Moſaicae legis doctores a ſenſu ejus aberrare longius; quod ſuperſtitioſa ſimul, & captioſa verborum interpretatione voluntatem legum, nempe caritatem extinguerent: cui nutriendae lex ad homines per Moſen a Deo proceſſerat.

Cavendum igitur, adoleſcentes, ne leges quas addiſcit is, ſive Caeſareas, ſive Pontificias, animo impuro contrectetis, veſtroque vitio ſenſus earum corrumpatis; atque adnitendum, ut interiorem identidem excolatis legem, expromentes ex vobis, atque afferentes ad haec ſtudia honeſtatem, caritatem, & fidem: quibus diſcipulorum virtutibus nihilominus, quam Praeceptorum vocibus leges illuminantur. Vertit enim eas quiſque in proprias affectiones, tribuens illis animum ſuum; ut pravus animus, pravas etiam opiniones, ex invitis utcumque legibus protrahat, quas tuentur argutiis dialecticorum. Unde non mirum, ſi

ſi non modo judicia, ſed & mores hominum opinionibus regantur a ſententia legum, & Canonum alieniſſimis.

Quamobrem ei, mea ſententia, Deus fuit maxime propitius, qui parum inter Sophiſtas noſtros habeatur acutus. Is enim, facultate carens, tuendorum errorum, armiſque falſitatis exutus, minime norit vitium cum virtute componere; neque audebit perfricta fronte dolum, ultionem, rapinas, injurias, uſuras, & nefarium qualecumque ſcelus, legum auctoritate propagare. Unde communi ſenſu ductus humanitatis jura, ſive humana, ſive divina in partem accipiet candidiorem; tantoque amplius in cognitione veritatis, & boni, & aequi arte profecerit, quanto minus in verborum fraudibus excelluerit.

Utinam vero illa perpetuo deploranda tempora, quae acute delirando, & incaſſum obſtrependo, cum vulgi ſtupore, vulgarique pompa, ingenti ſumtu tranſiguntur; cultu latinae linguae, civiliſque, ac ſacrae hiſtoriae ſtudiis a juventute occupentur! longe profecto minus eſſet vobis in addiſcendo difficultatis, & laboris nobis in docendo ſubeundum. Acceptis enim priſcis loquendi formulis, cognitiſque ab Hiſtoria moribus, tum Romanae Rei-

Reipublicae, cum veteris Eccleſiae; clavim jam legum, & Canonum teneretis, aque radices attigiſſetis eorum. Quam gravem ſane, ac noxiam jacturam temporis, incremento laborum, cenſeo reparandam; ſimulque incumbendum, ut exteriorem diſciplinam, quam hinc aufertis, perpetuo animi cultu ad interiorem naturae, atque Evangelii legem revocetis. Dixi.

J. VINCENTII GRAVINAE

JURISCONSULTI.

PRO

Romanis Legibus

AD

Magnum Moſchorum Imperatorem.

ORATIO VII.

QUos honores heroibus olim ſuis ingentium beneficiorum praemio tribuerat antiquitas, uberius tu, ſi Religio ſineret, Potentiſſime Moſchorum Imperator, ſuſcepiſſes a populis tuis, quibus juvandis & natura ipſa locorum, & mores gentium earum, & mortalium ceterorum opinio, in dies a te, incredibili felicitate, ſuperantur. Si enim vera e falſis evolvero, & e vetuſtis monumentis excitavero, tecum-que

que commiſero, non fabuloſos illos Deos, ſed vera, & nativa exempla, praeſtantiſſimorum virorum, unde ſuorum nomina, umbraſque Deorum ad inſanos populorum cultus, Poëtae perduxerunt; certe benefactis illorum tua longo intervallo, tum difficultate rerum, tum immenſitate regionum, tum denique infinitate populorum antiſtare judicabuntur. Heroum enim, & commenticiorum numinum germina, ſeminaque fabularum ſurrexerunt ex rebus admirabilibus inter Afros potiſſimum geſtis; apud quos fertur Uranus primus contemplator ſyderum, cultorque populorum, ac parens numeroſiſſimae prolis, quae Titanum ſoboles, a matre Titea nuncupatur. Ex quibus Atlas paternorum ſtudiorum celebrior aemulator, ac ſeptem filiarum genitor fuit; inter quas Maja ex Jove Saturni filio Mercurium peperit utiliſſimarum artium inventorem. Aliae vero alias Deorum generationes ediderunt, & filiorum virtute meruerunt, ut ſyderibus plejadum omnes nomine a poſteris inſererentur. Aſt Atlantis frater alter Saturnus procul Africa, paternas artes, & beneficentiam trahens, ad Siciliam ſe, atque Italiam excolendam, noſtroſque mores emendandos contulit; at-

atque turres extruere, urbeſque munire docuit; ſuſcepitque de conjugio Rheae ſororis Jovem: qui terrarum peragrans orbem, & gentes, in quas incideret ad humaniorem vitam, uſumque utiliorum artium traducens, eam beneficiorum ſegetem protulit, ut pater ubique locorum appellatus, non modo gratia populorum, & opibus fretus Patri regnum eripuerit; ſed poſt mortem in coelo a ſtupore hominum locatus, imperium in ceteros, opinione mortalium, occuparit. Oſiris porro Aegyptius, & ſoror Iſis, unde Baccum ſuum, & Cererem Graeci abſtulerunt, agrorum cultum, & vini uſum, & frumentorum ſationem, & jungendorum armentorum artem tum finitimis, tum remotis etiam populis Indos ad uſque pandentes, & ipſi locum inter Deos invenerunt. Neque alia ratione reliqua Saturni, Joviſque progenies mortalitatem ſuperavit; niſi quod vel armorum uſum, ut Mars; vel nuptiarum ritus, ut Juno; vel, ut Venus, amatorios luſus; vel venationem, ut Diana; vel, ut Minerva, lanificium; vel, ut Vulcanus, aeris, ferrique cudendi, metallorumque ſolvendorum peritiam; vel melodiam, & poëſim, & medicinam, ut Apollo aperuerint; vel demum, quod longinquis peregri-

nationibus, expeditionibuſque ſuſceptis, immanitatem e moribus hominum evellerint, ſuiſque laboribus locorum, & animorum aſperitatem edomuerint; ut monſtrorum, ſive vitiorum debellator Hercules, Afer & ipſe: qui regionis illius in ora columnis impoſitis, terras, quas objerat omnes, oceano diſterminavit. Hujus imitatores morum, Graeci duo rebus quidem geſtis, & virtute minores; verum ob recentiorem facinorum memoriam, graecorumque Poëtarum ſtudia notiores, illius & nomen ſibi, & laudes uſurparunt: quorum alter, bellica virtute florens, ludos inſtituit Olympicos; alter imperio Euryſthei, pluribus diſcriminibus ſuperatis, Libici Herculis exemplo, columnis extremum Europae definivit.

Tu vero quovis Hercule valentior, ferociſſimos inter Sarmatas, utcumque ante te recentioris diſciplinae rudes, a praecipuis, & antiquioribus vaſtiſſimae ditionis auctoribus exortus; cum vix dum in tuam tutelam veniſſes, populorum tutor creatus, Imperium ſuſcepiſti diſcriminis inter Aſiam, & Europam ignarum, impatienſque terreſtrium, & maritimorum finium. Qua in fortuna aetatem prudentia, ingenio rerum uſum antevertens vin-

cen-

cendo dimicare per caedes, & ſtrages hoſtium didiciſti; atque in Aſſofi expugnatione ſub Germanis Ducibus ad tua ſigna venientibus inter Cimmerias Maeoticaſque pugnas, interque triumphos, palmaſque tuas, novae militiae tyrocinia populis exibuiſti. Talibus clarus praeliis non modo circumfuſis ditioni tuae Scytis, a quibus Moſchorum Imperium graviter premebatur, quorumque incurſionibus lacerabatur & rapinis praedarum licentiam eripuiſti; ſed eoſdem agro multatos, ac ſuprema dominatione ſpoliatos, adeo contriviſti, ut regna illa, quae Moſchos civilibus diſcordiis fractos vectigales fundos fore ſibi ſperabant, ad ingentia tributa compuleris. Illis vero Imperio adjectis, & omnibus jam ad nominis tui terrorem terga vertentibus, per ignotos Europae, Aſiaeque ſeptentrionales tractus victrix potentia tua libere vagatur; neque alia potentia coërcetur, niſi elementorum, & naturae: quae abſumtis jam humanis viribus, nihil armis tuis invenire potuit opponendum; niſi glacialem Oceanum, & divinam ipſam voluntatem, quae non patitur univerſitatem rerum a mortali poteſtate ſuperari.

Neque contentus armis debellare

fe-

feritatem, victorias omnes victarum etiam ad gentium commodum convertens, eam, pacis artibus, conaris extinguere. Quamobrem ſi, quos memoravimus, Dii delirantium antiquorum, quod per ſe invenerant, aut natali e ſolo traxerant, vel ampliarunt inter cives, vel exteris contribuerunt; tu non ſolum partam tuopte ingenio humanitatem, proprioque marte ſuborientem aequitatem ſeruiſti primus inter tuos, ſed ſupra majorum auſus, contraque mortalium omnium fidem, perrupiſti ſolus Regni leges inhoſpitales, ac diruiſti munimentum barbariae, murumque illum dejeciſti, qui civilis ſtatus felicitatem a tuis populis procul arcebat. Poſtquam autem, diſclusis tenebris, lumen urbanitatis in tot nationes intromiſiſti, omnium ſtupore, invicta conſtantia, nihil veritus in abſentia tua perfidorum inſidias, quae te celerius in Regnum revocarunt; ut bona populorum aliorum duceres ad tuos; nullo adhuc Moſchorum Regum exemplo, longinquam adeo, latamque peregrinationem ſuſcepiſti, ut per Germaniam, Bataviam, Brittanniam, extremamque Italiam pervagatus opes, ac theſauros omnes ſive militaris artis, ſive doctrinae ſyderum ac ventorum, ſive ſcientiae

na-

naturalis, ſive medicinae, ſive moralis doctrinae, ſive linguarum, & Graecae latinaeque antiquitatis, & eloquentiae; ac tandem quidquid in via tibi elegantius occurreret, aut fando tuam ad notitiam perveniret, in Regnum tuum transferres per peritiores doctrinarum, artiumque praeceptores, & rerum artifices: quos ingentibus praemiis conductos ad cultum populorum, & imperii tui gloriam tecum avexiſti, tamquam publicae felicitatis miniſtros brevi tecum triumphaturos de ignorantia, quae populis tuis pacis fructus, & proſperos bellorum exitus intercipiebat: adeo ut monſtra tanto plura tu ſuſtuleris, ac meliora pepereris, quam Oſiris aliquis, aut Hercules, aut Saturnus, aut ipſe Juppiter; quanto latiora, & munitiora erant in iſtarum vaſtitate regionum ignorantiae ac barbariei latibula, & cubilia vitiorum, non in privatis tantummodo moribus, verum & in ipſis Regni legibus, publiciſque ritibus turpiter ad aetatem uſque tuam haerentium.

Quamobrem quae olim ditiones ab ipſa creatione rerum omni litterarum, & bonarum artium, communiſque commercii utilitate carebant, continuo te ad imperium veniente, ac de celeberrima peregrinatione brevi re-

 deun-

deunte ſuſceperunt quidquid praeclarius ediderat Aegyptus, alueratque Graecia, poſteaque ſuis ſub ſignis propagavere Romani, ac reliqui mortales ab Imperio Romanorum edocti ad hanc uſque diem excoluerunt. Unde populi olim naturali tantum fortitudine ferocientes, praecipitique fervore ingenii aeſtuantes, arte vero utriuſque regendi, communibuſque aliorum populorum commodis uſque ab initio carentes, ope ſibi tua aetatum, & omnium gentium bona, brevi corripuerunt, ut voce una immutata, Imperium tuum jure ſibi tibique illud elegantiſſimi Poëtae poſſit attribuere.

Hic Petrus poſuit quidquid ubique fuit.

O ſi vitalem ſenſum tui, Naſo, cineres reciperent; minus certe flebiliter exilium tuum doleres; ubi per hunc aliquando non immanes illos inter aetatis tuae Scythas; ſed plures inter Anacharſes locatum te invenires! Tuque, Iphigenia, tam cupide fugam a Tauris hoc fortaſſe tempore non molireris; cum non humanis victimis immolandis, ſed Clementiſſimi Principis virtutibus in Poëtarum, & Oratorum coetu conſecrandis te brevi praefuturam; atque ad mite Regnum Thoantis tyrannidem nobiſcum una

per-

perventuram ſperares!

Atque hac una, praequam ex omnibus, Petre, cauſis, naturae ipſius conſilio, ac miniſterio Princeps videre creatus, quod non ſolum invenire propria, ſed convertere ad te noveris aliena; tamque preclara optione magiſtratuum, delectuque peritiorum in militari, ac civili facultate hominum, per alios optime praeſtes quaecumque Princeps edere per ſe ipſum a regnandi occupatione prohibetur. Cum enim reſpublica ducibus, magiſtratibus, & morum artiumque rectoribus, rerumque arbitris plurimis indigeat; ſingulorum quidem perfunctio munerum privatis; eorum vero congrua conveniensque attributio, & cretio, atque uſus idoneorum hominum, illi unice ſeorſum a muneribus aliis convenit, cui regimen traditur univerſorum; ne ſi Princeps magiſtratibus, & muneribus aliis obeundis diſtrahatur; Reipublicae regimen a civibus ipſo in rectore deſideretur.

Cum autem regium animum natura indueris, tanta clementia exundas, ut eam deflectere nequeas ab his populis, inter quos nihil Principi, & populis ipſis clementia periculoſius. Siquidem ij ſunt, ut niſi poenarum terrore conſervarentur, in propriam

ultro perniciem ruerent. Hinc regnandi ſors, omnium opinione feliciſſima, tibi tamen eo nomine accidit acerba, quod nequeas abſque univerſorum detrimento placere ſingulis: ut cum olim homicidae cujuſdam vitae peperciſses, iſque novum ob homicidium carnifici traderetur; debueris tu publicae propriam indulgentiam accuſare, quae luce damnato reddenda, illius poſtea manu innocentem perdidiſſet: ideoque humanae naturae vitiis ingemiſcebas, quod inſontibus vitam non niſi ſontium caede largiatur. Quae tamen communis naturae pravitas bonitatem fruſtra ſuperare conatur tuae. Nam inde poſt paullo cuidam ex noſtratibus dum ad ſupplicium raperetur, poenam non modo naturalis, verum & civilis mortis condonaſti: utque animi ejus morbo medereris, hoc ſibi ceteriſque ſalubre monitum adjeciſti dum ei gladium redderes.

Recipe, inquiens, *gladium hunc, ut eo non in ſubjectos meos poſthac, ſed in hoſtes utaris*. At ſi clementiam deponere cogeris in ulciſcendis injuriis alienis, omnem tamen eam large adhibes in remittendis tuis; utpote qui morſus lividorum cura, ſcientiaque Principis indignos judices, & magnifice toleres, rideaſque maledicentiam.

Poëtarum, quorum, ais, proprium eſse vana jactare, atque invenire falſa. Sed quid miramur in te calumniarum tolerantiam, qui & inſidias conjunctorum non ſemel, praecipue dum abeſses contra ſalutem tuam in perpetuam populorum calamitatem conſpirantium tanta magnitudine animi contemſeris, ut vix patefacta conjuratione, oblivionem injuriarũ nunciaveris; illique abs te timere deſierint, cum adhuc ab eis timendum tibi ſupereſſet. His tu virtutibus tãto ſupra tuum Imperium ſublatus, quanto illud regna ſupergreditur aliorum, jure damnas inanium ornamentorum, & gemmarum faſtum; ſolumque regum ornamentum, & nitorem ducis egregiorum gloriam, laudemque facinorum. Ideoque regias indutus veſtes, ridere ſoles amentiam eorum, qui te ab illis magis admirantur: quaſi augendis rebus externis proprium quidquam hominis augeretur. Nec raro eas tibi exuens adſtantibus largiris, ut non tam oculi fulgore illarum, quam animi virtutum tuarum adſpectu percellantur; exemploque tuo doceantur proceres divitiarum uſum, atque intelligant eas non eſſe utiles, niſi ad utilitatem deducantur aliorum, cum videant quaecumque ad voluptatem vulgo re-

ſeruntur, aut ad ſtultorum admirationem, revocari abs te ad cultum, exercitiumque liberalitatis: quo tantum nomine a ſapientibus opum bonorumque abundantia toleratur. Res nimirum homines non illarum officio, atque uſu, ſed ſua ipſorum opinione, atque affectione propria aeſtimantes, & fortunam in laudem ſuam ſtulte conferentes, non animadvertunt quo ſuperbius ex opulentia, & potentia efferuntur, eo vilius demittere ſemetipſos; quando naturam umanam, qua nihil ſub coelo ſublimius, rebus ſubmittunt inſenſilibus, & caducis, quibus viliſſimus quiſque hominum, divino judicio antecellit. Ideo, tu, qui res creatas non communi aeſtimatione metiris, ſed latitudine atque ſublimitate animi tui, qui omnia expendit ab infinitate; non mirum ſi maximus cum ſis, cognatum tamen Moſchorum Imperio Magni cognomentum averſeris; eo ceteris Major, magnique cognomine dignior, quod magnitudinem Deo tantum convenire profitearis. Unde tot gentium te victorem, non tam victoriis tuis admiramur, quam quod a tanta vaſtitate Imperii minime vincaris; neque in opibus, & fortuna; verum in earum contemtu praeſtantiam hominis poſitam arbitreris. Ecqua vero umquam

quam in te animi elatio ab opum bonorumque affluentia, ſi nihil tuum judicas, niſi quod quotidianus vitae uſus ad publicae majeſtatis alimentum abſumit; cetera vero non tibi, ſed populis ac publicis, privatiſque neceſſitatibus a divina providentia in manu tua fuiſſe depoſita palam edicas; neque modo vigiliarum, atque curarum cenſum, ſed & regiarum opum vectigal ampliſſimum, voluntaria lege, populis tuis perpetuo pendas? Hinc ex te praeclara illa vox quando in militaribus ludis ducem agens, ac ſtipendium tui muneris accipiens, ajebas, eam unice pecuniam dominio tuo cedere, quae propriis laboribus pararetur: nam publicam, cura tantum & cuſtodia teneri tua, uſu vero & mancipio eſſe populorum. O miram in tanta potentia aequitatem! O incredibilem continentiam in tam aetatis noſtrae libero more Imperiorum! O ſententiam quo minus familiarem regibus, eo magis neceſſariam, & regiis animis digniorem, quae regibus populos, non regum, ſed populorum ipſorum cauſa ſubjectos docet: ut ſi neque genus te, neque praeclara facinora extuliſſent; multitudinem tamen iſtam regnorum ex hac unice ſententia meruiſſes! Quamobrem qui ſummam teneas regnandi artem in

contemplatione ſolius publicae utilitatis, cultuque juſtitiae conſiſtentem; neque tam ab humano ingenio, quam a divino inſtituto prodeuntem, a cujus tantummodo uſu oritur ſalus, incrementum, & tranquillitas populorum; non abs re Ariſtotelis civilia praecepta, & politicorum libros a te in manibus familiaris tui nobiliſſimi, ac doctiſſimi hominis inventos, inutiles autumabas ad Reipublicae regimen iis, quorum animis alte inſideret, privatos quidem beate vivendi, recteque obtemperandi cauſa induſtriam, & fidem a Deo accepiſſe: principes autem beate utiliterque regnandi artificem unice habere opem divinam ad rectum virium & copiarum uſum. Juvenali vero, qui & apud eumdem erat, maxime plaudebas, dum inde inter plures, quibus delectaris, ea tibi ſententia promebatur:

Orandum eſt ut ſit mens ſana in corpore ſano.
Fortem poſce animum.

Quem tu Poëtam, & Graecos praeſertim ſapientiae magiſtros una cum veteribus Eccleſiae patribus in veſtram linguam convertendos aſſidue curas; ut illinc virtus, flammae inſtar prodiens, ac noxiam ſegetem vorans per omne tuum Imperium abſumendis vi-

vitiis late vulgetur; & inter haec adoleſcens inclytus filius tuus unicus univerſae ſapientiae praeclarus alumnus; concentu ſuorum populorum omnium, & conſenſu publico alacrius ad ſtudia feratur, atque inflammetur ad tutelam, & propagationem litterarum, quas infans adhuc & paene ab ubere nutricis exhauſit; quaſque omnibus in ſuis regnis inter ſcholas, tuo juſſu, inſtitutas, ipſe ſecum adoleſcere jucunde videt. Juvenis excelſe, ac certe non tam copia ditionum, quam educatione paterna beatiſſimus: per quam educationem non a regnorum tuorum titulis Regiam ſcientiam didiciſti, ſed a praeconiis litterarum, non induendo, ſed calcando veterum regum faſtu, magnificentiam animo vere regiam extruxiſti; neque fulgore gemmarum, quo involveris, & auro, quo Regia veſtra coruſcat; ſed egregiae indolis laude clareſcere conſueſti; per quam denique non aeſtimatione, vanaque opinione mortalis potentiae; ſed cognitione rerum immortalium fuiſti ad ſummam potentiam inſtitutus, rectum illius uſum arripiens a parentis vita, quae comperta tibi quotidie ſapientum documenta, perpetuis reddit exemplis. Felix profecto Juvenis, & felicia tecum Regna, quae patrem rebus ge-

ſtis, & aetate florentem diu retinebunt; & imaginem corporis animique paterni, paternamque gloriam per filium longo inde tempore conſervabunt; eamque auctam in dies plurimum videbunt bonarum artium incrementis, ac triumphorum numero, & nova ſemper prolatione terminorum.

Quod ſane Imperii tui, Magne Moſchorum Rex, incrementum, unice Moſchis pridem optandum, nunc, ut in proximum Helleſpontum incumbat bonis, & humanioribus omnibus eſt expetendum, qui Graeciam Doctrinarum nutricem non ſine frequenti profuſione lachrymarum hodie omni luce litterarum orbatam, & immortalibus ab ſe partis opibus jamdiu ſpoliatam, atque in tenebras, unde alios extraxerat, alte demerſam intuentur. Eo ſi tuis armis recludetur iter literis, & patriis inventis illinc jamdiu exulantibus, Graecia bonas ad artes ibi reſtituendas, novum ad ſe miſſum Orpheum admirabitur, eiſdem ex Getarum finibus, unde vetus ille ad eas inter Graecos inſtituendas conceſſerat: quem propterea Thracem communi tum forſan Arcticarum regionum nomine appellarunt.

Quid igitur, tua, Petre, virtute glo-

gloriosius, per quam effeceris, ut Moſcho de solo, unde immanitatem populi alii formidabant, nunc humanitas ab ipsis humanitatis auctoribus expectetur; & vetus gloria colle ab Heliconio tamdiu abberrans, aetate noſtra in Riphaeis montibus conſpiciatur. Hanc autem praeclaram ſpem, nulla quae Graecis dominatur armata barbaries, nobis eripuerit. Oritur enim ea ſpes a te, cujus irritatur a difficultate fortitudo: quae non modo conjuratos domeſticorum, & exterorum furores, & inſidias toties preſſit, atque refregit; verum & ipſam ventorum violentiam, Oceanique iram ſuperavit, quando, tempeſtate coorta, cum navis, quae te vehebat ſurſum ac deorſum provoluta undarum paene voraginibus hauriretur, inter lachrymas, gemituſque tuorum procerum, poſtquam ſingulis animus concidiſſet, & ſalutis deſperatione clavum gubernator e manibus dimiſiſſet; unus tu in tanta turbatione hominum & naturae immotus, & in communi pallore praefulgidus, gubernaculo repente arrepto, vocibus, & exemplis exanimatos comites erigebas; ac dilabentes nautarum vires revocabas, ridebaſque timorem eorum qui neſcirent cujus fortunam ſecum haberent: donec mare,

veluti conſtantia tua domitum, cederet, relinqueretque tibi victoriam frementium, & indignantium procellarum. Hac eadem te conſtantia, tempeſtatem illam perdomiturum ſperamus, quae proprio avertit e fonte literas, victoriiſque tuis confidimus Graeciae clavum, de manu barbariae ad ſapientiam rediturum. Minus vero mirabimur fore, ut illorum frena populorum e poteſtate crudeliſſimi dominatoris ad te transferas aliquando; ſi eorum ingenia cum inſtitutionibus tuis, tyrannique illius ignaviam, cum tua militari, dignaque rege, vita componamus. Ingeniis ille imperat volubilibus, & acutis, neque formidine ulla diu, ſed praeſenti ſola, quoad incumbuerit, ignorantia coërcendis. Hanc ille ſibi Tyrannidis arcem condidit inter inventores, & praeceptores doctrinarum populos. Hac violentiam tuetur; hac munit libidinem. Hanc adhibet adminiſtram ad obtundendos animos, & extinguendum ſenſum impoſitae ſervitutis: quam vi olim ſubiit, nunc vero neſcia ſui ipſius quatuor jam ſaecula, ſolo ſtupore tolerat natio illa, quae Perſarum ac totius Orientis vires in ſe irruentes, exiguis militum copiis, aſt animis ingentibus, claſſeque modica, ſed audacia prorſus
ad-

admirabili, repreſſit primo, deinde diſſolvit, poſtremo ſub Macedonum ſignis dominatu ſuo per Aſſyrios, Medos, Perſas, Chaldaeos, Aegyptios, Africaeque partem, totamque Aſiam effuſo, ita contrivit, ut non Imperia tantum, ſed & nomina, & linguas nationum deleverit aliarum. His non multitudine, ſed robore; non opulentia, ſed ingeniorum praeſtantia tam olim late dominantibus, barbarus direptor non dominaretur; niſi ſublato prorſus litterarum, & mentis uſu, eos obbruteſcere coëgiſſet, ac lucem eripuiſſet, qua civilem vitam a captivitate, regem a praedone, ſervitutem a libertate diſtinguerent. Neque alia ratione poterant conjunctim turpiter ſervire uni, quorum ſingulae civitates, & oppida per ſe regnabant, & opes atque vitam ſuorum contra potentioris regnum opponebant. Quo literarum exilio Graeciae depopulator, utcumque muniatur contra ſuos, injuriis tamen exponitur exterorum; utpote illis exarmatus artibus, quibus, ut Poëtarum documentis utamur, Martem perpetuo Minerva ſuperat; quibuſque ſuperatus ipſe toties noſtris temporibus, & fuſus terra marique a Germanis, Polonis, & Venetis, regna integra, & exercitus numeroſiſſimos,

& rei militaris gloriam prorſus amiſit. Atque adeo ille immanitate ſua obſtupuit, ut non intelligat poenas, quibus toto regno ſuo perſequitur litteras expetere in caput ipſius: non ſolum ex diſſolutione militaris, & civilis diſciplinae, quae ſapientia, & cognitione rerum continetur; ſed etiam quia, niſi alumna ſtudiorum ratio ad privatae, publicaeque vitae regimen admoveatur, ac virtute rationis miniſtra voluptatibus reſiſtatur, inter muliebres, & enervatos populos, mulieroſiſſimus, & enervatiſſimus Princeps regni oblitus, & ſui levi negotio de Imperii ac vitae poſſeſſione deciderit; quod atrociſſimus humanitatis hoſtis, niſi vellet conſulto deſipere, ſatis edoceretur a viciſſitudine ac fato Imperii ſui; cujus prope cum Luna Tyranni mutantur: quaſi ad hoc triſte auſpicium illud ſibi ſtemma ſuſceperint. Nam ex corruptiſſimo populo gravioris cujuſque ſtudii prorſus oblito, inque ſola crapula, & laſcivia exercitato, quando non crebri ex deſidia, & egeſtate machinatores rerum novarum, veteriſque Principis inſidiatores; ut novi Regis largitionibus expleant cupiditatem, & libidinem illam, in quam prioris Domini beneficia jamdiu abſumſerunt. Quis vero non magis inflam-

flammetur ſpe recentioris commodi, quam timore cohibeatur illius, quem ſemper vidit e gynaeceo prodeuntem, atque hinc cinaedo, illinc muliercula nixum caſtra inviſentem, ſpadonumque agmen ducentem ante milites, bellaque ſua meretricum in gremio gerentem, & inter impudicos complexus, aliorum pericula ex arce ſpectantem? Hunc ante in cubili ſuo a libidinibus, quam in acie ab hoſtibus profligatum, atque a propriis vitiis praedae aliorum objectum, quem nos Latini adhuc nullo juris praeſidio, nulla virtutis opinione, ſed populorum errore, noſtriſque diſcordiis tam late regnare patimur; an diutius patiere tu, qui finibus illius terra marique immines, & voluptates pariter, atque hoſtes debellare aſſuetus, contrariiſque ſtudiis educatus, Regem te praebes non affluentia deliciarum, ſed curarum gravitate, praeſtantiaque operum, atque conſiliorum; quique ne, ut ille, Imperator eſſes, antequam miles; neve in pace omnibus imperans, in bello vel imperiis pareres alienis, vel ea praeciperes aliis, quae ipſe ignorares; non es veritus Majeſtatem ipſam ab ineunte aetate ſubjicere militari ſervitio? cum nihil dignius exiſtimaveris pueritia Domina-

to-

toris tantarum gentium, quam armatum tyrocinium, & militiae gradus: ut ad Regnum quidem hereditaria lege, ac deſiderio populorum; ad Imperium vero, & armorum arbitrium, commilitonis nomine, ipſius jure cinguli, raroque fortitudinis experimento pervenires. His tuis ex viribus ingenti ſuorum clade huic Latroni exploratis, quando proximis miſit opem ſcythis; quanto magis eum cohorruiſſe putemus, ubi te accepit in bellis Polonorum civilibus munitiſſimas hoſtibus urbes, ac fertiliorem agri partem ademiiſſe, tuoque vel ductu, vel auſpicio Moſchos milites tot in praeliis aut pugnando ſuperaſſe, aut ante vitam, quam loco ceſſiſſe, dum confererent manus cum nationibus, ipſi diu quondam nomini Romano gravibus, poſtquam noſtris in caſtris militarem diſciplinam noſtrum in exitium arripuerunt; & nunc ubique adeo formidandis, ut inter tot certantium populorum potentiſſimos exercitus, quo ſe ſigna illorum verterint, eo allatura victoriam videantur? Quarum nationum quo antiquior eſt clariorque fama, eo altius laus tua, Rex, attollitur, qui adverſus gloriae competitores adeo polles emineſque virtute, ut liceat, andiente ipſo te, ſine fraude atque iniuria,

immo

immo lucro cum tuo laudare inimicos. Qualem te igitur fugam injecturum putamus imbelli Aſiae praedatori, quando tantas copias taleſque milites, talibus in praeliis exercitatos in eum commoveris, eodemque una coëgeris tùarum gloriam, & pondera victoriarum, contraque illius arma terrorem direxeris nominis tui, cujus, vel ſolus rumor ganeonem illum impuriſſimum in concubinarum ulnis exanimaverit? Qui vero concurſus ad te fiet earum nationum, poſtquam tuus armorum fulgor ſolverit veternum illum, quo per tot saecula miſere occupantur? Quo plauſu effundentur ad te, poſtquam tuis e caſtris, per noſtrates eruditionis Graecae praeceptores, libros, & praeconia majorum extulerint? Quo fremitu & luctu praeſentem Graeciae calamitatem execrabuntur, quando poſt agnitionem parentum, & ſui ipſorum, veterem ejus nationis dominationem, cum hodierno ſervitio; atque antiquorum cognitionem & acumen, cum horum caligine comparaverint? Non talis Jaſon cum aurei velleris praeda rediit ad illos, qualis eodem inſperato adveneris tu cum longe majoris precii vellere, nempe cum theſauro ſapientiae, qui poſſeſſoribus ſuis vitam eam beatam tribuit, eam-

que

que libertatem, quas ſtulti dum ex auro petunt, cum longis uſque miſeriis, cumque ſervitute ac periculis, immo & ſaepe cum morte commutant. Nec tanta Theſeum gloria interemto Minotauro in patriam comitabatur, quanta Graeciam per omnem ſequetur circumfundetque te, qui monſtrum longe voracius, longeque immanius e tot populorum viſceribus avelleris; ac Tyrannum ſuſtuleris plurimo Europae, atque Aſiae, Africaeque ſanguine ac tabo manantem. Eoque tu beneficentior eris Graeciae liberator, quam T. olim noſter Quinctius, quo turpiori graviorique jugo eam ſubtraxeris: ut nos oporteat nomina tibi quaerere majora; neque liberatorem tantum Graeciae te, ſed inſtauratorem, & parentem appellare: quandoquidem tuas per victorias ad majorum artes Graeci redeuntes, & ingeniorum libertatem recuperantes, vetere quoque gloria, & virtute illico reflorerent, non aliter ac ſalubres, & foecundi colles poſt frigus nivemque diu toleratam, eamque vere novo reſolutam, laetius opinione revireſcunt, & ſegetem fundunt uberiorem. Itaque natio Graecorum, quorum in ingeniis optima quaeque ſemina conduntur, novos quos regigneret, ac

red-

redderet Licurgos, Solones, Pericles, Themiſtocles, Homeros, Pythagoras, Democritos; tibi deberet uni, qui foetus eos contra objectam ſervitutem animorum fruſtra enitentes, depulſa violentia, immiſſaque nativarum & cognatarum iis gentibus artium luce ad ortum exciveris, excelſamque mentium prolem vocibus noſtratium eruditorum ſuis velut e folliculis excluſeris. Quantoſcumque vero illi fructus ingeniorum longa ignorantia plurium aetatum amiſiſſent, eos idem penſares tu foenore ingenti quod illhuc adduceres novorum inventorum apud nos in dies prodeuntium; quibus cogitata veterum Graecorum, plurimaque ſagaci ab eis ratione proviſa, ſcriptiſque praenunciata, hodie rerum experimentis & ſenſuum teſtimoniis comprobantur: adeo ut non modo tu veterum illis bonorum aſſertor, ſed & novorum viderere procreator.

Verum bona haec omnia, & utilitates ſive militares, ſive civiles, ut ad alios e Regno tuo deriventur, oportet eodem antea in Regno coaluerint, non moribus tantum, qui tempore ſenſim relaxantur, & hominum interitu dilabuntur; ſed etiam legibus, quibus hominum, & aetatum variationibus occurratur. Nam fateor ſane

nul-

nullarum eſſe virium leges, niſi praeſumantur animis populorum, & praeparentur uſu, atque comitentur mores, quibus longe altius ac firmius, quam edictis, & poenis in pectoribus hominum inſeruntur. Sed aquarum inſtar fluxi fuerint mores, & caduci, niſi contineantur, atque pangantur legibus; quae actus inſtabiles, & opiniones variabiles ad certam juſtitiae formam, & communis utilitatis rationem revocantes, confuſosque ſenſus, & vagos certos in privatae vitae modos, publicique regiminis regulas conferentes juris notam, & majeſtatem publicam imprimant virtutibus, armentque ſapientiam voce, ac poteſtate populari: per quam ad voluntariam bonorum operum conſuetudinem, vis civilis, & legitima neceſſitas adjungatur, legibuſque perpetuetur, quidquid morum antea volubilitate ferebatur; atque ita leges moribus fundentur, & mores legibus muniantur. Prudentiſſime namque fabularum ſtructores eidem numini frugum & legum inventionem attribuerunt ad ſignificandum naturalis, & civilis vitae nexum; quarum illam frugibus, hanc legibus alendam docuerunt. Certam vero juſtitiae formam a natura inſculptam animis noſtris, atque ab affectio-

ne

ne prava occupatam, extulerunt praeceptis quidem ſuis Graeci Philoſophi, & eorum legislatores, populis propoſuerunt, atque concluſerunt legibus iis, quas ad ſe ſimul cum civili omni Graecorum ſapientia, Romani coëgerunt. Sed quemadmodum omnia humanam ad utilitatem a Graecis inventa, in melius Romani converterunt; ita & radicem ejuſdem utilitatis juſtitiam, & legislationem univerſam longe prudentius, & illuſtrius, ac felicius ab eis excultam invenimus. Etenim in Graecis Civitatibus cum ipſis primis illis latoribus legum, ſapientia civilis interibat, neque alia ſuperabat, niſi quae inter acutas, nullius tamen uſus controverſias in Philoſophorum ſcholis otiabatur. Et ſi quid emergeret incertum, an publica lege contineretur, id agitabatur ſubtilitate, atque interpretatione diſſidentium inter ſe oratorum, leges utrinque trahentium ad cauſam ſuam; quod poſtea, judicum prudentia, ita definiebatur, ut adhuc tamen, ſi quid ſimile oriretur, in controverſiam venire oporteret: quia judicia ſingularum cauſarum, non communes juris regulae ſunt, ſed peculiares juſtitiae opiniones: quae nullam pariunt generalem definitionem in ulla controverſia; neque ad ſimile

ju-

judicium jure ſuo pertinent, niſi nova judicis voluntate recipiantur. Cum igitur negotia legibus generaliter comprehenderentur, multaque in dies e re nata offerrentur non proviſa majoribus, quae vagabantur extra legem; eveniebat ut plurima paterent affectionibus humanis, & ſub Magiſtratuum & judicum libidinem caderent. Praeterea leges, pariter atque humana omnia, longa die languent, & propter corruptae naturae repugnantiam, uſuſque raritatem ſaepe ſqualleſcunt, velut ager qui non exerceatur: ideo mortua cum legislatore ipſo legum cura, ſenſus earum aut aſtutia turbabatur & praeſtigiis oratorum, aut ab ipſa vetuſtate abſumebatur. Hinc Romani Graecis longe prudentiores, aſſiduos cultores dederunt legibus, radices earum nutrituros, ac ſapientia ſua irrigaturos, ut latius effunderentur. Hos appellarunt Juriſconſultos, quod illorum oracula de re quiſque ſua conſulerent. Quorum conſiliis propter opinionem ſapientiae, atque alienationem eorum a privatis ſtudiis auctoritatem a lege ſecundam attribuit, antea quidem populus diu, poſtea etiam Imperator: qui judices ipſos, & Magiſtratus, reſponſis addixit Juriſconſultorum, quos a germano ſenſu legis eruen-

do

do, publiceque promendo; neque promiſſa ulla merces, neque partium plerumque ignotarum amor aut odium deflectebat; ſed potius ad ſolius veritatis, & aequi bonique pronunciationem hortabatur cura propriae dignitatis, expectatioque honorum, qui a ſola integritatis opinione illis offerebantur: ut non mirum ſi auctoritate fideque, vel ſummis praeſtiterint oratoribus, & propter merita explicatae traditaeque juſtitiae, ipſos etiam exercituum duces, & hoſtium victores vicerint apud cives in petitione conſulatus. Hi autem leges in fidem cuſtodiamque ſuam accipientes, ac ſe diuturno doctrinae, atque integritatis experimento miniſtros, & ſacerdotes earum populo praebentes, quidquid in Graecorum ſcholis, & in diſputationibus Philoſophorum ex uſu juſtitiae, ac Romanae Civitatis invenirent, patriis judiciis adplicandum auferebant; ut ubi cauſa deficeretur verbis legis, eo vel dialectica ratione, vel moralis doctrinae praeceptis occurreretur; ubi vero lex obſervaretur aſperior, ibi regulis temperaretur aequitatis. Itaque ſcriptum jus quando vel deeſſet, vel ex eventu publice noceret, a juriſconſultis, aut ex philoſophia ſupplebatur, aut leniebatur utilitate communi. Vetu-

tu-

tuſtatis vero injuriam, quae obſcurandis verbis, & obliterandis moribus leges abduxiſſet ab intelligentia populari, notitia diſcrimineque temporum avertebant, & peritia formularum, & nativa proprietate verborum: quibus opibus aluerunt leges, artemque inſtituerunt, quae ſenſum eis perennem, vitamque clariorem redderet, quam juriſprudentiam appellarunt; quamque ſeorſum a nationibus aliis primi ſolique invenere Romani: qui ut alias artes ac doctrinas a Graecis acceperint; hanc certe ipſi unice protulerunt, ſibique habuere praecipuam, & peculiarem, quae utilitate atque dignitate adeo antecellit, ut ceterae civili commercio eatenus dignentur, quatenus juriſprudentiae paruerint: quae utpote interpres legum, & lingua juſtitiae, jure ſuo imperat ſcientiis, & civilibus cunctis artibus, quarum ſine congruo modo a juriſprudentia ſtatuendo, & ſingulis perſonis ac rebus aptando, nulla in publica re foret utilitas. Quae divina profecto ars tranquillitatem, & concordiam creat, cum in populo univerſo, dum publico juſtitiae adſpectu perfruimur, tum in ſingulis civium animis: qui nulla opinione injuriarum exulcerantur, quando juriſprudentiae miniſterio naturalia & civilia juſtitiae

foe-

foedera, nempe leges, apte adhibentur ad cauſas, convenienterque perſonis, & negotiis advolvuntur. Juſtitiae namque ſolius eſt pacare animos, & componere diſcordes affectiones: quae ſicuti ſuſcitantur injuriis, ita juſtis reſponſis compeſcuntur, & allatis honeſtis cauſis omnino ſedantur. Quod a ſolis legibus, utpote generalibus, & abductis a ſingulis rebus, perſonis, & caſibus, minime aſſequeremur; niſi a juriſprudentia jus omne humanum exculptum exemplis, confirmatum argumentis, concluſum regulis, diſtinctum exceptionibus, ac definitionibus expreſſum haberemus; atque ab eadem ſingulas conventionum, & voluntatum humanarum, civiliumque factorum ſpecies, legibus, prudentiaque digeſtas, & longis meditationibus excoctas acciperemus; ut quicumque affectionibus expers, acuta ratione, ac debita aequitate civilia, & forenſia negocia perpenderit, propter inditam cuique juſtitiae notionem, ſuo marte feratur in ſententiam juriſconſultorum: qui pro cauſis & negociis omnium aetatum, & gentium, judicia protulerunt: dum affectione omni vacarent, & jura poſterorum puris animis dirimerent, atque librarent. Ideo longe tutius de rebus praeſentibus, mente aliena,

quam propria, judicabimus, eorum ſi ſcripta in conſilium vocare, ac potius mortuos, quam vivos audire voluerimus.

Nec minorem illi juſtitiam in verbis, quam in rebus adhibuerunt apte vocibus utentes, nativaſque ſedes illis attribuentes, Diiſque ipſis dignum orationis genus uſurpantes. Quo ſolo ſcribendi genere, non modo Juriſconſulti praeſtant latinis ceteris; verum & latini antecellunt Graecis: qui ut omnia eloquentiae genera, & invenerint, & ad ſummum perduxerint; Juriſconſultorum tamen Romanorum ſicuti ſcientia, ita & ſtylo caruerunt. Habuerunt enim noſtri majeſtatem ſine luxu, faſtum ſine pompa, ſupercilium ſine ruſticitate, ſplendorem ſine fuco, ſine horrore vetuſtatem, parſimoniam ſine macie, ſine caligine brevitatem: ac prae ceteris melius elegantiam cum ſimplicitate, cum decore proprietatem, & oraculorum ſanctimoniam, blanda cum perſpicuitate conjunxerunt. Quamobrem haec ars una Graecorum legislatorum ſcientiam, Romanorumque prudentiam, & gravitatem; praetereaque moralium Philoſophorum honeſtatem, Phyſicorum ſoliditatem, Dialecticorum acumen, Grammatico-

corum eruditionem, & meliorum ſcriptorum elegantiam comprehendit. Hac ſola ex arte auxilia civibus, monita Praetoribus, mandata Praeſidibus, conſilia Principibus proferebantur: ut merito quaecumque vel ipſi Juriſconſulti reſpondiſſent; vel edixiſſent Magiſtratus; vel privatis etiam in petitionibus reſcripſiſſent Imperatores, tranſierint in aſſiduam juriſdictionem, ac vim acceperint parem primoribus legibus. Deducebantur enim nativo e fonte juſtitiae, ac moribus, & auctoritate propagabantur illius populi, qui ſuam in Civitatem, ac nomen populos traduxerat univerſos. Cujus triumphi, non tam victoribus, quam ipſis devictis gentibus profuerunt. Etenim Romani, ut Imperium juſtis praeliis partum aequitate conſervarent, aeternoque tempore retinerent, non tam ſua, quam aliarum gentium cauſa imperarunt. Quippe qui non modo virtutum ſuarum commercio, & rerum geſtarum admiratione, ac nativa Italorum gravitate, animos aliorum compoſuerint, Graecorum levitatem, Afrorum perfidiam, Syrorum ignaviam corrigentes, perque humaniores literas Arcticarum regionum barbariem auferentes: verum & leges, & magiſtra-

tus & linguam, & Imperium, & ipſam denique patriam cum omni humano genere communicarint. Quapropter ſicuti multiplices ciborum ſpecies valentem ſtomachum ingredientes, ſalubres in humores ad totius corporis alimentum convertuntur; ita & varia diſſimilium locorum, & nationum ingenia, ſub hoc coelo, & ſub illa inſtitutione civilibus, & militaribus rebus attemperata, exemplisque noſtris veluti complanata in Romanos mores ad terrarum regimen transferebantur. Itaque ab hac civilis vitae, ac divini humanique juris communione, ſocietatem omnium gentium conflaverunt; ut Romanum eſſet quodcumque oculi viderent, & civitatem homines, non a Latino ſolo acciperent, ſed a morum, ac legum profeſſione Romanarum. Quo nomine majores noſtri Imperium crearunt omnium uti maximum, ita & juſtiſſimum, ſolaque violentia fortunae, nullo vero, nec diſſentientium populorum, neque contrariorum foederum, neque temporis, aut oblivionis jure interiturum: quippe promiſcuum, nec Romanis modo, ſed univerſis gentibus paratum & utile: ut e re omnium fuerit manere perpetuo, quod ceterorum commodo haberetur inſtitutum.

Quis

Quis enim populus, utcumque remotiſſimus, non imperabat in ea urbe, ubi Senatus, & juriſdictio, & ipſe denique Principatus patebant nationibus cunctis; quandocumque aut homines egregios, aut praeſtantiſſimum civili, & militari virtute Ducem Latinis populis obtuliſſent? Quales Romanum tulit Imperium plurimos. Etſi enim inter milites, ubi praecipue Senatus langueret auctoritas, ratio viribus obtemperaret; raro tamen quis ad Imperium attollebatur, niſi aut omnibus virtutibus ut Nerva, Trajanus, Titus, Pertinax, Pius, Marcus, Alexander, Probus, Conſtantinus; aut fortitudine militari, ut Commodus, Caracalla, Maximinus, Decius; aut rerum geſtarum tali gloria, qua vitia obruerentur, ut Veſpaſianus, Adrianus, Severus, Aurelianus, Diocletianus, Julianus, aliique ceteris mortalibus praeſtitiſſent. Et qui partim ſuis ſceleribus, partim offenſione ſcriptorum inter monſtra hominum referuntur, aliqua tamen virtute adeo excelluerunt, ut ejus laudem etiam apud poſteros in tanta vitiorum infamia conſervarint. Quis enim Tiberio doctior? Quis Nerone cultior? Quis Cajo eloquentior? Quis Domitiano ingenioſior? quorum alter

Oratores, alter Poëtas omnes aevi ſui ſuperavit. Nam quid dicam de horum quatuor, & ſimilium ſagacitate, magnificentia, liberalitate? adeo ut Romanorum Imperatores in priſcorum, quorum etiam facta vicerunt, Heroum virtutes, & vitia ſucceſſiſſe, videantur. Cum enim non hereditario jure, ſed voluntate plerumque, ac motu legionum aſcenderent ad regimen orbis terrarum; nemo tantam ambitionis, & conſiliorum immenſitatem concepiſſet, niſi habuiſſet animum infinitae dominationi aequalem, ideoque ſummarum pariter virtutum capacem, & vitiorum. Nullus vero maximus animus, etſi vitioſiſſimus, abſque rerum optimarum ſeminibus, quae inter opes, & delicias corrumpuntur; quaeque aliquando ex ipſa corruptione per operas emicantia perſtringunt aciem popularium ingeniorum, arbitria rerum tumultuario plerumque judicio, & inconſulta, caecaque admiratione tribuentium. Tanti ergo ad Imperii gubernaculum ſicuti mentes congruas motibus omnibus rerum humanarum; ita & leges univerſorum populorum rationibus convenientes oportuit adhibere: quae ſcilicet naturae communi hominum conſentirent, & civilibus negotiis

qua-

quadrarent omnium regionum ac temporum. Unde non mirum, ſi populi, qui abrupto communi hoc vinculo, ſibi proprios Reges crearunt; Romanas tamen minime dimiſerint leges, ne amitterent humanitatem, & regulas rationabilis vitae. Quo magis iiſdem legibus, Magne Moſchorum Imperator, tibi receptis eſt opus ad pacandos mores tot, ac talium populorum, qui, ſi bene indolem illorum didici, ſcientias, facultateſque alias per te nuper ſibi patefactas, in publicam, & privatam fortaſſe perniciem traxerint; niſi beneficio quoque tuo Romanas leges, quae rectum bonorum doceant uſum, aliquando accipiant, & complectantur juriſprudentiam noſtram, quae in Civitatibus, non opes modo regit, & jura cujuſque tuetur; ſed imperat ſingulis ordinibus civium, & profeſſoribus doctrinarum, & magiſtratibus, aſſidetque Principibus, inter quos una, & ſubjectos alit concordiam, dum officia praefinit, ac ſtatuit modos dominiorum, animiſque imprimit & commerciorum fidem, & contractuum auctoritatem, & magiſtratuum juriſdictionem, & principum praecipue Majeſtatem. Quo ſi ſtudio ingenia teneantur; & inter boni, & aequi aſſiduo praecepta verſentur,

ſenſim amittent feritatem eam, quam e moribus hominum nulla vis, nullus carnifex excuſſerit, niſi per juriſprudentiam cognitio juris, ac juſtitiae perſuaſio metum poenarum antevenerit. Operum enim pravitatem poenae auferunt, non animorum: qui niſi ratione regenerentur, ſtatim noxias ad operas erumpent, quandocumque crimina, vel celare fraudolenter, vel violenter munire licuerit. Tuum vero, Petre, Regnum, ſcimus quam varios diſcordeſque mores complectatur, in tanto numero regionum, & volubilium, ac ſeditioſarum gentium: quae antequam in hanc Imperii formam tua, & majorum tuorum prudentia coaleſcerent, ſe invicem diu diſcerpſerant, mutuis cladibus prorſus perriturae; niſi dilaceratas provincias, & membra divulſa collegiſsent, corpuſque de illis integrum compoſuiſsent arceſſiti e Vareghis populis finitimis, reipublicae conſtituendae Triumviri, quorum in auctoritatem, & fidem, ultro ſe dimicantes populi ſuarum irarum, & voluntariarum cladium pertaeſi tradiderunt; ut ſalutem, quam a ſe invicem impetrare non poterant, a poteſtate, atque arbitrio acciperent alieno. Talium tu ingeniorum furorem, atque mobilitatem, nulla me-
lius

lius exercitatione continueris, quam ſtudio legum Romanarum, quibus ab impetu deducentur ad rationem, atque a rixis ad judicia transferentur: quae majores noſtri praeliorum loco ſubſtituerunt; ut res quae antea non ſine frequenti caede, publicoque cum periculo per vim repetebantur, in poſterum non in àcie, ſed in jure, manu conſerta, repoſcerentur; ac verum praelium in imaginarium aliud feſtucarum conflictu imitatum converteretur. Legibus itaque Romanis in imperio tuo receptis eveniet, ut cives, vel in ſcholis de juſto, & injuſto inter innumerabiles controverſias; vel in foro de jure quiſque ſuo per quotidianas, diuturnaſque lites diſputantes; dum utiliſſimis quaeſtionibus implicabuntur, a cogitationibus rerum novarum, & motibus civilibus abſtrahentur; perque hanc ingeniorum ſalubrem, longamque occupationem Principi ſecuritas, & civibus tranquillitas procreabitur. Et quoniam Romanus civis, non a natalibus, verum a legibus, & moribus conſtituitur; ideo cum jure noſtro Romanam etiam Civitatem per omne tuum Imperium propagabis, noſque de Scythia, unde Radagaiſos, & Attilas extimuimus, novos Stilicho-

 nes,

nes, & Aëtios expectabimus. Quid vero tuis, Caeſar, laudibus, iſtiuſque Imperii amplitudine dignius, quam ad regimen publicarum, & privatarum rerum in conſilium tibi ac tuis adhibere Solones, Numas, Craſſos, Brutos, Papinianos, Scaevolas, Juſtinianos, totque alios ſive de Graecorum ſapientum, ſive de Romanorum Regum, Imperatorum, & Conſulum numero: quorum animus adhuc noſtris loquitur in legibus: quibus illi pari aequitate, parique omnium gentium admiratione, ac felicitate, tuum quoque regnum adminiſtrarent; quibuſque propriam tu juſtitiam, atque prudentiam ad poſteros tranſmitteres. Hac autem legum aequitate Romani longe amplius, quam triumphis ac praeliis, profecerunt. His enim innumerabiles quidem ex univerſo terrarum orbe palmas, caducas tamen, & fragiles collegerunt; illis vero praemium a Deo Opt. Max. immortale ſibi meruerunt, & infinitum, Religionis videlicet auctoritatem, & veritatem aeternam concreditam fidei, ſapientiae ac probitati Romanorum: ut coeleſtis hic theſaurus in eorum animis, velut in ſacrario receptus, & a fallaciis munitus latiſſima illorum dominatione populis traderetur uni-

univerſis; qui civilium negociorum causa Romam convenientes, animorum ſalutem apud nos inveniebant; eamque ad ſuos redeuntes adducebant; adeo ut Romanis armis, & legibus omnium nationum conventus divinitus videatur inſtitutus: quo ſicut humor e capite artus, per omnes, ita Chriſtiana Religio ex una urbe rerum humanarum, & divinarum domina facilius, & celerius in reliquum Imperii corpus ad cunctos populos diffunderetur. Hinc nexus communis Imperii, quo univerſorum hominum ſocietas continebatur, duplicatus mirabiliter fuit communione Religionis: quae cum profanam in ſacram auctoritatem convertiſſet, eam inermi Romae tribuit immortalitatem, quam vana ſibi ſpe veteres ab armorum potentia pollicebantur. Habent enim Romae ſacro ex hoc foedere populi communia munera, communes dignitates, & ipſam ſupremam ſacrorum poteſtatem communem. Habent & civiles leges jure Pontificio munitas, & explicatas: ut quidquid praeclari contineret Imperium, in Eccleſiam videamus eſſe translatum. Habent in conſpicuo rerum divinarum arbitrio judicii ſecuritatem ad controverſias dirimendas, ac tranquillandas animas,

fruſtra pacem in privata ſua, vel alterius auctoritate quaerentes; & ad cohibendos civiles tumultus, quibus ex varietate religionum Regna quaſſantur, atque ad incertum, vel popularem ſtatum revolvuntur, ſtatim ut unicus, & ſummus Religionis interpres contemnatur. Habent poſtremo Romanae auctoritatis cultores praeter divina, quibus omnia ſubjacent, humana etiam bona: quorum ad culmen nihil profecto deeſſet, niſi deeſſes tu, cum quo deſunt plurima. Etenim per unum hominem terrarum novum Imperium, & Conſtantinum alterum acciperemus; ſi nobis complectendum dares te, non modo votis, verum & lachrymis omnium noſtrum vehementer expetitum; poſtquam tuo de beneficentiae fonte haurire coepimus; tuoque munere ſacris noſtris in ditione tua locum, & iter ad Sinas impetravimus. Quibus etiam ſacris tu, ſi, Deo coeptis adſpirante, ſublimem in excelſo animo tuo ſedem praebueris; qualem ſparſeris laetitiam inter Coelites, qui virtutibus tuis plaudentes, & clam noſtris oculis in occurſum amplexumque tuum deſcendentes, floribuſque ſternentes humum tibi calcandam, ad matrem communem animarum, novum filium cum tot Regnorum comitatu

tatu venientem deducerent; praeirentque in poſterum legiones, turmaſque tuas Africam, & Aſiam ſanctis, & felicibus auſpiciis noſtris ab impiae dominationis, & aeternae damnationis calamitatibus liberaturas. Indeque te Trajano meliorem, & feliciorem Auguſto praedicaremus. Quod o noſtris & Eccleſiae univerſae praecibus annuas Deus!

Scripſi ſex ab hinc annos circiter.

J. VINCENTII GRAVINAE

DE

Foedere pietatis, & Doctrinæ.

ORATIO VIII.

Ad ſuos Gratianei Decreti auditores.

QUod bellum a Juliano Caeſare Chriſtiano populo conſulto, ac fraudolenter movebatur, idem nunc imprudenter, atque ignoranter ſuſcitatum praeter ſuam, & omnium opinionem videmus ab indoctis quibuſdam ſimulatoribus novae pietatis, qui non opibus in pauperes effundendis, neque abſcindendis cupiditatibus, honoribuſque declinandis; ſed flectendis cervicibus, unaque calumniandis melioribus, ignarum ſibi vulgus attraxerunt.

Quippe Julianus non ſecuri, aut gladio, quibus ira priores hoſtes Chriſtianorum armaverat; ſed ignorantia, & ca-

& caligine ingeniorum, Chriſtianam ſapientiam obruere, curſumque religionis noſtrae revocare nitebatur, clauſis Chriſtianorum ſcholis, averſiſque procul ab Eccleſia praemiis, & honoribus literarum.

Norat enim ille Apoſtolos, etſi humana eloquentia, profaniſque ſcientiis expertes, tamen ſuſcepiſſe demiſſam ſibi e coelo aeternam ſapientiam, divinamque facundiam, qua evangelicae veritati pectora mortalium aperirent; eoſdemque Terris cedentes, Chriſtique ſinum adeuntes reliquiſſe poſteris imitationem pietatis, ſermoniſque coeleſtis: quem veteres Patres, Apoſtolorum ſucceſſores alebant Graecorum, ac latinorum ſelectioribus, & purioribus literis; quibus Chriſtiana doctrina illorum in ore coruſcans, falſaeque religionis tenebras diſcutiens, populos, nationeſque integras, exiguo tempore, ſub Chriſti ſigna traduxerat.

Has facultates, & artes, quas Chriſtiani ſapientes hoſtium noſtrorum detractas manibus, adverſus eos mire converterant, repetebat a noſtris, imperio ſuo, impius Apoſtata; ut iis ademtis, opem etiam ac facultatem religionis latius, diutiuſque fundendae noſtris auferret; illoſque non di-

divinis modo, quae nullis patent injuriis; ſed & humanis animorum ornamentis conſpiciendos, ſuiſque adverſariis merito verendos deinceps exutos ſcientiis, & literis, eorundem ludibrio adverſariorum objiceret.

Succurrebat nimirum ei quantum Platonica Clementis Alexandrini, diſcipulique ſui Origenis Philoſophia; quantum Tulliana Lactantii dictio; quantum Demoſtenica Tertulliani fulmina, & ceterorum ſuo tempore Patrum Attica facundia ſacris noſtris contuliſſent; quantuſque inde cultus, atque celebritas falſis defluxiſſet Numinibus: ad quae non ante honorem priſtinum rediturum ſperabat, neque prius putabat Chriſtianam gloriam prolapſuram; quam Epiſcopi, Doctoreſque noſtri bonarum artium, & ſcientiarum uſum amitterent.

Nunc non quidem conſilio, verum inſcitia noſtra, eodem prope quo Julianus tendebat exitu, nova haec profeſſio pietatis perſequitur literas, atque inſectatur ubique artes illas, quarum jacturam tantopere veteres Eccleſiarum Antiſtites pertimeſcebant; quibuſque retinendis humana, divinaque omnia contra Juliani calliditatem commorant, non ante a libris, & concionibus quie-

ſcen-

ſcentes, quam Juliani morte, ſtudiorum libertatem recuperarint. Enimvero hi noſtri veterum Patrum, quales ſe nobis ferunt, imitatores, non erubeſcunt contra morem illorum, quos voce, habituque imitantur, abducere adoleſcentes a ſtudiis graecarum, & latinarum literarum, tamquam profanis, & indignis religione illa, quam eaedem literae ſub divinitatis auſpicio tamdiu educarunt. Unde & Platonicam doctrinam ſcholarum olim Chriſtianarum magiſtram, cum videant noſtris temporibus revireſcentem, ac multis poſt ſaeculis remigrantem, excludunt ab animis ſtudioſorum: quibus non aliam ſcientiam proponunt, niſi cujus ipſi, & imbecillimi quique ipſorum ſimiles fuerint compotes, & Doctores idonei; cujuſque auctoritatem inſidiis, & calumniis contra eruditorum cachinnos, & ludibria munierunt.

Ac ne ſolam lanienam exercere videantur; nec perterrefacere tantum, ſed pro ſummo eorum ingenio, & doctrina monere quoque, atque perſuadere exiſtimentur; ignaviae ſuae praetendunt ſtudium ſeverioris honeſtatis: quam illi non tam fuga tuentur periculoſarum conſuetudinum, quam odio, & exilio poëtarum. Quorum

rum tamen hi virtutes, non vitia, eripiunt adoleſcentibus, ea longe uberius haurientibus, e ganeis, & luſtris, & ſpectaculis, & commeſſationibus, & alea: pro quibus ſi occuparentur in poëtis, praeter eloquentiam, & eruditionem quam inde carpſerint; cognoſcendis poëtarum aegritudinibus, atque moleſtiis, carmine illorum expreſſis, alieno labore cavere ſibi diſcerent a voluptatibus illis, ad quas imperitia plerumque ferimur, & ignorantia periculorum. Quas poëtarum utilitates minime contemſerunt veteres Eccleſiae Patres: ex quibus Chryſoſtomus, & Hieronymus, alter Ariſtophanem, alter delicias meas Plautum pulvinari ſuo ſubjiciebant: ut ex his leporem illum, atque facundiam, quam ſcriptis ſuis reddiderunt, aſſidue haurirent; indeque ſagittas illas eloquentiae peterent, quibus Chriſtianorum hoſtes configerentur. His facultatibus deſtituuntur noſtri adoleſcentes, dum avelluntur ab optimis poëtarum. Iidemque adoleſcentes omnino pro labore ocium, & pro doctrina fraudem amplectentur; ſi unquam viderint indoctiſſimos quoſque, pulſis dignioribus, ſublatos ad honores eos, quos Romana Eccleſia Romanis paravit literis.

Ea-

Eadem ſimulatione ſeverioris diſciplinae praeceptores civilis vitae, hiſtoricos, & Oratores excutiunt e manibus noſtris, tamquam profanos: cum profanos ipſi magiſtratus, & profanam dominationem, cujus regimen diſcere dedignantur, aviditate ad ſe tanta corripiant; ut niſi publicam, privatamque rem ignaviae, imperitiaeque ſuae perdundam dederimus; avita eos haereditate ſpoliaſſe videamur. Unde qui profanos faſtus minime ſibi cavendos cenſent; ſumma tamen religione cavent a profanis Scriptoribus: quos Hieronymus, quicum certe nemo illorum de ſanctitate certaverit, minime verebatur explicare pueris, quos ſacris, piiſque muneribus ſuſceperat exercendos, 1. Norat enim optime Hieronymus, quod minime intelligunt noſtri duces ingeniorum, non tam homines ignoratione vitiorum, quam cognitione virtutis fieri meliores. Ita facultates omnes, arteſque cultiores a nobis legitimis olim poſſeſſoribus, immo, & auctoribus earum ad hoſtes tranſierunt: a quibus noſtris telis, noſtriſque inventis appetimur, atque mari terraque obſidemur; neque claſſibus tantum, & exercitibus, & re militari, quam diu

1. Rufin. in Hierony.

diu jam amiſimus, oppugnamur; ſed & peritia literarum, quibus poſt militares latinorum opes everſas, barbarorum tamen vires adhuc implicuimus, prudentia eos, atque doctrina ſubigentes, ingeniique opibus: quae nunc eripiuntur nobis ab ambitione imperitorum, qui nec opinantes, & imprudentes hanc nequicquam olim Juliano ſuſceptam operam navare videntur, remittentes adverſariis noſtris graecam, & latinam eloquentiam, eruditionem, atque philoſophiam; nobis vero excipientes aniles, puerileſque tricas, Arabumque deliramenta; quibus imperium ſibi aſſerunt ingeniorum.

Neque ſatis habuerunt iſti pellere in exilium civilis regiminis, civiliſque vitae praeceptores; ſed & fontes ipſos clauſerunt adoleſcentibus Eccleſiaſticae diſciplinae: cui uberius, cautiuſque promendae Gratianeam praelectionem inſtituere majores noſtri publicis in Academiis: de quibus nunc Juventus ad iſtorum naenias avertitur, vacuefacta etiam Gratianea ſchola, unde munerum Eccleſiaſticorum cognitio, & origo, rerumque omnium ſacrarum doctrina profertur; adeo ut nos, qui ſcholam eam accepimus, vix unum, aut alterum vete-

nis.

ris diſciplinae, primordiorumque ſacrorum ſtudioſum invenientes, nobis canere tantam cogamur, & Muſis; ac ſolis conſulere, & laborare poſteris, ad quos curas noſtras unice dirigimus, dum primaevas Eccleſiae inſtitutiones, morumque candidiores regulas pandimus, & ſuis ab initiis ducimus ſingulorum praeſulum officia, & auctoritates. Quae niſi ſcriptis conderentur, voce quidem noſtra darentur *protervis in mare creticum portare ventis*: cum interea videamus contemtores quosque doctrinarum, ignaros alieni juris, & ſui, proprioque in munere prorſus hoſpites irridere doctorum labores, ac, ſtultitia ſua, imperare ſapientibus ab ſe proemio ſpoliatis, reddentes jura ſibi prorſus ignota, eaque docentes, quae nullo umquam tempore didicerunt.

Ac ne munerum ſatagamus alienorum, & ad penſum unice vertamur noſtrum; quis niſi publicae utilitatis, & ſacrae diſciplinae hoſtis amentiam tulerit eorum, qui Gratianeas praelectiones cum ſophiſtarum, & grammatiſtarum circumforanea verborum pompa commutant? Enim vero ut Gratianus, quem nos interpretantes paſſim emendamus, atque caſtigamus, tenebris merſus temporum, qui-

quibus involutae falſae opiniones, & mendoſi Codices, auctoreſque ſuppoſititii, privatas, publicaſque ſcholas perambulant, puro non ſemper de fonte petierit, inque collectione ſua pro veris falſa non pauca inſeruerit, quorum ei plurima falſus ſuggerebat Iſidorus; copia tamen ille, ac varietate, atque utilitate rerum diſcendarum, praequam alii ante ſe omnes, jus Eccleſiaſticum locupletavit. Codices enim Canonum, Gratiano antiquiores, vel plurium conciliorum celebrationem praecurrerunt, vel certis Eccleſiis prodiere moderandis. Vetuſtiſſima eſt Collectio canonum Eccleſiae univerſae, prius ad uſum Orientalis Eccleſiae producta, poſtea vero etiam ad Occidentalem delata multorum canonum acceſſionibus.

Ab hac eſt altera Theodoreti, quae privato conſilio, privataque de cura proceſſit. Excepit utraſque Photii nomocanon, ſive contextus canonum, & legum: quod opus pro Eccleſia Orientali conditum tanto praeſtitit cunctis, quanto auctor illius eruditione, ingenioque praecelluit.

Neque Africam ultra ſpectavere Canonum Eccleſiae Africanae, atque Creſconianae collectionis volumina.

Omnium

Omnium tandem opulentiſſimus, & lectiſſimus fuit Codex Dioniſii Exigui, qui Orientalis Eccleſiae collectionem in latinitatem transferens cultiorem, eique adjiciens aliorum conciliorum canones, qui ad ſua prodiere tempora, primuſque illis decretales Romanorum Pontificum longo abſe ſtudio coactas epiſtolas inſerens, uberrimum Eccleſiaſticae doſtrinae promtuarium condidit Eccleſiae Romanae, a qua inferiores omnes ad Eccleſias ejus Codicis doctrina diffunderetur.

Quam vero prodidiſſe fertur Iſidorus Hispalenſis, ea Hiſpanas Eccleſias complectebatur; quamvis cum ea olim confunderetur, quam protulit Iſidorus ille alter, cognomento Mercator, qui apud indoctos Hiſpalenſis perſonam falſo tulit; quam perſonam ei detraxerunt eruditiores, qui praeſtigiatoris hujus collectionem plurium fraudum redargutam, ac manifeſto convictam, ab altera jam diu diſtinxerunt. Reginonis praeterea collectio, & Burchardi, & Ivonis Carnotenſis, & incerti auctoris quae Pannormia, ſive univerſa regula nuncupatur, & Anſelmi Lucenſis, & Deusdedit Cardinalis, & Gregorii, quae dicitur Polycarpus, & inferiores denique aliae: quarum aliquot ordine, cultu, & de-

& delectu Gratianum facile praeſtiterint; pondere certe,uſuque rerum, & copia, nequaquam cum eo contenderint:ne frequentiam attingam,& celebritatem, conſenſumque nationum, & Scholarum omnium, atque tribunalium in Gratianeam: quae de Bononienſi Schola, ſive de antiquiſſimo divini humanique juris aerario, ad gentes manavit univerſas, Bononiam ad Theologiam, & juriſprudentiam, ipſamque humanitatem hauriendam undique confluentes.

Omnis igitur Gratianeo de Codice non exterior modo, ſed & interior diſciplina fluit, & cognitio munerum ſacrorum: floreſque SS. Patrum omnium decerpere hinc licuerit utiliores ad publicam, & privatam emendationem animorum. Quae univerſa neglexerit commoda quisquis Gratianum, aut ignorat omnino, ut nunc ij maxime qui munera Eccleſiaſtica concupiſcerent plurimum; aut illum privatim ſibi legendum ſuſcipit procul a publicarum Scholarum luce, ac voce praeceptoris. Ut enim qui Gratianum negligunt nullam; ita qui vocem interpretis ad eum ſibi non advocant corruptam in Eccleſiam, & vitioſam diſciplinam facile attulerint; ſeque deridendos praebuerint non

ho-

hoſtibus modo noſtris, verum & eruditioribus Catholicorum: qui praeter publicam curam a Summis Pontificibus adhibitam, privato etiam labore in dies retegunt, eluuntque ſimul Gratiani maculas, partim ſocordia ipſius, partim ex aliorum collectionibus, & communi ejus aetatis errore contractas.

Obtrudit enim Gratianus nobis commentitios canones haud paucos, nominaque falſa ſubjicit plurima pro veris: quibus ignota eis inſtituta, & facta incomperta prorſus aetate illorum attribuit. Ipſum praeterea temporum confudit ordinem, turbavitque ſenſum vocabulorum, & nexum, contextumque rerum, atque locorum; ut qui ſe Gratiano, ſpreta praeceptoris voce, committat; is conetur abſque gubernaculo circumire ſirtes; qui vero ambiens Eccleſiaſtica munera Gratianum, laboris taedio, refugiat; is aut, de more, ſit ignoratam ſibi diſciplinam tractaturus, aut eam incerta dubiaque via ſparſim, & minutatim correpturus ex immenſis, ac variis, & infinitis veterum Patrum, conciliorumque voluminibus, ac toto quaeſiturus Oceano quam uno collectam alveo piguit explorare. Quis vero tam fuerit excors, ut

laborem ab eo ſibi polliceatur infinitum, qui circumſcriptum, & levem tolerare nequiverit? Quis credat homines adeo ſocordes, qui vocem interpretis Gratianei non tulerint, perrupturos aggerem antiquitatis, & ſuperaturos molem obſcurae illius eruditionis, quae veteris Eccleſiae voluminibus incumbit?

Utinam vero ſcholae vulgares tale umquam adoleſcentum examen emitterent, quale Sanctorum Patrum lectio poſtularet: tum enim non ſolum Gratianus eorum diſciplinae collector auditores benevolos; verum, & tribunalia, magiſtratus, ac judices; & curiae praeſules; & Eccleſiae paſſim rectores invenirent idoneos.

Quales ut quandoque vos ingenioſi adoleſcentes evadatis, nolite ſpes opeſque veſtras ducere a Sophiſtarum ſcholis, quas adhuc incoluiſtis, quaſque pro doctrina jam pridem occupavit arrogantia, faſtuſque popularis; verum alio quaeſitum eatis, quae inde tam vane impudenterque oſtentantur, ſcientias ſcilicet, & eruditionem, ſive graecam, ſive latinam: ſine quibus neque jura ulla, ſive civilia, ſive ſacra recte perceperitis, neque digne, atque utiliter geſſeritis munera illius Eccleſiae, quae cum alias

com-

complectatur univerſas, eam quoque ſacram, & civilem ſapientiam ſuis inſtitutis profitetur, quae ad tantam rerum adminiſtrationem, taliumque cauſarum, & controverſiarum diſceptationem, definitionemque poſtulatur.

Qua de cauſa, ſuis ab uſque primordiis, Eccleſia Romana, non ſolum divinam ab Apoſtolis tranſmiſſam ſapientiam perpetuo cuſtodivit; ſed & humanam undecumque arceſſitam, atque collectam complexa eſt univerſam; ut inventa omnia, virtuteſque veterum ſacra potiſſimum auctoritate protexerit ab injuriis barbarorum omnia diripientium. Quorum furorem Pontificii numinis majeſtas avertebat a ſcriptis, & aedificiis, aliiſque monumentis antiquitatis: adeo ut reliquias, quas habemus eloquentiae, ſapientiae, ac magnificentiae veteris, uni debeamus curae pietatique Pontificum Romanorum: qui pro ſua poteſtate falſorum Deorum ſedes, impia religione jam expiatas, & Chriſtiano ritu luſtratas, vero cultui attribuerunt, & ad obſequium Eccleſiae vocaverunt majeſtatem omnem priſtinam, ſive operũ, ſive indumentorum, quae cum Chriſtianis moribus ab initio coaluerat.

Hinc Pontificii ornatus candor, hinc & communis Clericorum tunica talaris, & modus capillorum, & toga pulla inopum olim, atque lugentium, quorum ſibi modeſtiam Clerici maluerunt. Hinc & imitatio ſcipionis eburnei, & utraque purpura, plebeja nimirum, ſive violacea minorum praeſulum; & patricia, ſive rubra majorum, quibus & indumenta cetera ſive ſenatoria, ſive conſularia, & triumphalia ceſſerunt. Quorum ornamentorum, & rituum, quae culmen dignitatis exprimerent in Summi Pontificis perſonam, in quem & conſularis poteſtas confluxit, merito convenerunt; qui & equis utitur albis, & ſella curuli, & ſtatim creatus, in ſublime attollitur, dum veteri more praefertur ignis.

Quid linguam latinam commemorem, cujus miniſterio patrum noſtrorum ſenſus adhuc dominatur nationibus, per quam linguam ſonum etiam, & notam conſularis Imperii ad gentes mittimus univerſas: quarum ſocietatem atque commercium, ejuſdem ſermonis nexu, contraximus, & retinemus? Quibus armis imperantis hujus linguae majeſtas barbararum vocum foedam impreſſionem excluderet, vitamque ſuam proferret

in

in aeternitatem; niſi ſacris Pontificiis ſuſcipiendis, atque tractandis eorum immortalitatem participaret?

Militares praeterea omnes honores, & civiles, eadem auctoritate, in honorem ceſſere litterarum, quas cum prae ceteris, vel unice, barbaris temporibus profiterentur Sacerdotes; ideo per togatam, ſive literariam militiam, omnia priſtinae dignitatis inſignia, quae aut negligebantur a barbaris, aut lacerabantur, ad nos integra pervenerunt: adeout in Eccleſiam ſelectior omnis, & ſanctior migrarit antiquitas. Praeterea laurus, qua Imperatores, & Conſules victorias ſuas coronabant, vertit in praemium literarii laboris; & aureus annulus, equeſtris olim nota ordinis, teſtimonium nunc praeſtat fidemque ſtudiorum: per quae nobilitas equeſtris ordinis communicatur.

Quin & jura civium Romanorum plurima, quae barbari extintum ibant, Pontifices Romani, auctoritate divina, in Eccleſia retinuerunt: ut ſicuti Lex Porcia verbera, & necem a civibus Romanis arcebat; ita & injurias eaſdem Summus Pontifex per immunitatem, ex aeterna lege petitam averterit a corporibus Clericorum: qui jure Sacro Civitatem

Romanam nanciſcuntur : utpote qui undeunde venientes Romano Pontifici ſubjiciantur. Quamobrem evenit ut Civitatem Romanam, quam olim, vel a Senatu accipiebamus, vel a Conſule; nunc a Deo Optimo Maximo per ſuum Vicarium aſſequamur. Cujus immunitatis, ac poteſtatis, ſi qui ſunt ex Italis contemtores, haud intelligunt eadem opera ſe avitam, communemque libertatem, & dignitatem, quam ſuſcipiendis ſacris miniſteriis recipimus, prodere nationibus exteris, a quibus per nos, diu rectis, nunc rectores petimus; adeo ut exulatum eat ab Italia, quidquid Eccleſiae Romanae deceſſerit.

Hanc ſummam ſacrorum poteſtatem, auditores, praecipue vero vos, Quirites, e Coelo a Chriſto adductam, perque Pontifices Romanos implicatam literis, nativa etiam pietate, conſuetaque olim doctrina, obſecro, munieritis, cum ab exteris omnibus hoc priſtinae majeſtatis propugnaculum Italiae invidentibus; tum praecipue ab hoſtibus noſtrae Religionis: qui cum fruſtra nos divina veritate ſpoliare contenderint; tamen ignavia noſtra, & vigilantia ſua prope ſpoliavere patriis Italorum literis. Callidius

dius enim illi excubant corripiendis alienis, quam nos propriis opibus retinendis incumbamus.

Vos vero, quicumque Romanos Magiſtratus ſuſcepiſtis, nolite committere, ut antiqua eruditio, & vetus eloquentia ibi proculcetur, ubi aſylum ſuum, & praeſidium ſibi deſpondet. Ac demum revolvitote animis veſtris Romam uno ſub capite corpus praebere tergeminum, Eccleſiam, nimirum, Populum, & Curiam. Eccleſia de Pontificatus culmine, tamquam e fonte praecelſo in Epiſcopos minoreſque Sacerdotes alios diffunditur velut in rivos, divinaque auctoritate, ac coeleſti vaticinio terrarum orbem complectitur univerſum, nulliſque adverſariorum inſidiis, nulla hoſtium violentia vacillabit. Eadem, neque ab ignorantia, neque a vitiis miniſtrorum umquam labem conceperit; utpote cum de coelo per miniſtrorum ora ſua ducat oracula; & veterum virtutum, ac divinorum exemplorum auctoritate novitatem obruat vitiorum, quae ab hominibus orta, ſacras tamen ad hujus Eccleſiae leges numquam perrepſerint. Populus, cujus ab opulentia, & numero ſecuritas procedit, & opulentia principatus, augetur frequentia connubio-

rum, & inſtitutione commerciorum, ac nundinarum, honeſtaque libertate ludorum; qui civium laetitia, & concurſu exterorum ditant, ornant, & multiplicant Urbes. Civilibus vero magiſtratibus Curia conſtituitur, quae laudis, atque auctoritatis plurimum duxit a gloria literarum, & a peritia civilis, & Pontificii juris, atque a ſanctitate judiciorum: quorum juſtitia, fides, & aequitas e patriis tribunalibus convellebat cauſas, Romamque pertrahebat.

Haec autem, non e ſolis civibus componitur, ſed ex gentibus univerſis ad Urbis, & Eccleſiae regimen confluentibus; adeo ut Curia, quae corpus eſt Sacrorum, & Civilium munerum, ſuos in humeros ſuſtulerit Romanum Sacerdotium, & populum: quorum alterutrum ſeorſum ab altero ſuſceptum, ſi graviſſimum ac difficillimum foret ad adminiſtrandum; quid oneris, atque periculi eſſe in utroque gerendo exiſtimemus? Quibus non divinis humaniſque virtutibus, & literis opus fuerit miniſtris, & magiſtratibus ejus Eccleſiae, ac populi, quorum altera veritatem, & ſanctimoniam aeternorum numinum exprimit; alter priſcorum omnium, ſive Graecorum, ſive Barbarorum

for-

fortitudinem, juſtitiam, & ſapientiam, non vocibus modo, & ſcriptis, ut Graecorum complures praeſtitit; verum longa, & perpetua ſerie rerum ſupra mortalem conditionem geſtarum anteivit nationibus univerſis; quas ſingulas certa aliqua, patriaque virtute praeſtantes, Populus Romanus omnium virtutum cumulo praeſtantiaque ſuperavit: utpote qui ad praeclara, terriſque inaudita facinora, non ſolum diſciplina ſapientiſſimorum Regum, qui Romanarum victoriarum ſemina jecerunt; neque memoria modo veterum exemplorum; ſed & natura ipſa ducerentur: quae coelum hoc ita temperavit, itaque miſcuit, atque compoſuit coëuntium huc elementorum facultates, & motus; ut nuſquam alibi gentium talis oriatur ſobrietas, atque dexteritas animorum, & corporum, quibus neque abſit aliquid, neque redundet, qualem ingenia praeferunt Romanorum: quibus experiundis minus miramur ſi virtutes complures ante inauditas, & praecipue *τὸ πρέπον* Graecis voce magis, quam re notum, latine decorum, & morum gravitatem, temperiemque civilem Romani apud omnes mortales inſtituere primi, regimine ſuo aliis, quod acceperant a natura contribuentes:

 adeout

adeout antequam Deus Opt. Max. oracula ſua Romae collocaret, naturali tamen ſanctimonia ſuorum civium, ad conformandos aliarum nationum animos, Roma uteretur: cum tale Romanum naſcatur ingenium, quale aliorum longa vix arte componitur.

Unde, ne genus humanum antiquis ſuis cultoribus indigeat, plurimum intereſſet omnium gentium provocare praemiis, Auguſti exemplo, frequentiam, & copiam civium Romanorum; ut multiplicatione, commercioque illorum gravitas, & prudentia cum orbe terrarum univerſo, ut olim communicata, in dies multiplicetur; ſimulque in Urbe hac aeterna validioribus viribus, & crebrioribus Romanarum virtutum exemplis, reſiſtatur vitiis, quae huc extrinſecus convehuntur: unde incremento populi Romani, & Roma ipſa, & Orbis terrarum univerſus felicius emendaretur. Cum Romana igitur Eccleſia divinarum; Romanus vero populus humanarum omnium virtutum ſegetem ediderint; providendum eſt maxime, ne ſemina, quae adhuc a natura ſuggeruntur, exareſcant: idque curandum eſt praeſertim Curiae miniſtris, quos ſi ſe dignos, & idoneos utriuſque cultores, & moderatores prae-

praeſtare velint; oportuerit morum ſanctitatem, doctrinaeque integritatem ex Apoſtolicis repetere temporibus, & exemplis, & ſcriptis; prudentiam vero civilem, ex univerſa memoria rerum a majoribus, ſupra mortalium opinionem, geſtarum, ad praeſentem utilitatem, uſumque transferre; juſtitiam tandem ad Eccleſiarum, populorumque praeſentium regimen evocare de Gratianeis priſcorum canonum, & Juſtinianeis legum voluminibus: quo non modo inimicos exarmemus noſtros, & libertatem retineamus, majorum virtute partam, & Pontificum auctoritate confirmatam; ſed etiam ad Romanam poteſtatem, & fidem, atque ad ſpem ſalutis aeternae revocemus eos, qui antea quidem ſe ſubtrahentes, ditionem noſtram extenuarunt; nunc autem exultantes, & opibus ferocientes, iis graviorem ſervitutem parant, quibus olim ſe paruiſſe indignantur. Quorum autem cauſa nobis tantopere inſidiantur, eo majori virtute munire debemus; quod ſummo cum periculo poſſeſſoris amittitur quidquid ſumma cum invidia poſſidetur.

J. VINCENTII GRAVINAE PRO LEGIBUS ARCADUM

ORATIO IX.

Habita in Colle Palatino, Anno MDCXCVI.

VErerer profecto, Arcades, ne veſtram omnium offenſionem incurrerem, ſi legum ſuadendarum cauſa, me apud vos orationem hanc habere profiterer. Quid enim his legibus complexi ſumus, quod vos non antea imbiberitis animo, & arripueritis uſu, ac morum candore, atque ſimplicitate praeſtiteritis? Sane leges nos laturi non ſumus imperitae, atque incertae multitudini, cujus ad mores emendandos oportuerit rogationes noſtras imbuere acerbitate, atque triſtitia,

quam

quam corrupti vitiis homines perhorreſcerent. Nec vos legem aliquam juſſuri eſtis, in qua privati commodi, & alienae dominationis ulla ſuſpicio lateat.

Vexet haec animi ſollicitudo eos, qui media in Urbe, aut imperioſae ambitionis aura tolluntur; aut homines avaritia flagrantes, mutuiſque odiis diſſidentes legum ſeveritate compeſcere conantur. Quod cum impetratu difficillimum ſit, blanditiis verborum, & orationis calliditate, atque artificio dicendi reluctantes animos ad leges leniter flectunt. Nos vero, Arcades, a conditione illorum longe me hercule abſumus; quippe qui ſex abhinc annis, antequam convenerimus in agros, & paſtoritium vitae genus amplecteremur, exceſſuri urbe, ſuperbos, & factioſos mores, avarumque ingenium, ſimul cum urbanis pompis, exuimus: neque huc aliud adduximus praeter cultum literarum, & innocuum laudis amorem, cui alia conjunximus animi bona, quae merſa jam civilis vitae fluctibus, pleno, atque optimo jure hiſce in agris recuperavimus. Unde poſtquam ad ſimplicitatem naturae, a qua pene deſciveramus, tamquam ab exilio redivimus; cupiditates, quae faces animorum ſunt, tandem

dem ſubſederunt, indeque in unum, eundemque ſenſum coaluimus: ut cum plures ſimus, una tamen mente univerſi ducamur, & innocentiam, atque ſimplicitatem ſinguli meditemur. Hinc in animis cunctorum concordia viget, & ſtudium aequalitatis, quod in ſingulorum pectoribus diu incluſum hiſce prodendis legibus aperitur. Siquidem jus omne noſtrum, & voluntates in commune contulimus, atque univerſi coetus arbitrio rei noſtrae communis adminiſtrationem, & regimen permiſimus: ut in publico juſſu vim quiſque propriam, juriſque ſui portionem recognoſcat. Et quoniam voluntas communis per ſingulos explicari minime poteſt, neque ſingulis negotiis omni tempore intereſſe univerſi queunt; ideo iis expediendis, Cuſtodem ſingulis Olympiad. creamus, eique deliberandi, conſultandique cauſa XII. collegas adjungimus: quorum conſilium, quia ex Cuſtode, atque collegis conſtituitur, collegium appellamus: ut per Cuſtodem, & duodecim-Viros a Cuſtode legitime coactos, res communis adminiſtretur. Verum ne ſingulorum auctoritas, & jura cunctorum diu in certis hominibus haereant; inita ratio eſt, qua facultas paucis tributa redeat ad ſingu-

gulos, geſtaque ac decreta Collegii ad univerſi coetus judicium revocentur. Ideo quae a Cuſtode, atque a duodecim-Viris acta fuerint, non aliter rata, perpetuaque habentur, quam poſtquam juſſa, ſcitaque ſunt ab univerſo coetu, qui relationum audiendarum cauſa, bis ſaltem hyeme convocatur. Ita quod quiſque tribuit alteri juris ſui, certo tempore repetit, ac paucorum adminiſtratio ad judicium revolvitur univerſorum; ut nihil Arcadico nomine prodeat, quod non jus, & voluntatem omnium praeſeferat. Ac ne oppreſſa jam ambitio in animis noſtris aliquando revireſcat; omnia ſunt e coetu noſtro gradus, ac dignitatis ſublata diſcrimina: proinde ac decet homines, qui depoſita civili perſona, paſtoritiam induerunt. Et quoniam eos, qui vitam innocenter inſtituunt, ipſa tuetur per ſe probitas, & ſatis muniti ſunt adverſus injuriam, quibus res anguſta ſufficit, & proprio labore parabilis, neque adpetunt aliena; ideo hiſce legibus interdictum nobis eſt potentiorum patrocinio, quod in Imperium ſaepe convertitur. Ut autem animorum concordia perpetuo maneat, omnis a cetu noſtro verborum contentio, & dictorum aſperitas procul arcetur: ac ne jurgia ex angu-

ſtia

ſtia finium oriantur, numerus Paſtorum ad praediorum rationem, & numerum deſcribitur; ut ſua ſingulis paſtoribus praedia ſuppetant. Illud vero prae caeteris in veſtris inſtitutis laudandum, Arcades, quod poſt has leges latas omnis praecluditur aditus novis; ne legum tandem infinitas, abſurdam illam juris ambiguitatem inducat, qua in Urbibus miſerrime conflictatur. Crebrae autem leges indicia ſunt increbreſcentium vitiorum, quibus opprimendis prudentes novam novis legibus rationem pro tempore, ac moribus cominiſcuntur. Veſtrum vero jus, Arcades, patens eſt, & ſimplex, quale decet eos, quorum faciles, & aperti ſunt mores, qui abſterſa urbanae ambitionis labe, ſponte ſua feruntur ad naturae normam, cui redditi jam ſumus, undeque hauſimus, atque ſuſcepimus, quas vobis leges latine conſcripſimus, quae veſtris in animis diuturna innocentiae conſuetudine inhaeſerunt. Nihil enim hic alienum, nihil extrinſecus arceſſitum: Sed quidquid eſt, totum introrſum latebat; & ex nobis ipſis petitum eſt; ejuſque ſenſus e veteribus veſtris commentariis fuit evocatus. Atque hoc forſan ex hodiernis comitiis aſſequemur, quod expoſitis publi-

ce

ce noſtris legibus, facies quodammodo, & adſpectus patebit ipſe virtutis, occurretque oculis adumbrata hiſce in tabulis vitae tranquillitas; ut qui opibus, & honoribus intumeſcunt, ſenſuri poſthac ſint quanto praeſtet opulentiae contemtus ipſius; quamque ſibi rectius conſulat, qui literarum laudem, cujus cauſa hoc vitae genus inſtituimus, imbecillis, & caducis fortunae bonis anteponunt. Qui enim opibus, & ambitione certant, ſaepe merguntur fluctibus, antequam longe portum adſpexerint; ac ſi poſt diuturnam jactationem emerſerint, aucti dignitatibus, cupiditate ſimul augentur, & ſpe majori attolluntur, metuque inſidiarum, & aemulorum excruciantur. Ita ut, ſimul cum impetrata dignitate, perpetuam ſibi ſollicitudinem comparent homines praepoſteri, qui ut ſplendorem, & commodum vitae conſequantur, vitam ipſam indigne projiciunt; quique non minori pretio emunt honores, quam jactura ſui ipſius. At fuerit tandem in adipiſcendis honoribus magna illa quidem, ſed majori certe moleſtia, comparata voluptas; an non ea ſenſim, ut humana omnia, vel ipſa dignitatis conſuetudine, atque uſu diluitur; vel prorſus extingui-

guitur, aequato, imo ſaepe praelato, qui dudum erat inferior? ut priſtinam laetitiam novi livoris morſus, & exorta recens indignatio repente conturbet. Quanto vos igitur, Arcades, ſapientius, qui ne injuriis, & inſidiis pateretis, nullum vobis in Urbibus a fortuna praemium exoptaſtis; ſed ruri degentes ex innocentia morum, & Muſarum cultu, atque ex aeternitate literarum per vos metipſos capiundam voluptatem exiſtimaſtis; eumque honorem ex vobis nomini veſtro petiiſtis, quem neque addicere ulli, neque abjudicare fortunae, vel hominum poſſit auctoritas? Dignitatem enim a fortuna, vel potentiorum voluntate delapſam docti, & probi ſaepe communem habent cum imperitis, & flagitioſis: ingenio vero partam nonniſi cum Deo Optimo Maximo. Hoc veſtrum Conſilium, Arcades, quicumque his ex legibus intellexerint deſinent tandem illi contemnere prae urbanis ſtudiis paſtoritiam vitam: quique dudum ob divitias, & magnificentiam ſe beatos putabant, invidebunt poſthac vobis animos urbana regum opulentia longe majores. Haud etenim veſtram perſtringit aciẽ faſtus, & tumor, quibus vita civilis in-

inflatur; neque vos capit in ſpeciem adornata virtus, qua ſecretis animi malis caligo praetenditur; tenent enim iſta quoad ambitioſis res feliciter cedunt: at cum illi tantiſper offenderint, & ambigua ſorte leviter inclinaverint, replicatis ſplendidis illis miſeriarum involucris, retruſae diu aegritudines, continuo pateſiunt; veluti morborum ſemina, quae in integris adhuc, & ſanis corporibus haud dubie latent: his autem incommoda valetudine leviter tentatis, commoventur cuncta, & obſcura viſcerum vitia repente panduntur. Ad nos vero, Arcades, ſi quod vitium penetraverit, ſtatim eminebit: quoniam animus noſter undique pellucet; urbano enim artificio, & fuco minime ſe obnubit. Non igitur vereor, ne ſuffragium inituri ſententiam mutetis, aut in jubendis legibus paullulum haereatis. Sunt enim iſtae ab aequalitatis, & innocentiae ſtudio profectae: ut vix in lucem editi eas, ipſa ferente natura, ſciveritis. Gravitas autem veſtra ſpem mihi affirmat fore, ut eis libenter, & ex animo pareatis. Non enim alio ſpectant, quam ad cultum literarum, & vitae probitatem. Quae niſi perpetuo inter vos verſetur, eo deteriores eritis ceteris

mor-

mortalibus, quod cum ad munienda vitia urbanis praeſidiis careatis; maxime tamen ob literarum gloriam ex invidia laboretis. Quamobrem haſce ego leges, *quod bonum*, *fauſtum*, *felixque ſit*, *vobis*, *& veſtro communi jubendas cenſeo*. His itaque recitatis, atque rogatis, ite in ſuffragium, Arcades, Deo bene juvante.

LEGES
ARCADUM.

I.

PENES COMMUNE SUMMA POTESTAS ESTO. AD IDEM CUILIBET PROVOCARE JUS ESTO.

II.

CUSTOS REBUS GERUNDIS ET PROCURANDIS SINGULIS OLYMP. A COMMUNI. CREATOR MINUSQUE IDONEUS REMOVETOR.

III.

CUSTODI VICARIUS ET COLLEGAE XII. ADSUNTO. EORUM SINGULIS ANNIS CUSTOS CONSULTO UNIVERSO COETU NOVOS SEX IN ORBEM ELIGITO SEX VETERUM RETINETO. ADMINISTROS SIBI DUOS ADSUMITO. PRAETER HAEC ALIA MUNERA PUBLICA NE SUNTO. PATRONUS NULLUS ESTO.

IV.

SUFFRAGIA SECRETA SUNTO. EAQUE IN CUSTODE CREANDO AUT REMOVENDO TRIFARIAM DIVIDUNTOR. JUSTUSQUE NUMERUS DUAE PARTES SUNTO. CAETERIS

IN

IN REBUS BIFARIAM DISPERTIUNTOR. QUIQUE PARTEM DIMIDIAM EXUPERAT NUMERUS JUSTUS ESTO. SI PARIA FUANT ITERANTOR. DEINCEPS RES SORTI COMMITTITOR.

V.

QUICQUID PER COLLEGIUM DE REBUS COMMUNIBUS ACTUM GESTUMVE FUAT QUO PERPETUO RATUM SIET PER CUSTODEM AD COMMUNE REFERTOR.

VI.

COETUS UNIVERSUS RELATIONIBUS AUDIUNDIS ACTISQUE COGNOSCUNDIS HYEME SALTEM BIS IN AEDIBUS. CARMINIBUS AUTEM AUT ORATIONIBUS PRONUNCIANDIS PRAESENTIUM QUIDEM PASTORUM PER ANNUM SEXIES ABSENTIUM SEMEL VERNIS, ET AESTIVIS FERIIS IN NEMUS PARRHASIUM PER CUSTODEM SUB DIO CONVOCATOR.

VII.

MALA CARMINA ET FAMOSA OBSCOENA SUPERSTITIOSA IMPIAVE SCRIPTA NE PRONUNCIANTOR.

VIII.

IN COETU ET REBUS ARCADICIS PASTORITIUS MOS PERPETUO. IN CARMINIBUS AUTEM ET ORATIONIBUS QUANTUM RES FERT ADHIBETOR.

IX.

ARCADICO NOMINE TYPIS INJUSSU PUBLICO NE QUID EDITOR.

X. QUOT·

X.

QUOT PRAEDIORUM ARCADICORUM TITULI TOTIDEM PASTORES PASTORUMQUE NOMINA SUNTO. INQUE MORTUI AUT EXPUNCTI LOCUM ALIUS SUFFICITOR.

SANCTIO.

SI QUIS ADVERSUS H.L. FACIT FAXIT FECERIT QUIQUE FACIT FAXIT FECERITVE QUOMINUS QUIS SECUNDUM H.L. FACERET FECISSETVE FACTURUSVE SIET CONFESTIM EXARCAS ESTO. EJUSQUE NOMEN CORAM COLLEGIO PER CUSTODEM INDUCITOR.

SI QUID IN HIS LEGIBUS OBSCURUM PERPLEXUMVE SIET SIVE COMPREHENSUM NON SIET COMMUNI ARCADUM CONSULTIS PERITIORIBUS INTER PASTORES MORE MAJORUM INTERPRETANDI SUPPLENDIQUE JUS ESTO. QUODQUE DECRETUM JU-

JUDICATUMVE SIET PENES CUSTODEM ADSERVATOR. IN LEGUM TABULAS NE REDIGITOR. NULLI NOVAS LEGES FERRE FAS ESTO.

EXPLICATIO LEGIS III. EDITA IV. NON. JUL. MDCCXI.

Cum quaereretur, an ex clauſula *in Orbem eligito*, liceat ſemel vicem ſuam functum collegam, praeteritis idoneis aliis nondum electis, iterum eligere; auctor ab univerſo coetu conſultus reſpondit: *Non licere.*

Extat eadem ſpecies in auth. praeſides C. de Epiſcop. Audien.

MAG 2015048

FINIS.